

drift for transition

Rust in het hoofd

De waarde van financiële stabiliteit voor
gemarginaliseerde jongvolwassenen

Eindrapportage Bouwdepot Eindhoven 2021-2022

datum
maart 2023

auteurs
Frank van Steenbergen
Dewi Lemmens
Sophie Buchel

Rust in het hoofd

De waarde van financiële stabiliteit voor gemarginaliseerde jongvolwassenen

Eindrapportage Bouwdepot Eindhoven 2021-2022

Auteurs:

Frank van Steenberghe, Dewi Lemmens en Sophie Buchel

DRIFT, Erasmus Universiteit Rotterdam

Datum:

Maart 2023

Coverfoto:

Remco Mariën via Unsplash

drift
for transition

 ERASMUS UNIVERSITEIT ROTTERDAM

Inhoudsopgave

1. Inleiding	03
Intermezzo #1 /// Het verhaal van Roman	05

DEEL I - PROBLEEMSTELLING & ONDERZOEKSAANPAK / p. 07

2. Probleemstelling & doelstelling.....	07
3. Onderzoeksaanpak: een lerende evaluatie	11
Intermezzo #2 /// Het verhaal van Jannis	18

DEEL II - LEREN OVER HET EFFECT OP DEELNEMERSNIVEAU / p. 20

4. Wie komt in aanmerking voor het Bouwdepot?	20
5. Een kwantitatieve vergelijking tussen begin- en eindsituatie	23
Intermezzo #3 /// Photo Voice x Bouwdepot.....	32
6. Welke doelen hebben de jongeren?	33
7. Halfjaarlijkse reflecties op het Bouwdepot.....	36
8. Terugblik op het jaar: geleerde lessen, (niet) behaalde doelen en vooruitblikken	39
9. Hoe de jongeren het Bouwdepot ervaren	45
Intermezzo #4 /// Het Bouwdepot als kostenbesparing?	44

DEEL III - LEREN OVER HET EFFECT OP INSTITUTIONEEL EN SYSTEEMNIVEAU / p. 53

10. Een 'transitie naar vertrouwen'	51
11. Het Bouwdepot als lerende omgeving	54
12. De (niet) behaalde doelen van het Bouwdepot.....	56
13. In conflict met de complexiteit, de wetgeving en het Rijk.....	59
14. Het Bouwdepot als 'zetje in de rug'	61
Intermezzo #5 /// Inkomensexperimenten in Nederland.....	62

DEEL IV - CONCLUSIES & AANBEVELINGEN / p. 66

15. Centrale inzichten & reflecties.....	65
Intermezzo #6 /// Het verhaal van Sien	73
16. Aanbevelingen voor vervolgpilots en vervolgonderzoek	74

BIJLAGEN / p. 80

1. Inleiding

“Jongeren tot 21 jaar in de bijstand lopen een hoog risico om langdurig financieel in de knel te komen”, concludeert de Nationale ombudsman in het rapport ‘Watertrappelen in de bijstand’ eind 2022. Voor de initiatiefnemers van het Bouwdepot was dit al lange tijd klip en klaar. In 2019 starten zij daarom het Bouwdepot: een interventie om de financiële zelfstandigheid en bestaanszekerheid te stimuleren van jongvolwassenen tussen de 18 en 21 jaar.

Deze leeftijdscategorie van 18 tot 21 jaar is cruciaal, omdat een jongere voor de wet volwassen is, maar de ouders nog een financiële onderhoudsplicht kennen. De boodschap aan 18- tot 21-jarigen is dat ze volwassen zijn, maar niet als een volwassene betaald worden (want jeugdloon) en ook geen volwassen steun krijgen (want jongerennorm in de bijstand). Zo is in 2023 het wettelijk minimumloon van een 18-jarige € 967,20 per maand (tegenover € 1.934,40 voor 21-plussers) en de bijstandsuitkering € 280,44¹ per maand (tegenover € 1.135,87 voor 21-plussers). Wanneer ouders de financiële onderhoudsplicht niet kunnen of willen nakomen, raken jongvolwassenen financieel dus snel in de knel. Het aantal jongvolwassenen dat kampt met dak- en thuisloosheid, schuldenproblematiek en mentale gezondheidsklachten is in de afgelopen jaren sterk gestegen en financiële stress speelt daarin een cruciale rol.

1.1 Het Bouwdepot Eindhoven

Het Bouwdepot is een interventie waarin jongvolwassene zonder (t)huis een jaar lang een onvoorwaardelijk maandelijks inkomen ontvangen van 1.050 euro om daarmee te leren bouwen aan hun toekomst. In 2020 zijn twee pilots gestart met beide keren vijf jongeren tussen de 18 en 21 jaar. Op basis van deze eerste twee pilots lijkt het Bouwdepot veelbelovende interventie te zijn om financiële rust te creëren bij jongvolwassenen tussen de 18-21 jaar, specifiek voor jongvolwassenen die te kampen hebben met dak- en thuisloosheid. In beide pilotgroepen is het Bouwdepot ingezet als curatieve interventie voor gemotiveerde jongvolwassenen uit de maatschappelijke opvang die te maken hebben met financiële schaarste en een precare inkomenspositie².

In Eindhoven is eind 2021 een derde pilot gestart. Bij een groep van 30 jongvolwassenen wordt verder verkend wat het Bouwdepot nu is, of zou kunnen zijn. In eerste instantie was het Bouwdepot gekoppeld aan dak- en thuisloosheid, maar dit hoeft geen vereist criterium te zijn voor jongeren. Vandaar dat in Eindhoven is gekozen voor een grotere diversiteit aan deelnemende jongvolwassenen en meerdere betrokken maatschappelijke partners (in plaats van alleen via de opvang, zijn jongeren bijvoorbeeld ook via het welzijnswerk en maatschappelijk werk geselecteerd). De gemeente Eindhoven en Stichting het Bouwdepot hebben aan DRIFT gevraagd het Bouwdepot Eindhoven te evalueren. In het afgelopen jaar zijn wij als onderzoekers aangesloten en hebben we de pilot van start tot einde gevolgd.

¹ Dit bedrag is exclusief 14,76 euro per maand vakantietoeslag (t.o.v. 59,79 euro per maand voor 21 jaar en ouder).

² Van Steenberghe, F. (2020) Een herontwerp van bestaanszekerheid. Eindreflecties op het Bouwdepot. DRIFT: Erasmus Universiteit Rotterdam.

Jungmann, N., Van Doorn, L. & Tonnon, S. (2021). Het Bouwdepot. De impact van financiële rust op thuisloze jongeren. Hogeschool Utrecht. Kenniscentrum Sociale Innovatie. Utrecht.

1.2 Een lerende evaluatie

In deze verkennende fase kiezen we voor een lerende evaluatie. Het Bouwdepot zit namelijk nog in een ontwikkelfase. Er wordt een ontwerpende aanpak gehanteerd waarin het Bouwdepot gaandeweg wordt uitgevonden en aangepast. Daarnaast bestaan uiteenlopende opvattingen over het doel van het Bouwdepot (zie hoofdstuk 2). Is het Bouwdepot bijvoorbeeld een hulpmiddel om in te zetten in de opvangsector voor ontspoorde jongvolwassenen? Is het Bouwdepot bedoeld als preventieve aanpak van schulden en uithuiszettingen? Of is het Bouwdepot bedoeld om een grondrecht (namelijk bestaanszekerheid) te realiseren voor jongvolwassenen? Naast de ambigue doelstelling hebben de eerste twee pilots ook veel vragen opgeroepen: voor wie is het Bouwdepot (niet) en voor wie werkt het (niet)? Is het Bouwdepot vooral een curatieve of toch ook preventieve interventie? Is één jaar Bouwdepot voldoende? Dit type vragen onderzoeken we in de lerende evaluatie. Dit doen we zoveel mogelijk met de deelnemende jongvolwassenen, begeleiders en andere stakeholders zelf.

1.3 Leeswijzer

Dit eindrapport bevat de inzichten die zijn verzameld in de lerende evaluatie van het Bouwdepot Eindhoven. Deze inzichten zijn gebaseerd op een nulmeting (maand 0), tussenmeting (maand 6-7) en eindmeting (maand 12). Het rapport is in vier delen onderverdeeld (zie figuur 1): het eerste deel start met een uiteenzetting van de probleemstelling en onderzoeks aanpak. In deel twee presenteren we de onderzoeksresultaten op het niveau van de 30 deelnemende jongeren. In het derde deel reflecteren we op de lessen op institutioneel en systeemniveau en in het laatste deel presenteren we onze centrale inzichten en aanbevelingen.

deel I	probleemstelling & onderzoeks aanpak	wat is de aanliegroute van het evaluatieonderzoek en welke onderzoeksinstrumenten zijn ingezet?	hoofdstuk 2 & 3
deel II	leren over het effect op deelnemersniveau	in hoeverre leidt het Bouwdepot tot een wijziging in het handelen en denken van de deelnemers?	hoofdstuk 5 - 9
deel III	leren over het effect op institutioneel en systeemniveau	in hoeverre leidt het Bouwdepot tot een wijziging in het handelen en denken van begeleiders en instanties? En in hoeverre leidt het Bouwdepot tot omslagen op systeemniveau?	hoofdstuk 10 - 14
deel IV	conclusies & aanbevelingen	wat zijn de centrale inzichten en reflecties op het Bouwdepot Eindhoven?	hoofdstuk 15 & 16

Figuur 1. Opzet van het evaluatierapport.

Intermezzo #1 /// Het verhaal van Roman

Brief 1 – De eerste maanden

Beste Lezer,

Zelfstandig wonen was en is nog steeds best moeilijk voor me. Ik heb nooit geleerd om voor mezelf te koken of hoe ik met financiële dingen moest omgaan. En aangezien ik geen andere familie heb in Nederland voelde het ook echt alsof ik er helemaal alleen voor stond. Gelukkig heb ik wel een woonbegeleider die me bij financiële zaken begeleidt, maar het was nog steeds heel lastig.

Door het Bouwdepot kan ik nu in therapie gaan en hopelijk verwerken wat ik heb meegemaakt. Maar ook af en toe gewoon iets leuks doen. Toen ik hoorde dat ik mee mocht doen aan het Bouwdepot kon ik het bijna niet geloven, het klonk als een wonder. Van nooit genoeg geld hebben om rond te komen, naar elke maand geld krijgen wat ik zelf kan besteden. Het voelde bijna alsof het niet echt was.

Brief 2 – Halverwege het Bouwdepot

We zijn nu alweer een paar maanden verder met het Bouwdepot en er is best een hoop veranderd in mijn leven. Weet je nog dat ik schreef dat ik bezig was met mijn eindexamen voor mijn havo? Helaas ben ik gezakt. Daarover was ik eerst super teleurgesteld. Maar mijn psycholoog zei: 'Je kan niet altijd zoveel van jezelf vragen. Je bent nu zo veel aan het verwerken.'

De afgelopen maanden heb ik meer tijd kunnen spenderen met vrienden. We zijn zelfs een keer uit eten gegaan. Het is héél fijn om net zoals elke 19-jarige ook eens zoiets te kunnen doen.

In de zomer heb ik ook een bijbaantje genomen. Het is best zwaar werk en omdat het een vakantiebaantje is kreeg ik niet doorbetaald toen ik ziek was. Gelukkig heb ik een financieel vangnet met het Bouwdepot. Ook al is het werken zwaar; ik merk wel dat het ritme me goed doet.

Als ik dit zo aan je vertel, kan ik best trots zijn op mezelf. Desondanks alles wat er allemaal gebeurd is ga ik door en heb ik stappen gemaakt.

Brief 3 – De laatste maanden

Ik ben gestart met een (ander) baantje zodat ik de huur kan blijven betalen. Ik had mezelf dan ook 30 uur gepland voor werk en moest meteen uit school naar werk. Dat is echt zwaar.

Het Bouwdepot wordt een half jaar verlengd. Daar ben ik zo blij om, ik had het niet verwacht en ben zo opgelucht. Ik kan mijn schooljaar nu op een rustige manier afmaken. Ik wil wel blijven werken, maar minder. Ik vind het werk leuk en mijn collega's zijn leuk. Het zorgt er ook voor dat ik hopelijk een beetje kan sparen voor de inrichting van mijn woning.

Vier deelnemers hebben gedurende het jaar deelgenomen aan een brievenproject. In drie brieven vertellen ze hun verhaal en lichten zij toe hoe zij het Bouwdepot ervaren in hun eigen woorden. Hoe gaat het met hen aan het begin, halverwege en aan het einde van het Bouwdepot? Bovenstaande passages komen uit de brieven van een van de jongeren. De naam is vanwege privacyredenen gefingeerd.

DEEL I

PROBLEEMSTELLING & ONDERZOEKSAANPAK

In dit deel behandelen we het nut en de noodzaak voor een lerende evaluatie van het Bouwdepot Eindhoven. In hoofdstuk 2 gaan we dieper in op de achterliggende probleem- en doelstelling van het Bouwdepot en schetsen we de wijze van effectmeting. Vervolgens presenteren we in hoofdstuk 3 de opzet van de lerende evaluatie waarin we inzoomen op de gebruikte onderzoeksinstrumenten en de niveaus van data-analyse.

2. Probleemstelling & doelstelling

De centrale vraag van deze evaluatie luidt:

In hoeverre slaagt het Bouwdepot in het creëren van financiële stabiliteit en het bieden van toekomstperspectief voor jongvolwassenen tussen de 18 en 21 jaar in een marginale positie?

2.1 Wat is het Bouwdepot?

Het doel van het Bouwdepot is om jongeren financiële rust te laten ervaren in de hoop dat zij een toekomstperspectief kunnen ontwikkelen. Het middel daartoe is een onvoorwaardelijk inkomen van 1050 euro per maand voor een jaar lang. Het Bouwdepot is gebaseerd op het uitgangspunt “dat deze jongeren behalve een gelijke behandeling, vooral gelijke kansen nodig hebben. Zodat ook zij zich kunnen richten op een studie, een (bij)baan, of eigen woonruimte. Net als hun leeftijdsgenoten” (bron: <https://hetbouwdepot.nl/>). Een centraal ingrediënt van de aanpak is om te investeren in jongeren vanuit de notie van vertrouwen, waardoor zij ‘het roer in eigen handen’ kunnen nemen. Het Bouwdepot wordt door de initiatiefnemers ook wel ‘onvoorwaardelijk leef- en leergeld’ genoemd. De achterliggende doelstelling van de initiatiefnemers is een ‘transitie naar een systeem gebaseerd op vertrouwen’.

Het Bouwdepot kan voor verschillende situaties van jongeren gelden: als een vervanging van de bijstandsuitkering (zoals georganiseerd binnen de Participatiewet), als een aanvulling/vervanging van het maandelijkse inkomen van jongvolwassenen die bijv. leefgeld ontvangen vanuit hun opvanginstelling, een DUO-lening hebben of zelfs totaal geen inkomen hebben. Zoals aangegeven richt het Bouwdepot zich specifiek op jongvolwassenen tussen de 18 en 21 jaar waarvoor de jongerennorm geldt in de bijstand. Het Bouwdepot bestaat uit:

1. Een onvoorwaardelijk maandelijks inkomen van 1.050 euro voor ten minste 1 jaar;
2. Een ontheffing van de arbeids- en re-integratieplicht;
3. Een optie om inkomsten uit werk of studiebijdrage naast het maandelijkse inkomen te generen;
4. Aanvullende begeleiding middels het opstellen van een Bouwplan en voortgangsgesprekken.

Het Bouwdepot is uiteraard geen geïsoleerde interventie, maar het wordt ingebed in een bestaande keten van hulpverlening en begeleiding. Wat het Bouwdepot naast het maandelijkse inkomen aan die keten toevoegt is het inkomen als reflectiemiddel. Door het opstellen van een Bouwplan, de extra aandacht voor de financiële huishouding binnen bestaande begeleiding en de deelname aan het onderzoek door de jongeren, de begeleiders en betrokken instanties wordt geprobeerd het lerende vermogen van financiële rust te versterken. Deze lerende insteek wordt vergroot door de ontwerpaanpak waarin ‘al doende

Onderliggende principes van het Bouwdepot (bron: projectplan 2022)

- Financiële rust; de jongeren ontvangen een jaar lang maandelijks €1.050,-.
- Ruimte om volwassen te worden, te ontdekken wie je bent en waar je toekomst ligt.
- Het Bouwdepot is onvoorwaardelijk. Doelen mogen veranderen.
- Jongeren staan zelf aan het roer en leren door vallen en opstaan.
- Er wordt gewerkt vanuit vertrouwen.

wordt geleerd' over de Bouwdepot-aanpak: wat werkt wel en niet voor wie en hoe kan dit verbeterd worden?

2.2 Voor wie is het Bouwdepot?

De vraag is echter waarom de initiatiefnemers het Bouwdepot überhaupt een pilot als het Bouwdepot nodig achten. Op zich kunnen jongvolwassenen een beroep doen op een algemene bijstandsuitkering. Echter, jongvolwassenen tussen de 18 en 21 jaar hebben recht op de jongerennorm in de bijstand, oftewel omstreeks 255 euro per maand (ten tijde van de start in 2019). Deze bijstandsnorm is laag voor deze leeftijdscategorie, omdat de overheid uitgaat van de financiële onderhoudsplicht van ouders. Jongeren zonder stabiele thuissituatie en/of zonder (t)huis hebben die vanzelfsprekendheid echter niet, waardoor zij onvoldoende inkomen hebben om in hun levensonderhoud te voorzien.

Voor deze jongvolwassenen kunnen gemeenten zogenaamd 'maatwerk' toepassen, maar volgens de initiatiefnemers wordt dit maatwerk echter te weinig en/of te laat toegepast³. Vandaar dat het Bouwdepot een oplossing kan bieden voor jongeren die geen of een beperkt sociaal vangnet hebben. Stichting het Bouwdepot omschrijft de doelgroep van het Bouwdepot als volgt: "Jongeren met een zorgverleden/in een marginale positie, gedifferentieerd in de leeftijd van 18-19-20 jaar, dak of thuisloos of dreigende situatie en woonachtig in de gemeente Eindhoven. Ze zijn in beeld bij de ondersteunende instanties en tot slot hebben de jongeren inzicht in hun eigen situatie en zijn gemotiveerd om aan hun toekomst te werken. Jongeren in een crisissituatie vallen niet onder de doelgroep."

2.3 Het meervoudige effect van het Bouwdepot: drie morele frames

Aan het Bouwdepot liggen drie morele logica's ten grondslag die gerelateerd zijn aan het denken en handelen in termen van (kansen)gelijkheid. Ten eerste kan het Bouwdepot worden geframed als een middel dat bestaanszekerheid en een vangnet biedt aan jongeren in de leeftijd van 18-21 jaar zodat zij in hun levensonderhoud kunnen voorzien. Vanuit deze logica wordt een adequaat minimuminkomen als een sociaal grondrecht en basisbehoefte gezien dat gewaarborgd moet worden. Ten tweede kan het Bouwdepot worden geframed als een middel dat financiële rust en zelfregie biedt aan jongeren in de leeftijd van 18-21 jaar om aan zichzelf en hun toekomst te werken. Vanuit deze logica wordt 'leergeld' aangeboden aan de jongeren en wordt in hen geïnvesteerd zodat zij zich kunnen ontplooiën op een manier die zij wensen. Ten derde kan het Bouwdepot worden geframed als een zorg- en hulpverlenersinstrument dat een scala aan sociale problemen moet adresseren bij jongeren in de leeftijd van 18-21 jaar. Vanuit deze logica worden problemen als isolement, schulden, dak- en thuisloosheid, werkloosheid, schooluitval, etc. bij de jongeren verholpen, dan wel voorkomen.

Deze drie logica's liggen in elkaars verlengde en overlappen elkaar deels. Wel brengen zij elk een fundamenteel ander moreel uitgangspunt en dus ook een andere taal, verwachtingspatroon en bewijslast met zich mee. In alle drie de logica's zou het Bouwdepot bij kunnen dragen aan het creëren van meer gelijke kansen, zodat jongeren vaardigheden ontwikkelen en zelf de regie en verantwoordelijkheid hebben over hun leven.

³ Gemeenten mogen binnen de Participatiewet de uitkering ophogen na een persoonsonderzoek tot maximaal 750 euro per maand, wat nog steeds een bedrag is waarvan jongeren die er alleen voor staan lastig rond kunnen komen. Bovendien is dit een tijdrovend en ingewikkeld proces, wordt er een tegenprestatie verwacht en mag er geen tot zeer beperkt extra inkomen worden gegenereerd.

Logica	Vertretpunt	Visie op jongeren	Doelstelling	Bewijslast
Bestaanszekerheid	Inkomenspositie voor jongeren in de leeftijd 18 tot 21 jaar is momenteel te precair om van rond te komen voor jongeren zonder stabiele thuissituatie.	Een jongere die ongelijk behandeld wordt / wiens recht wordt geschonden (waarborgen).	Het bieden van een adequaat minimuminkomen voor jongeren zonder stabiele thuissituatie.	Is het een alternatief voor bestaande bijstandsuitkeringen? Kunnen jongeren rondkomen van het maandelijkse bedrag van 1.050 euro?
Ontplooiing	Jongeren in de leeftijd 18 tot 21 jaar zonder stabiele thuissituatie hebben onvoldoende rust om doelbewust aan hun toekomst te werken.	Een jongere die een potentieel heeft (investeren).	Het bieden van financiële rust en leergeld voor jongeren zonder stabiele thuissituatie.	Wat hebben jongeren geleerd wanneer zij minder stress, controle en regels ervaren? Hebben zij een ander toekomstperspectief?
Hulpverlening	Jongeren in de leeftijd 18 tot 21 jaar zonder stabiele thuissituatie kampen met multi-problematiek die hun ontwikkeling belemmert.	Een jongere die kwetsbaar is en problemen heeft (helpen).	Het bieden van een aanvullend hulpmiddel om jongeren er weer 'bovenop' te helpen.	Hebben jongeren bepaalde facetten van hun leven weer op orde en zijn problemen niet verergerd/voorkomen? Zijn de jongeren uitgestroomd naar werk of een opleiding?

Tabel 1. Uitwerking van de drie morele logica's binnen het Bouwdepot.

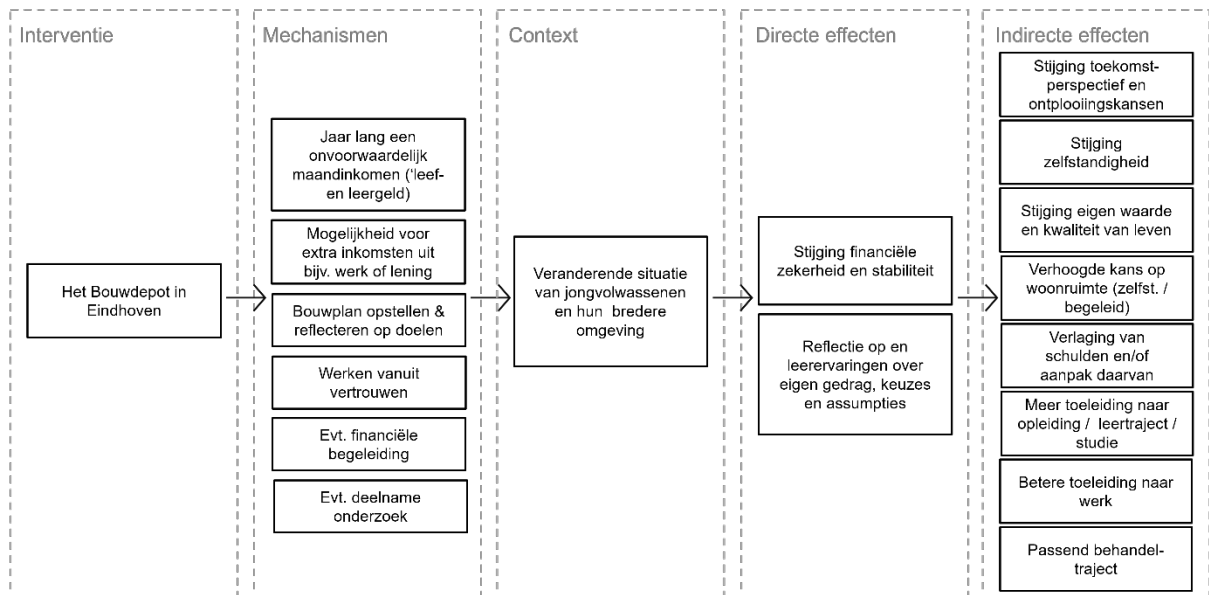
2.4 Welke effecten willen we onderzoeken?

Gezien bovenstaande morele logica's is het effect van het Bouwdepot niet eenduidig. In de kern gaat het Bouwdepot om het stimuleren van financiële rust en bestaanszekerheid. Dat is uiteindelijk het meest directe effect dat nagestreefd wordt en onderzocht dient te worden. In de laatste decennia is steeds meer bekend geworden over de negatieve effecten van financiële schaarste. Zo hebben financiële problemen en schulden een direct negatief effect op de fysieke en mentale gezondheid van mensen (Roos et al. 2021⁴) en heeft schaarste een negatieve invloed op zaken als cognitieve capaciteit, impulsbeheersing en het vermogen om op de lange termijn te denken en acteren (De Bruijn & Antonides 2022⁵).

Om het ontplooiingsframe en hulpverleningsframe mee te nemen in de evaluatie worden die vertaald in indirecte effecten, wat de hypothese van het Bouwdepot als volgt maakt: het Bouwdepot leidt tot financiële rust en dat leidt vervolgens tot betere ontplooiingskansen (toekomstperspectief, eigen waarde, mate van zelfstandigheid) en een stijging op verschillende leefgebieden (wonen, werk, opleiding, schulden, sociaal netwerk, etc.). Een visuele vertaling van dit type effectmeting ziet er als volgt uit.

⁴ Roos, A. F., Diepstraten, M., & Douven, R. (2021). When Financials Get Tough, Life Gets Rough?: Problematic Debts and Ill Health (No. 428). Hague, the Netherlands: CPB Netherlands Bureau for Economic Policy Analysis.

⁵ De Bruijn, E. J., & Antonides, G. (2022). Poverty and economic decision making: a review of scarcity theory. *Theory and Decision*, 92(1), 5-37.

Figuur 2. Beoogde effectmeting van het Bouwdepot (DRIFT, 2021).

Naast het in kaart brengen van directe en indirecte effecten, willen we ook kijken naar het verschil in type effect van het Bouwdepot. Om dit in kaart te brengen is onderstaande typologie geformuleerd:

- Preventieve groep: een deelnemer die bijv. zelfstandig of bij ouders/familie woont. Hij/zij/hen studeert nog en/of heeft een baan. Ook is nog geen sprake van zeer intensieve hulp of begeleiding (en/of een intensief zorgverleden). In die zin zijn de deelnemers minder geïnstitutionaliseerd in de wereld van zorg en hulp. Wel is bij de deelnemers sprake van financiële onzekerheid, een onveilige thuissituatie, mentale uitdagingen, etc.
- Curatieve werking: een deelnemer die bijvoorbeeld net zelfstandig woont of nog in een begeleid wonen/opvang-traject zit, maar klaar is voor een volgende stap. Die zijn/haar/hun draai enigszins heeft gevonden in de context waarin deze zich verkeert. Hij/zij/hun is klaar om te gaan studeren (of studie weer actiever op te pakken), te gaan werken en/of aan zichzelf te werken (middels mentale hulp).
- Crisis afwendende werking: een deelnemer die bankhopper is of bij ouders woont in een onveilige omgeving, of in de opvang zit. Er is sprake van acute geldproblemen en de deelnemer zit bijvoorbeeld al in de schuldhulpverlening, heeft verslavingsproblematiek of staat onder bewindvoering. Er is weinig ruimte om aan andere dingen te denken dan overleven.

Voor deze laatste groep is het Bouwdepot niet direct bedoeld (zie paragraaf 2.2), maar uit de praktijk blijkt dat jongeren uit de Bouwdepot-doelgroep veelal te maken hebben met (spontane / tijdelijke) crisissituaties in hun leven.

Het is belangrijk om het artificiële karakter van dit onderscheid in te zien. In de praktijk lopen preventieve, curatieve en crisiseffecten dwars door elkaar. Zo kan een Bouwdepot bij een deelnemer in de opvang nog steeds een preventieve werking hebben door diepere problematiek te voorkomen, of kan bij iemand die thuis woont of in de opvang verblijft ook sprake zijn van een zekere crisissituatie.

3. Onderzoeksaanpak: een lerende evaluatie

In dit hoofdstuk lichten we de methodologische insteek van een lerende evaluatie verder toe. Wat is onze aanvliegroute van het onderzoek? Hoe hebben we data verzameld en hoe hebben we die geanalyseerd?

3.1 Het waarom van een lerende evaluatie

Voor de evaluatie van het Bouwdepot Eindhoven wordt een 'lerende evaluatie' gehanteerd om de volgende drie redenen. Ten eerste vindt het Bouwdepot plaats in een nauwelijks te controleren omgeving en dus is het vaststellen van directe effecten en causale relaties een onmogelijke opgave. De interventie wordt gepleegd in het leven van jongeren gedurende een jaar waarin zij vrij zijn om hun leven te leiden. Daarbij zullen meerdere jongeren deelnemen aan diverse interventies naast het Bouwdepot (denk aan begeleid wonen, dagbesteding, buddy-projecten, etc.). Ook is op maatschappelijk niveau het een en ander aan de hand in het Bouwdepot-jaar zoals een pandemie, een energiecrisis en de economische inflatie. Hierdoor zijn veel factoren die invloed hebben op verloop van het jaar niet te controleren. Ten tweede hanteert het Bouwdepot zoals eerder aangegeven een ontwerperslogica. Dit wil zeggen dat de methode gaandeweg wordt uitgevonden, getest en aangepast. Het is daarmee geen kant-en-klare methodiek, maar constant in ontwikkeling. In wezen is het een 'ontwerpend onderzoek'⁶. Ten derde, beoogt het Bouwdepot een transitie die verschillende systemen tegelijkertijd raakt (zoals inkomen, werk, onderwijs, welzijn, opvang, schuldhulpverlening, etc.). De complexiteit die hiermee gepaard gaat laat zich niet vangen in een klassieke impactevaluatie.

Dit alles wil niet zeggen dat er geen waardevolle inzichten te verzamelen zijn over de effecten van een dergelijke interventie als het Bouwdepot op de bestaanszekerheid en ontplooiingskansen van jongeren. Een lerende evaluatie probeert juist dat te doen door gedurende de evolutie van het experiment data en inzichten te verzamelen⁷. Daarbij is het doel van dit type evaluatie om een lerende omgeving te creëren rondom het Bouwdepot-experiment waarin alle directbetrokkenen en andere geïnteresseerden gezamenlijk kunnen leren over de werking van het experiment alsmede de achterliggende systeemverandering⁸. Oftewel, in hoeverre wordt geleerd van het 'leergeld'? Deze lerende houding zorgt voor een verhoogde reflexiviteit waardoor het experiment gaandeweg bijgestuurd kan worden. In het kader van een experiment als het Bouwdepot is het niet alleen de bedoeling om te achterhalen of een interventie daadwerkelijk het beoogde en verwachte effect sorteert. Het is ook bedoeld om gaandeweg het Bouwdepot te verfijnen en te verbeteren, zodanig dat het effect en de impact van het Bouwdepot wordt vergroot.

⁶ Het ontwerpend onderzoek, ook wel 'research through design' genoemd (Zimmerman et al. 2007), is een methode waarin het ontwerpen van nieuwe taal- en beelden hand-in-hand gaat met de reflectie erop. Op die manier ontstaat er nadrukkelijk kennis van en door de praktijk. Zimmerman, J., Forlizzi, J., & Evenson, S. (2007, April). Research through design as a method for interaction design research in HCI. In Proceedings of the SIGCHI conference on Human factors in computing systems (pp. 493-502).

⁷ Edelenbos, J., & van Buuren, A. (2005). Evalueren als leerproces: een nadere kennismaking met de 'lerende evaluatie'. Bestuurskunde, 14(6), 2-12.

⁸ Dit type lerende evaluatie bouwt voort op methodieken als de 'realistische' evaluatie (Pawson & Tilly 1997). Pawson, R., & Tilley, N. (1997). An introduction to scientific realist evaluation. Evaluation for the 21st century: A handbook, 1997, 405-18.

In de lerende evaluatie van het Bouwdepot zullen we gaandeweg *reflexieve monitoring* toepassen⁹, waarmee deelnemers blijvend kunnen reflecteren op hun eigen ervaringen, op de projectambities en op de ontwikkelingen in het bredere systeem. Binnen reflexieve monitoring zijn het niet de onafhankelijke experts of onderzoekers die monitoren, maar is dit een gezamenlijk proces met alle deelnemers die in de praktijk staan – hiermee creëren we een lerende omgeving voor alle betrokkenen in het project. De deelnemers aan deze lerende evaluatie zijn met klem niet alleen de deelnemende jongvolwassenen, maar juist ook de begeleiders, ambtenaren, ontwerpers en andere directbetrokkenen bij het Bouwdepot.

3.2 Leerniveaus: deelnemers, instituties en systemen

Binnen de lerende evaluatie zijn de ervaringen van de direct betrokkenen op de volgende leerniveaus in kaart gebracht:

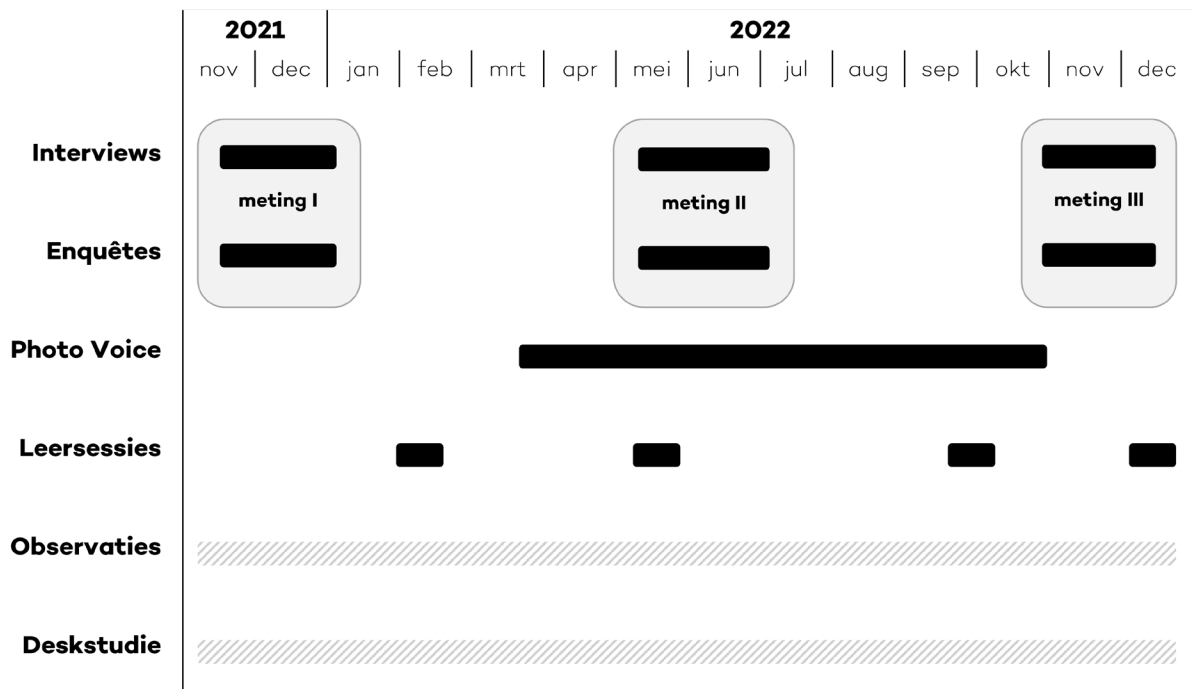
1. Leren op deelnemersniveau: in hoeverre leidt het Bouwdepot tot een wijziging in het handelen en denken van de deelnemers?
2. Leren op institutioneel niveau: in hoeverre leidt het Bouwdepot tot een wijziging in het handelen en denken van betrokken begeleiders en instanties?
3. Leren op systeemniveau: in hoeverre leidt het Bouwdepot tot systemische omslagen in het stimuleren van bestaanszekerheid en ontplooiingskansen voor jongeren zonder (t)huis?

De nadruk ligt in deze evaluatie op het deelnemersniveau: het Bouwdepot moet ten slotte nut opleveren voor de jongeren die het maandelijkse inkomen ontvangen. Het gros van de dataverzameling en -analyse zal dit niveau betreffen, maar het is zaak ook waardevolle inzichten op te halen over de andere twee niveaus. Wellicht kan echter in toekomstig onderzoek de nadruk meer verschuiven, bijvoorbeeld wanneer de dataverzameling op het deelnemersniveau een verzadigingspunt heeft bereikt en juist behoefte is om meer te leren over de institutionele en systemische inbedding.

3.3 Onderzoeksopzet en onderzoeksinstrumenten

Om de (leer)ervaringen gedurende het jaar van zowel de deelnemende jongeren als de andere directbetrokkenen in detail in kaart te brengen, hebben drie metingen plaatsgevonden: een nulmeting (maand 0), een tussenmeting (maand 6/7) en een eindmeting (maand 12). De nulmeting is voorafgaand aan het Bouwdepot-jaar uitgevoerd om gezamenlijk in kaart te brengen wat de assumpties, ambities en leerdoelstellingen zijn van de deelnemers en betrokkenen. Halverwege het jaar is een tussentijdse meting verricht om te kijken hoe deelnemers reflecteren op het verloop van het Bouwdepot. Vervolgens is aan het einde een eindmeting verricht om te evalueren hoe deelnemers terugkijken op hun deelname en geleerde lessen. In deze drie metingen is telkens sprake geweest van een combinatie van diverse onderzoeksinstrumenten: kwantitatieve vragenlijsten, interviews, deskstudie, reflectiesessies, participerende observaties en visuele etnografie (Photo Voice) (zie onderstaande visualisatie). Deze mix aan kwantitatieve en kwalitatieve methoden is ingezet om de zogenaamde 'triangulatie' binnen de onderzoeksopzet te vergroten.

⁹ Van Mierlo, B. C., Regeer, B., van Amstel, M., Arkesteijn, M. C. M., Beekman, V., Bunders, J. F. G., ... & Leeuwis, C. (2010). Reflexive monitoring in action. A guide for monitoring system innovation projects. Communication and Innovation Studies, WUR; Athena Institute, VU.

Figuur 3. Visualisatie onderzoeksopzet lerende evaluatie.

Deskstudie

Een studie van zowel documenten die in het kader van het Bouwdepot zijn ontwikkeld (zoals bouwplannen) als studie naar rapporten, analyses en onderzoeken die helpen het Bouwdepot in te kaderen en te vergelijken met andere aanpakken in Nederland.

Interviews

De interviews hebben als doel om de verhalen van jongeren in kaart te brengen en hun ontwikkeling gedurende het jaar te volgen. Tijdens de nul-, tussen- en eindmeting heeft telkens een interviewronde plaatsgevonden. Bij de nul- en eindmeting zijn hiervoor gespreksformats ontwikkeld in samenwerking met de betrokken Bouwdepot-ontwerpers. Aan de hand van diverse leefvelden en thema's (zoals thuis, werk, studie, hobby, gezondheid, etc.) heeft een diepte-interview plaatsgevonden. Door de gestandaardiseerde opzet van de intake- en eindgesprekken zijn voor alle jongvolwassenen dezelfde data verzameld. Tijdens de tussentijdse meting is gebruik van een semigestructureerde vragenlijst.

Daarnaast hebben interviews plaatsgevonden met begeleiders en andere betrokkenen met als doel om te reflecteren op de Bouwdepot-methodiek en de achterliggende systeemverandering. Gedurende het jaar hebben interviews plaatsgevonden aan de hand van een semigestructureerde vragenlijst.

Enquêtes

De enquêtes hebben als doel om de wisselende situatie van de deelnemende jongvolwassenen in kaart te brengen. Tijdens de nul-, tussen- en eindmeting is telkens een vragenlijst afgenomen. Gezien de beoogde effectmeting zijn de volgende thema's (i.e. clusters) uitgevraagd in de enquête:

1. Persoonlijke situatie (woonsituatie, opleiding, werk en inkomen, etc.)
2. Zelfbeschikking en zelfvertrouwen
3. Sociale relaties
4. Vertrouwen in netwerk en instituties
5. Financiële situatie
6. Mentale en fysieke gezondheid
7. Ervaringen met het Bouwdepot (alleen bij tussen- en eindmeting)

In de enquête is voortgebouwd op eerdere onderzoeken waarin gevalideerde vragenlijsten zijn gehanteerd. Uiteindelijk is een enquête opgesteld met 16 vragen (zie bijlage voor de vragenlijst en een toelichting). Bij de tussentijdse en eindmeting is tevens een categorie evaluatieve vragen opgenomen die expliciet gaan over de ervaringen met het Bouwdepot.

Participerende observaties

Als onderzoekers sluiten we aan bij officiële Bouwdepot-momenten, zoals de kick-off, een zomerbarbecue, de creatieve workshops, etc. en voeren observaties uit met als doel om lessen en inzichten op te halen van zowel jongeren als begeleiders.

Visuele etnografie Photo Voice ('Bouwfoto')

Naast de meer traditionele manier van inzichten ophalen middels de nul-, tussentijdse en eindmeting zijn verhalen opgehaald van de deelnemende jongvolwassenen aan de hand van foto's. De methodiek die we gebruiken is Photo Voice¹⁰. Dit is een methode van actieonderzoek met een emancipatoire insteek. Gedurende +/- 6 maanden hebben een select aantal jongeren foto's gemaakt aan de hand van verschillende opdrachten onder de titel Bouwfoto. Het doel was om momenten vast te leggen die voor hen belangrijk zijn en wat het Bouwdepot daarin voor hen betekent. Tijdens de groepsessies aan het begin en einde van het traject zijn de foto's bediscussieerd.

Leersessies directbetrokkenen

Het doel van het leerproces met directbetrokkenen (zoals begeleiders, ambtenaren, etc.) is om inzichten op te halen en te delen over het Bouwdepot-experiment. We hebben directbetrokkenen door middel van een cyclus van vier gezamenlijke leersessies bij elkaar gebracht, waarin verschillende onderzoeksinstrumenten vanuit reflexieve monitoring (zie paragraaf 3.1) zijn ingezet, zoals een dynamische leeragenda¹¹, een open space¹² en een

¹⁰ De methode is ontwikkeld door sociale wetenschappers als manier om gemarginaliseerde stemmen te laten weerklinken om op die manier maatschappelijke verandering te beïnvloeden. De deelnemers delen hun verhaal en claimen hun stem aan de hand van foto's. Zij brengen zelf in beeld welke vraagstukken er spelen in hun leven en hun gemeenschap, en ontwikkelen in samenspraak met andere deelnemers narratieven over de een gewenste maatschappelijke verandering.

Liedenberg, L. (2018). "Thinking critically about Photovoice: achieving empowerment and social change," *International Journal of Qualitative Methods* 17: 1-9. <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/1609406918757631>

¹¹ De dynamische leeragenda is een levend document waarin we projectuitdagingen vangen en omvormen naar leervragen. Dit instrument wordt gezamenlijk gevuld en gebruikt als gesprekssteun. Zo creëren we een kapstok voor het gezamenlijke leerproces, dat naderhand ook als archief hiervan kan dienen.

¹² A Brief User's Guide to Open Space Methodology: <https://openspaceworld.org/wp2/hho/papers/brief-users-guide-open-space-technology/>

tijdlĳn leergeschiedenis¹³. Zie onderstaande visuaaldisatie voor de procesaanpak van de leersessies.

SESSIE 1: LEERVRAGEN (febr. '22)	SESSIE 2: OPEN SPACE (mei '22)	SESSIE 3: LEERAGENDA (okt. '22)	SESSIE 4: LEERGESCHIEDENIS (dec. '22)
<ul style="list-style-type: none"> - Kennismaking - Uitleg leerproces - Ophalen van leervragen - Wat is het doel van het Bouwdepot? Wanneer is het geslaagd/gefaald? - Input dynamische leeragenda 	<ul style="list-style-type: none"> - Actief delen van eerste leerervaringen (focus op begeleiding) - Hoe kan je vanuit je eigen rol de aanpak van het Bouwdepot versterken? - Input dynamische leeragenda 	<ul style="list-style-type: none"> - Teruggeven en bespreking eerste resultaten van pilot - Eye-openers van betrokkenen bespreken - Welke aanpassingen zijn nodig aan het Bouwdepot? 	<ul style="list-style-type: none"> - Welke (leer)doelen zijn (niet) behaald? - Hoe effect en impact vergroten / laten bekijken? - Vooruitkijken: hoe Bouwdepot doorontwikkelen?

Figuur 4. Overzicht inhoud per leersessie.

3.4 Data-analyse

De opgehaalde data is vervolgens op inductieve wijze geanalyseerd. In plaats van de data te analyseren aan de hand van een vooraf bepaald conceptueel model, is gekozen om onbevvangen de data te interpreteren om vervolgens patronen, overeenkomsten en verschillen te identificeren. Dit past bij de experimentele opzet en ambiguïteit van het Bouwdepot. De eerdergenoemde drie leerniveaus vormen de kapstok bij het analyseren van de data. In onderstaande tabel zijn de accenten van de data-analyse per leerniveau uiteengezet.

Leerdimensie	Centrale vraag	Subvragen	Data
Leren op het deelnemersniveau	In hoeverre leidt het Bouwdepot tot een wijziging in het handelen en denken van de deelnemers?	<ul style="list-style-type: none"> - Welke jongeren krijgen het Bouwdepot wel/niet? - Welke doelen hebben de jongeren? - Waar lopen deelnemers tegenaan? Wat werkt wel/niet voor de jongeren - Wat zijn de effecten geweest van de pilot op de levens van de jongeren? 	<ul style="list-style-type: none"> - Deskstudie - Enquêtes - Interviews jongeren - Interviews begeleiders - Visuele etnografie (Photo Voice) - Participerende observaties
Leren op institutioneel niveau	In hoeverre leidt het Bouwdepot tot een wijziging in het handelen en denken van betrokken begeleiders en instanties?	<ul style="list-style-type: none"> - Hoe selecteren begeleiders potentiële deelnemers? - Wat is het doel van het Bouwdepot volgens begeleiders? - Hoe ervaren zij het Bouwdepot vanuit hun rol? - Hoe geven zij vorm aan de notie van vertrouwen? 	<ul style="list-style-type: none"> - Interviews begeleiders en betrokken partijen - Leersessies - Participerende observaties
Leren op systeemniveau	In hoeverre leidt het Bouwdepot tot systemische omslagen in het stimuleren van bestaanszekerheid en	<ul style="list-style-type: none"> - In hoeverre maakt de pilot de gewenste verandering in structuur, cultuur en werkwijzen in de omgang met jongeren zonder thuis zichtbaar? 	<ul style="list-style-type: none"> - Deskstudie - Leersessies - Interviews begeleiders en betrokken partijen

¹³ Door middel van een tijdlĳnsessie met betrokkenen kijken we aan het einde van het Bouwdepot-project terug op wat er is gebeurd. We maken een gedeelde tijdlĳn van hoogte- en dieptepunten, en de verschillende lessen die deelnemers vanuit hun perspectief hebben geleerd. Het eindproduct is een gezamenlijke leergeschiedenis.

	ontplooiingskansen voor jongeren zonder (t)huis?	<ul style="list-style-type: none"> - Wat zijn kritische omslagpunten in de daadwerkelijke uitvoer van de pilot? - Hoe kunnen we de lessen afzetten tegen andere groepen jongeren in Nederland? 	
--	--	--	--

Tabel 2. Analyseschema naar leerniveaus.

Het leren op deelnemersniveau is echter afwijkend van deze wijze van data-interpretatie aangezien op dit niveau een beoogde effectmeting is opgesteld (zie paragraaf 2.4). Aan de hand van de resultaten wordt gereflecteerd op de beoogde effecten van het Bouwdepot op de levens van de deelnemende jongvolwassenen.

3.5 Respons

Deelname aan het onderzoek is zowel voor de jongeren als de begeleiders en andere directbetrokkenen vrijwillig. Op geen enkele manier is druk op hen uitgevoerd om mee te doen. Zowel de jongeren als de begeleiders hebben expliciet toestemming gegeven voor hun deelname aan het onderzoek (zie bijlage voor het toestemmingsformulier). De totale onderzoekspopulatie van de jongeren is uiteraard 30. De populatie van de begeleiders en directbetrokkenen is moeilijk vast te stellen, hier kan dus ook geen responspercentage aan worden gekoppeld. In onderstaande visualisatie is de totale respons in kaart gebracht.

Interviews	Enquêtes	Observaties	Photovoice	Leersessies
Deelnemers: T0: 29 van 29 (100%) T1: 7 van 28 (26%) T2: 24 van 27 (89%)	Deelnemers: T0: 29 van 29 (100%) T1: 23 van 28 (82%) T2: 23 van 27 (85%)	Deelnemers: In totaal 22 (uniek) (76%)	Deelnemers: In totaal 8 jongeren (uniek) (30%)	Deelnemers: Nvt
Directbetrokkenen: 10	Directbetrokkenen: nvt	Directbetrokkenen: In totaal omstreeks 15 begeleiders (uniek)	Directbetrokkenen: nvt	Directbetrokkenen: #1: 18 deelnemers #2: 14 deelnemers #3: 6 deelnemers #4: 5-7 deelnemers

Figuur 5. Overzicht respons per onderzoeksinstrument.

Een jongere heeft afgezien van deelname aan het onderzoek (tijdens de nulmeting: n=29). Deze voelde zich tijdens de start niet comfortabel om met het onderzoek mee te doen vanwege te veel stress en onrust in de persoonlijke sfeer. Bij twee deelnemers is het Bouwdepot gedurende het jaar stopgezet. Bij een jongere is dat halverwege gedaan (tijdens de tussenmeting: n=28), bij de ander een aantal maanden voor het einde van het Bouwdepot-jaar (tijdens de eindmeting: n=27). In beide gevallen was sprake van een vertrouwensbreuk tussen jongere en begeleider. Bij beide jongeren was de kritiek dat zij zich 'niet begeleidbaar opstelden', oftewel de grip op de jongeren was kwijt. Bovendien was bij een van de deelnemers ook sprake van verslavingsproblematiek. De vraag kwam op of het Bouwdepot niet een verslaving financierde. Aangezien de jongeren niet bereikbaar meer was, is in overleg met de stichting het Bouwdepot besproken om het Bouwdepot stop te zetten.

Bij de andere stopgezette jongere leek het primair een vertrouwensbreuk te zijn tussen jongere en begeleider.

Mogelijk heeft deze uitval alsmede de non-respons tijdens de tussen- en eindmeting een significant effect heeft op de resultaten uit deze studie. Op basis van input van de Bouwdepot-projectleider hadden de niet-deelnemende jongeren bij in ieder geval de eindmeting mogelijk een weinig positief verhaal verteld over hun huidige situatie. Dit is een cruciale kanttekening om in gedachten te houden bij het interpreteren van de resultaten.

Intermezzo #2 /// Het verhaal van Jannis

Brief 1 – De eerste maanden

Beste Lezer,

De situatie thuis was niet meer houdbaar, daarom ging ik bij een vriendin wonen. Op mijn zeventiende kwam ik in contact met zorgorganisatie NEOS en kreeg ik een kamer in een trainingshuis waar ook een aantal andere jongeren wonen.

Ik zou later wel vrachtwagenchauffeur willen worden en uiteindelijk een eigen klus- en verhuisbedrijf op willen zetten. Hier heb je opleidingen en certificaten voor nodig. Weet je wat het is, op dit moment heb ik zo veel aan mijn hoofd en lukt het niet om een opleiding te doen. De basis, zoals een eigen woning waar ik in rust aan mezelf kan werken, moet eerst op orde zijn zodat ik uit de overlevingsstand kan komen.

Brief 2 – Halverwege het Bouwdepot

Er is een hoop veranderd sinds de laatste keer dat ik je schreef. Ik heb eindelijk een eigen woning in een flat! Dat ik nu een eigen plek heb is echt fijn, ik kan nu gaan beginnen met het opbouwen van een stabiel leven. Ik ken veel jongeren die wel een woning hebben, maar waarvan de kamers nog zo goed als leeg zijn omdat ze geen geld hebben om het in te richten en er een eigen plek van te maken. Het doet me goed om te zien dat ik dat nu, met behulp van het Bouwdepot, wel kan. Er hangen zelfs al schilderijen aan de muur.

Sinds een tijdje heb ik ook een nieuwe baan als medewerker van het magazijn. Het is fysiek zwaar werk maar de werksfeer is goed en mijn collega's zijn aardig. Aan het eind van de shift ben ik doodop, maar dat zorgt ervoor dat ik goed kan slapen en niet zo aan het malen ben in mijn hoofd zoals ik daarvoor deed. Door het Bouwdepot is er ruimte om te proberen welke baan bij je past, ik heb hiervoor ook andere dingen geprobeerd. Zodra ik de mogelijkheid heb om mijn heftruckcertificaat te halen ga ik dat zeker doen, dan kan ik ook doorgroeien in het bedrijf.

Nu is er echt ruimte voor verbetering, ik kan groeien. Er is zelfs ruimte om soms leuke dingen te doen met vrienden, zoals een keer uit eten.

Brief 3 – De laatste maanden

Het Bouwdepot jaar zit erop. Een jaar met ups en downs, waarin ik heb gelachen maar ook zware momenten heb gehad

Ook al ben ik nog niet waar ik wil zijn, ik ben blij dat ik heb mee mogen doen aan het Bouwdepot. Het heeft ervoor gezorgd dat ik een thuis heb en heb kunnen leren leven. Zonder dit jaar zou ik er zowel financieel als mentaal veel slechter bij zitten.

Bedankt voor het lezen van mijn brieven. Ik hoop dat mijn ervaringen je wat hebben gebracht.

Vier deelnemers hebben gedurende het jaar deelgenomen aan een brievenproject. In drie brieven vertellen ze hun verhaal en lichten zij toe hoe zij het Bouwdepot ervaren in hun eigen woorden. Hoe gaat het met hen aan het begin, halverwege en aan het einde van het Bouwdepot? Bovenstaande passages komen uit de brieven van een van de jongeren. De naam is vanwege privacyredenen gefingeerd.

DEEL II

LEREN OVER HET EFFECT OP DEELNEMERSNIVEAU

In dit deel worden de onderzoeksresultaten gedeeld op het niveau van de deelnemende jongeren aan het Bouwdepot. De centrale vraag is: in hoeverre leidt het Bouwdepot tot een wijziging in het handelen en denken van de deelnemers? Oftewel: hoe is het de jongeren vergaan in het Bouwdepot-jaar? Hoe zaten zij er bij de start bij en hoe aan het einde van het Bouwdepot? Welke doelen hadden zij bij de start en wat is van die doelen terechtgekomen? Wat hebben de jongeren geleerd in het jaar?

In hoofdstuk 4 beschrijven we de selectie van de 30 deelnemers. In hoofdstuk 5 presenteren we de uitkomsten van de enquêtes en brengen we statistisch in beeld hoe de situatie van de jongeren was tijdens de start, halverwege en aan het einde van het Bouwdepot-jaar. In hoofdstuk 6, 7 en 8 leren we meer over de ervaringen van de deelnemers die voortkomen uit de kwalitatieve data. Vervolgens brengen we het samen in een synthese over de centrale leerinzichten en ervaringen van de deelnemers in hoofdstuk 9.

4. Wie komt in aanmerking voor het Bouwdepot?

In dit hoofdstuk staat de volgende vraag centraal: wie nemen eigenlijk deel aan het Bouwdepot en hoe kwam hun selectie tot stand? En wie zijn de 30 jongeren die meedoen aan het Bouwdepot? De afbakening en selectie van de doelgroep is een gezamenlijk leerproces geweest met alle betrokkenen van het Bouwdepot en maakt een essentieel deel uit van de lerende evaluatie, want wat uit het experiment komt wordt voor een groot deel bepaald door wat – of in dit geval wie – je erin stopt.

4.1 De officiële start en eerste discussies over de selectie

Voor de (potentiële) deelnemers start het Bouwdepot op 30 september 2021, ook al zijn zij daar zelf niet van op de hoogte. Op die dag is de officiële kick-off van het Bouwdepot Eindhoven. Alle betrokken partijen gaan met elkaar het gesprek aan. De kern van dat gesprek is: wat houdt het Bouwdepot in? Wat houdt het precies voor mijn organisatie en mijn rol in? En wie komt in aanmerking voor het Bouwdepot?

Benadrukt wordt dat iedereen tussen de 18 en 21 jaar in principe in aanmerking kan komen. Het is juist interessant om een grote mate van diversiteit te creëren om het lerende effect te vergroten (qua huidige begeleiding, financiële stress, zorgverleden, migratieachtergrond, opleiding, etc.). Het zwaartepunt in de selectie ligt op de inschatting of iemand echt geholpen kan zijn met een jaar financiële rust en stabiliteit. Tevens wordt rekening gehouden met een diversiteit in jongeren voor wie het Bouwdepot meer van preventieve of curatieve aard zal zijn: het is juist ook interessant om deelnemers te includeren die nog niet heftig ontspoord zijn, maar wel in een onveilige of kwetsbare situatie verkeren om erachter te komen wat het Bouwdepot voor deze jongeren kan betekenen.

4.2 Selectie en loting

Na de kick-off gaan alle deelnemende organisaties aan de slag met de selectie. In totaal worden uiteindelijk 45 potentiële deelnemers aangedragen. Alle aanmeldingen worden door het Bouwdepot-kernteam in kaart gebracht op basis van de huidige situatie (inkomen, woonsituatie, huidige begeleiding, zorgverleden, opleiding, etc.). Op basis daarvan is gekeken of er voldoende diversiteit is in de deelnemers op deze kenmerken ten behoeve van het onderzoek. Geconcludeerd is dat de totale groep van 45 kandidaten voldoende divers is om een selectie te maken. De belangrijkste focus in het selectieproces is een mix tussen opvang en maatschappelijk werk van respectievelijk 67% om 33%, oftewel tussen een meer curatieve en preventieve insteek van het Bouwdepot. De deelnemende partijen waarborgen deze diversiteit voor een groot deel (Neos en Springplank is bijvoorbeeld opvang; WIJindhoven en Lumens is maatschappelijk werk). Gekozen is om bij voorbaat geen deelnemers uit te sluiten op basis van bepaalde kenmerken (zoals relatief hoge schulden, bewindvoering, relatief veel begeleiding nodig, etc.), oftewel alle 45 deelnemers zijn geïncludeerd in een loting. De selectie is vervolgens kenbaar gemaakt aan de begeleidende partijen. Enkele aanbieders hebben vervolgens een pleidooi gedaan voor een niet-ingelote kandidaat en een wisseling voorgesteld¹⁴.

¹⁴ Enerzijds vanwege twijfels of een jongere wel 'klaar' was voor een Bouwdepot, anderzijds omdat een andere kandidaat sterk gemotiveerd was om stappen te zetten in hen leven. Zo is bijvoorbeeld een jonge moeder niet geselecteerd, omdat zij in haar nieuwe opvangplek veel ondersteuning zou krijgen, waardoor het Bouwdepot minder

4.3 Financiële stress als belangrijkste criterium

Tijdens de aanmelding hebben de potentiële begeleiders vooral gekeken of er sprake is van financiële stress en de mate waarin een Bouwdepot rust kan bieden voor de jongvolwassene. De begeleiders selecteren vooral hoe/of iemand met behulp van het Bouwdepot – wat zij zien als financiële rust en stabiliteit – noodzakelijke stappen kunnen zetten in hun leven op bijv. het vlak van een eigen woonplek, volgen van een studie, vinden van werk of het verwerken van trauma's. Uit de aanmeldingen blijkt dat financiële stress en het vastlopen in alle verwachtingen en systeemlogica de rode draad is in de motivaties. Een van de begeleiders schrijft bijvoorbeeld: "De financiële beperkingen zorgen namelijk voor een uitzichtloze situatie die gepaard gaat met veel onrust en stress." De financiële stress weerhoudt jongeren om stappen te zetten in hun leven, soms psychisch soms door systeembarrrières. Het houdt de jongeren in een overlevingsmodus, aldus sommige begeleiders. In meerdere gevallen is sprake van schulden en een enkeling zit in een budgetbeheer-traject of staat onder bewindvoering. In veel gevallen zijn de potentiële deelnemers bang om (verder) in de schulden te komen, wat een verlamdende werking heeft. Qua werk hebben de meeste jongeren een bijbaan, nul-urencontract, DUO-studiefinanciering of leefgeld. Bijna de helft van de aangemelde jongeren heeft überhaupt geen inkomen of ontvangt een uitkering.

4.4. Het ontbreken van een thuis

Uit de aanmeldingsformulieren blijkt dat allen een 'bewogen jeugd' hebben gehad en dragen in hun relatief jonge leven al flink wat bagage met zich mee. Zonder uitzondering is sprake van instabiele thuissituatie tijdens de jeugdijaren. Van ouders die er überhaupt niet of nooit zijn, tot ouders met verslavingsproblematiek of psychiatrische problematiek. Ook is meermaals sprake van een migratie- of vluchtelingverleden. Soms is daardoor sprake van een mismatch tussen de behoeften en opvattingen tussen de jongere en de ouders door cultuurverschillen. Bij de een is die situatie al jaren ontspoord en heeft daardoor continu een onzekere woonsituatie, bij de ander is deze nog heel acuut en waarschuwen de begeleiders dat die 'op springen staat'. Een deel van de jongeren kan terecht in hun netwerk bij familie of vrienden, maar veelal is dit ook uitdagend. De meeste jongeren lijken een (heel) beperkt netwerk te hebben, ook gaat soms juist negatieve invloed van het netwerk uit waar jongeren mee proberen te breken. Het zorgt bij alle aangemelde jongeren voor een fragiele woonsituatie: als de jongeren al huisvesting hebben dan is dat vaak tijdelijk van aard, onder begeleiding of in een onveilige/giftige thuissituatie.

4.5 Mentale uitdagingen & zelfontdekking

Hoewel er enige gradaties zijn qua heftigheid, zijn de potentiële deelnemers allen beschadigd door gebeurtenissen uit het verleden. In meerdere aanmeldingen wordt gesproken van mentale stress, depressie en trauma's, waardoor de overgang naar een zelfstandige volwassene uitdagend is. Sommigen hebben reeds een traject doorlopen in de psychiatrie of

urgent zou zijn. Ook is een geselecteerde kandidaat (met een vluchtelingachtergrond) uiteindelijk uitgesloten omdat zijn persoonlijke situatie deelname niet toeliet. Het Bouwdepot zou een negatieve uitwerking hebben op de geplande gezinshereniging en de eisen vanuit de Immigratie- en Naturalisatiedienst. De deelnemer had net een eigen onderdak gevonden met zijn vriendin, maar moest deze nu verplicht gaan delen met zijn ouders die naar Nederland kwamen. Het Bouwdepot zou problemen opleveren met het ontvangen van toeslagen en andere regelingen. Vandaar is in overleg besloten om deze deelnemer te excluseren. De uiteindelijke selectie verschilt met vijf namen t.o.v. de eerste selectie van de kandidaten.

staat op een wachtlijst. Het gros van de aangemelde jongeren kent een geschiedenis in de (gesloten) jeugdzorg en de pleegzorg en zijn daar deels in volwassen geworden. Kortom, veel van de aangemelde jongeren zijn geïnstitutionaliseerd. Vrijheid en vertrouwen lijken geen vanzelfsprekende noties voor de jongeren, of zoals een begeleider schrijft: "Het idee dat hij zonder toestemming van derden zijn kamer mocht verlaten, was nieuw voor hem en in eerste instantie blokkeerde dit hem en kwam hij tot wat eten halen bij de supermarkt en sloot zich weer op op zijn kamer." Het ontbreekt de jongeren veelal aan zelfvertrouwen, zelfredzaamheid en zelfstandigheid volgens de begeleiders. Over een van de aangemelde jongeren schrijft een begeleider: "Het Bouwdepot gaat [XYZ] helpen om uit een patroon van overleven los te breken en haar aanwezige talenten te versterken en verder te ontdekken." Dit proces van zelfontdekking moet helpen om uit een negatieve spiraal en zelfbeeld te breken.

4.6 Meervoudige problematiek en de 'gun factor'

Veel van de meldingen komen overeen met eerdere studies over dak- en thuisloosheid onder jongeren¹⁵. De conclusie is vooral dat er geen sprake is van geïsoleerde problematiek. Het gaat veelal om een ingewikkelde ketting op het vlak van huisvesting, inkomen, schulden, mentaal, netwerk, etc. In geen van de gevallen is sprake van een rustig of stabiel leven. Een normale staat van zijn is in de context van deze jongeren: een kort termijnperspectief, lage eigenwaarde, stress en paniek. Alle profielen lijken wat dat betreft op elkaar, het enige dat echt verschilt in de aangemelde profielen is dat de situatie bij de jongeren die via het (school)maatschappelijk werk zijn aangemeld, soms wat meer preventief van aard zijn. Zij wonen vaak nog thuis en zitten bijvoorbeeld vaak nog op school, maar dreigen uit te vallen. De kwetsbaarheid lijkt bij deze groep jongeren vooral te gaan om een acute fragiele en/of onveilige woonsituatie waarin sprake is van een asymmetrische afhankelijkheidsrelatie met ouders, familie, vrienden of partners. Het Bouwdepot moet hier volgens de begeleiders zorgen dat deze jongeren met die situatie kunnen breken en zelfstandig stappen kunnen zetten.

Wat ten slotte opvalt in veel meldingen is dat bij begeleiders sprake is van een zogenaamde 'gun-factor'. Zij benadrukken meermaals dat jongeren geleerd hebben van eerder gemaakte fouten en gemotiveerd zijn om aan hun toekomst te werken. Of zoals een van de begeleiders schrijft: "hij verdient deze kans". Dit zorgt wel voor een bias in de selectie, aangezien het effect van het Bouwdepot hierdoor beïnvloed kan worden (e.g. met een meer gemotiveerde deelnemer verloopt het Bouwdepot-jaar mogelijk anders).

¹⁵ Van Doorn, L. (2019). Karakteristieken van onderzoek naar zwerfjongeren in Nederland vanaf 2010. Hogeschool Utrecht.

5. Een kwantitatieve vergelijking tussen begin- en eindsituatie

Nu we weten wie meedoen aan het Bouwdepot, is het interessant om te kijken hoe hun levenssituatie tijdens de start van het Bouwdepot verschilt van die aan het einde van het Bouwdepot. Dit doen we in dit hoofdstuk aan de hand van kwantitatieve data om vervolgens in hoofdstuk 6-9 de ervaringen van jongeren te illustreren aan de hand van kwalitatieve data.

De wisselende situatie van de deelnemende jongvolwassenen is gestandaardiseerd in kaart gebracht met vragenlijsten die tijdens de nul-, tussen- en eindmeting zijn afgenomen. De vragenlijsten gaan in op de volgende leefgebieden ('clusters') van de jongeren 1) persoonlijke situatie (woonsituatie, opleiding, werk en inkomen, etc.), 2) empowerment (zelfbeschikking en zelfvertrouwen), 3) sociale relaties, 4) vertrouwen in netwerk en instituties, 5) financiële situatie, 6) mentale en fysieke gezondheid en 7) ervaringen met het Bouwdepot (alleen bij tussen- en eindmeting).

Vanwege de lage onderzoekspopulatie zijn de uitkomsten niet betrouwbaar (slechts 30 jongeren op mogelijk duizenden jongeren in Eindhoven). Tevens is geen controlegroep gehanteerd dus effectmetingen zijn niet haalbaar. Dit hoofdstuk biedt 'slechts' inzichten op de verschillen tussen de begin-, midden- en eindmeting. Oftewel, hoe zijn de levens van de jongeren op een aantal leefgebieden verlopen in het afgelopen jaar? Op geen enkele manier is hard te maken dat deelname aan het Bouwdepot direct leidt tot of samenhangt met een verbetering op een van de leefgebieden. Een analyse op de verschillen per meting doen we in dit hoofdstuk driemaal: ten eerste een analyse van het totaal aantal respondenten (n=29) (paragraaf 11.1 - 11.3), ten tweede een analyse van alleen de unieke respondenten (n=23) (paragraaf 11.4) en ten derde een analyse tussen de respondenten uit de preventieve en curatieve groep (paragraaf 11.5).

Het volgende moet in gedachten gehouden worden bij het lezen van de resultaten: ten eerste is een hoge score niet altijd positief (bij financiële schaarste is een afname juist positief); ten tweede geeft een lage of hoge score tijdens de nulmeting weinig marge om respectievelijk te verslechteren of verbeteren; en ten derde zijn verschillende schaalniveaus gehanteerd in de enquête (een mix tussen 4-punt, 5-punt en 10-puntschaal).

Tijdens de nulmeting hebben alle 30 deelnemers een enquête ingevuld. Een van de deelnemers heeft zich kort na de nulmeting teruggetrokken uit het onderzoek (n=29). Ten tijde van de tussenmeting is een van de Bouwdepot-trajecten stopgezet (n=28). Bij de tussenmeting hebben 23 deelnemers de enquête ingevuld. Ten tijde van de eindmeting is nogmaals een traject stopgezet (n=27). Bij de eindmeting hebben 23 deelnemers de enquête ingevuld. Voor een verdere bespiegeling over de non-respons zie paragraaf 3.5.

	Totaalaantal deelnemers	Aantal ingevulde enquêtes	Respons
Nulmeting	N=29	29	100.0%
Tussenmeting	N=28	23	82.1%
Eindmeting	N=27	23	85,2%

Tabel 3. Respons per meting.

5.1 Persoonlijke situatie

De leeftijd van de deelnemers tijdens de nulmeting is redelijk gelijk verdeeld. Meerdere 20-jarigen zullen tijdens het Bouwdepot-jaar 21 jaar worden, waardoor ze evt. kunnen uitstromen op een regulier bijstandsniveau.

Leeftijd	Aantal deelnemers
18 jaar	11
19 jaar	7
20 jaar	11
21 jaar	0
	29

Tabel 4. Leeftijd van de deelnemers tijdens de start van het Bouwdepot.

In tabel 4 is te zien dat bij de eindmeting meer deelnemers aangeven zelfstandig te wonen, dan bij de nulmeting (een toename van 58,6% naar 82,6%). Zelfstandig wonen betekent overigens vaak een huurwoning via (en onder begeleiding van) Neos of Springplank. Een sterke afname is te zien voor onderdak bij ouders/familie/vrienden (afname van 27,6% naar 13%). Waar er ten tijde van de nulmeting nog 4 jongeren in een lastige thuissituatie verkeerde (opvang, beschermd wonen) of thuisloos waren, is dat ten tijde van de eindmeting nog 1 jongere, deze slaapt bij vrienden en in hotels.

Het aantal deelnemers dat een voltijdbaan heeft is van 10,3% naar 30,4% gestegen. Het totaalpercentage van de deelnemers dat werkt is tevens gestegen van 44,8% naar 52,2%. Deelnemers zijn wel minder voltijd gaan studeren (afname van 44,8% naar 26,1%). Het aantal deelnemers dat studeert is vrijwel gelijk gebleven (afname van 44,8% naar 43,5%) vanwege de toename is deeltijdstudies (van 0 naar 4).

Op vlak van schuldenproblematiek is een afname zichtbaar. Bij de nulmeting is bij 21 van de deelnemers sprake van geringe of geen schulden. Tijdens de eindmeting is het aantal jongeren dat aangeeft schulden tot de 1.500 euro te hebben afgenomen, van 42,9% naar 21,7%. Het percentage deelnemers dat schuldenvrij is, is gestegen van 32,1% naar 56,5%.

Verder is een daling te zien bij het aantal deelnemers dat financiële begeleiding krijgt (van 42,9% naar 34,8%), terwijl een stijging zichtbaar is bij het aantal deelnemers dat mentale begeleiding krijgt (van 14,3% naar 26,1%).

		nulmeting		tussenmeting		eindmeting	
		aantal	%	aantal	%	aantal	%
wonen	Ja, een eigen woning/kamer	17	58.6%	18	78.3%	19	82.6%
	Ja, bij ouders/familie/vrienden	8	27.6%	3	13.0%	3	13.0%
	Ja, in de opvang/begeleid of beschermd wonen	1	3.4%	2	8.7%	0	0.0%
	Nee	2	6.9%	0	0.0%	0	0.0%
	Anders, namelijk	1	3.4%	0	0.0%	1	4.3%
	Totaal	29	100.0%	23	100.0%	23	100.0%
werk	Ja, een voltijdbaan	3	10.3%	3	13.0%	7	30.4%
	Ja, een bijbaan/deeltijdbaan	8	27.6%	4	17.4%	4	17.4%

	Ja, meerdere bijbanen/deeltijdbanen	2	6.9%	2	8.7%	1	4.3%
	Nee	16	55.2%	14	60.9%	11	47.8%
	Totaal	29	100.0%	23	100.0%	23	100.0%
opleiding	Ja, voltijd	13	44.8%	7	30.4%	6	26.1%
	Ja, deeltijd	0	0.0%	1	4.3%	4	17.4%
	Nee	16	55.2%	15	65.2%	13	56.5%
	Totaal	29	100.0%	23	100.0%	23	100.0%
schulden	Ja, onder 1.500 euro in totaal	12	42.9%	5	21.7%	5	21.7%
	Ja, tussen 1.500 euro en 5.000 euro in totaal	3	10.7%	3	13.0%	3	13.0%
	Ja, tussen 5.000 euro en 10.000 euro in totaal	2	7.1%	3	13.0%	1	4.3%
	Ja, boven de 10.000 euro in totaal	1	3.6%	0	0.0%	0	0.0%
	Ja, ik weet niet precies hoeveel	1	3.6%	2	8.7%	1	4.3%
	Nee	9	32.1%	10	43.5%	13	56.5%
	Totaal	28	100.0%	23	100.0%	23	100.0%
financiële begeleiding	Ja	12	42.9%	9	39.1%	8	34.8%
	Nee	16	57.1%	14	60.9%	15	65.2%
	Totaal	28	100.0%	23	100.0%	23	100.0%
mentale begeleiding	Ja	4	14.3%	6	27.3%	6	26.1%
	Nee	24	85.7%	16	72.7%	17	73.9%
	Totaal	28	100.0%	22	100.0%	23	100.0%

Tabel 5. Persoonlijke situatie per meting.

5.2 Financiële schaarste

Op alle 12 stellingen van financiële schaarste is een afname zichtbaar, zowel tussen T0 en T1 als tussen T0 en T2. Tijdens de eindmeting varieert de afname op de items van 11,0% tot 34,3% ten opzichte van de nulmeting. Gemiddeld is de ervaren schaarste tussen de nul- en eindmeting afgenomen met 0.71 (op een vijfpuntschaal), oftewel met 22,1%. Ten tijde van de tussenmeting was die gemiddelde afname nog 0.47, oftewel 14,8%. Met andere woorden, de afname van de financiële schaarste is doorgezet ten opzichte van de tussenmeting.

Items financiële schaarste	T0	T1	Gem. verschil T0-T1	% verschil T0-T1	T2	Gem. verschil T0-T2	% verschil T0-T1
Ik kom vaak geld tekort	3.64	2.70	-0.95	-26.0%	2.39	-1.25	-34.4%
Ik kan vaak mijn rekeningen niet op tijd betalen	3.11	2.30	-0.80	-25.8%	2.26	-0.85	-27.3%
Ik heb vaak geen geld voor de dingen die ik echt nodig heb	3.21	2.61	-0.61	-18.8%	2.30	-0.91	-28.4%
Ik vraag me de hele tijd af of ik wel genoeg geld heb	3.70	3.04	-0.65	-17.7%	2.87	-0.83	-22.4%
Ik vind het vaak lastig om over iets anders na te denken dan over mijn geldzaken	3.04	2.83	-0.21	-6.9%	2.43	-0.61	-20.0%
Ik maak me vaak zorgen over geld	3.32	3.22	-0.10	-3.1%	2.48	-0.84	-25.3%
Ik ben alleen bezig met wat ik op dit moment moet betalen. De rest zie ik later wel	3.29	2.70	-0.59	-18.0%	2.30	-0.99	-30.0%
Door de hoeveelheid geld die ik krijg en die ik uitgeef, leef ik van dag tot dag	3.18	2.43	-0.74	-23.4%	2.43	-0.75	-23.6%
Ik houd GEEN rekening met dingen die ik over een tijdje moet betalen	2.39	2.13	-0.26	-11.0%	2.13	-0.26	-11.0%
Ik heb het gevoel dat ik weinig controle heb over mijn geldzaken	3.07	2.87	-0.20	-6.6%	2.52	-0.55	-18.0%

Ik denk NIET dat ik mijn geldzaken goed zelf kan regelen	2.61	2.17	-0.43	-16.6%	2.52	-0.09	-3.3%
Als ik aan mijn geldzaken denk, dan voel ik mij machteloos	2.89	2.78	-0.11	-3.8%	2.26	-0.63	-21.9%
Gemiddeld	3.12	2.65	-0.47	-14.8%	2.41	-0.71	-22.1%

Tabel 6. Financiële schaarste per meting.

5.3 Empowerment, sociaal netwerk, vertrouwen en gezondheid

In het cluster empowerment is de gemiddelde score bij de eindmeting gestegen op 5 van de 6 stellingen. De hoogste stijging is te zien op de mate waarin de jongeren trots zijn op wat zij hebben bereikt in de afgelopen maand (een stijging van 18,5%). De enige stelling waar weinig tot geen verschil in naar voren komt is in hoeverre de jongeren vinden weten waar ze goed in zijn (afname van -0,4%). In vergelijking met de tussenmeting valt op dat de stellingen in het cluster empowerment met 1,0% afnamen tijdens de tussenmeting, terwijl deze tijdens de eindmeting gestegen waren met gemiddeld 10,2%.

Items empowerment	T0	T1	gem. verschil T0-T1	% verschil T0-T1	T2	gem. verschil T0-T2	% verschil T0-T2
Ik kon in de afgelopen maand beslissen wat ik ging doen	3.43	3.48	0.05	1.4%	3.83	0.40	11.6%
Ik ben trots op de dingen die ik in de afgelopen maand heb bereikt	3.34	3.43	0.10	2.9%	3.96	0.62	18.5%
Ik weet waar ik zelf goed in ben	3.93	3.61	-0.32	-8.1%	3.91	-0.02	-0.4%
Ik kan goed omgaan met tegenslagen in het leven	3.14	3.22	0.07	2.4%	3.52	0.38	12.1%
Ik ben in staat om invloed uit te oefenen op mijn eigen situatie en de levens van anderen	3.39	3.61	0.22	6.4%	3.78	0.39	11.5%
Ik voel me verbonden met andere mensen	3.27	2.91	-0.36	-11.0%	3.52	0.25	7.8%
				-1.0%			10.2%

Tabel 7. Empowerment per meting.

De gemiddelde scores op het cluster sociale relaties variëren weinig tussen de nul- en eindmeting (een gemiddelde toename van 1,8% op de stellingen). De meest in het oog springende toename is te zien bij de stelling dat de jongeren terecht kunnen bij andere mensen (toename van 10,8%). De hoogste afname is te zien bij het contact met de familie (afname van 6,2%). Wederom opvallend is dat ten tijde van de tussenmeting een lichte gemiddelde daling zichtbaar was op de stellingen in dit cluster (van 6,8%) terwijl tijdens de eindmeting eerder sprake is van een stagnatie (gemiddelde toename van 1,8%).

Items sociale relaties	T0	T1	gem. verschil T0-T1	% verschil T0-T1	T2	gem. verschil T0-T2	% verschil T0-T2
Ik heb regelmatig contact met mijn familie	3.43	3.17	-0.25	-7.4%	3.22	-0.21	-6.2%
Ik heb regelmatig contact met vrienden, vriendinnen of goede kennissen	3.70	3.57	-0.13	-3.5%	3.74	0.04	1.2%
Ik ben tevreden over het aantal sociale contacten dat ik heb	3.86	3.48	-0.38	-9.8%	3.91	0.06	1.4%
Ik kan bij andere mensen terecht als dat nodig is	3.57	3.35	-0.22	-6.3%	3.96	0.39	10.8%
				-6.8%			1.8%

Tabel 8. Sociale relaties per meting.

In het cluster vertrouwen, is op de stelling 'de meeste mensen vind ik te vertrouwen' een stijging zichtbaar van 21,7% tussen de nul- en eindmeting. Tegenover de toename op deze stelling, is een afname in vertrouwen zichtbaar op alle specifieke categorieën. Waar de daling van vertrouwen in de vrienden beperkt is gebleken (afname van 0,5%) is deze het hoogst bij het vertrouwen in de gemeente (afname van 15,4%). Het vertrouwen in de landelijke overheid en in de pers/media scoren het laagst, zowel op nul- als eindmeting. De gemiddelde daling in de mate van vertrouwen was vergelijkbaar tussen de tussen- en eindmeting (respectievelijk afname van 6,6% en 5.1%).

Items vertrouwen	T0	T1	gem. verschil T0-T1	% verschil T0-T1	T2	gem. verschil T0-T2	% verschil T0-T2
De meeste mensen vind ik te vertrouwen	2.46	2.70	0.23	9.4%	3.00	0.54	21.7%
Ik kan NIET voorzichtig genoeg zijn in de omgang met andere mensen	3.39	3.61	0.22	6.4%	3.39	0.00	0.0%
Mate van vertrouwen in...*							
de landelijke overheid (regering, Tweede Kamer, etc.)	2.19	2.00	-0.19	-8.7%	1.87	-0.32	-14.6%
de gemeente	2.83	2.43	-0.39	-13.9%	2.39	-0.44	-15.4%
de pers/media	1.79	1.52	-0.27	-15.1%	1.70	-0.10	-5.4%
hulpverleners in het algemeen	3.00	2.57	-0.43	-14.5%	2.57	-0.43	-14.5%
mijn begeleider(s)	3.67	3.35	-0.32	-8.8%	3.48	-0.19	-5.3%
mijn familie	3.07	2.87	-0.20	-6.5%	2.70	-0.37	-12.2%
mijn vrienden	3.19	2.96	-0.23	-7.3%	3.17	-0.02	-0.5%
				-6.6%			-5.1%

* vierpuntsschaal (1= geen vertrouwen, 4 is compleet vertrouwen)

Tabel 9. Vertrouwen per meting.

Op het cluster 'gezondheid' valt de toename op in de mate waarin jongeren zich fysiek en mentaal gezond vinden: ten opzichte van de nulmeting is een toename zichtbaarder van 53,1%. Naast dat jongeren zich gezonder voelen, zijn jongeren ook meer tevreden over hun leven (gemiddelde stijging van een 5,76 naar een 6,48) en vinden ze hun leven zinvoller (gemiddelde stijging van een 6,38 naar een 6,91). Over het algemeen voelen jongeren zich minder somber en meer energiek en gelukkig. Wederom is sprake van een verschil tussen de tussenmeting en eindmeting: tijdens de tussenmeting voelen jongeren zich minder gezond op alle uitgevraagde items.

Items gezondheid	T0	T1	gem. verschil T0-T1	% verschil T0-T1	T2	gem. verschil T0-T2	% verschil T0-T2
Wat vind je van je gezondheid?	2.36	2.91	0.55	23.4%	3.61	1.25	53.1%
Mate van je tevredenheid met leven (schaal 0-10)	5.76	6.05	0.29	5.0%	6.48	0.72	12.5%
Mate waarin wat je doet zinvol is (schaal 0-10)	6.38	5.91	-0.47	-7.4%	6.91	0.53	8.4%
Hoe heb je je in de afgelopen maand gevoeld?							
Ik voelde me erg zenuwachtig	2.97	2.95	-0.01	-0.4%	2.96	-0.01	-0.3%
Ik zat ik zo erg in de put dat niets me kon opvrolijken	3.02	3.05	0.03	0.9%	2.74	-0.28	-9.2%
Ik voelde me somber en neerslachtig	3.02	3.23	0.21	7.0%	2.78	-0.23	-7.8%
Ik voelde me fit en energiek	2.83	2.91	0.08	2.9%	3.17	0.35	12.2%
Ik voelde me kalm en rustig	2.88	2.68	-0.20	-6.9%	3.13	0.25	8.7%
Ik voelde me gelukkig	2.84	2.95	0.11	3.9%	3.26	0.42	14.6%

Tabel 10. Gezondheid per meting.

5.4 Variatie op individueel niveau

In tabel 11 zijn de verschillen van elke unieke deelnemer (n=23) per cluster te zien tussen de nul- en eindmeting. Het beeld per unieke deelnemer bevestigt het beeld van de bovenstaande analyses voor alle deelnemers: de deelnemers zitten aan het einde van het Bouwdepot-jaar op alle clusters beter in hun vel. Vooral de afname in financiële schaarste valt op met een gemiddelde afname van 8.89. Ook is een gemiddelde stijging zichtbaar op gezondheid met 3,33 ten opzichte van de nulmeting. Tevens is een iets meer positief effect bij empowerment waarneembaar met 2,39 ten opzichte van de nulmeting.

De verschillen in scores per cluster zijn groot tussen de verschillende unieke deelnemers. Vooral de verschillen in scores tussen deelnemers op het cluster financiële schaarste zijn groot (een verschil tot wel 29 punten op een schaal van 60). Uit onderstaande tabel is tevens op te maken dat een afname op ervaren financiële schaarste niet voor elke deelnemer samenhangt met een verbetering in scores op andere clusters.

respondent	empowerment	sociale relaties	vertrouwen	financiële schaarste	gezondheid
2	5	2	0	-7	11
3	-2	-2	-2	10	3
5	-1	-2	-3	-1	1
6	15	5	3	-20	24
7	5	-1	-2	-4	-3
8	2	-1	-4.5	-4	-8
9	10.5	4.5	1	-21	5
10	3	-1	4	-2	-5
11	-5	-2	1	-7	9
12	2	2	-2	-22	3
13	-2	3	0	8	3
15	-3	-2	0	-3	-5
18	7	6	-1	-8	10
19	2	5	1	-26	6
20	3	2	-2	-29	-7
21	6	1	-5	-16	16
22	2	1	-1	-1.5	6.5
24	-1	-2	0	-3	-3
26	-6	-7	-3	-17	4
27	-1	0	-3	-9	2
28	3	-2	-2	-2	3
29	3.5	0	-3	0	-1
30	7	2	-1	-20	2
gemiddelde	2.39	0.50	-1.07	-8.89	3.33
standaarddeviatie	4.88	3.04	2.20	10.52	7.46

Tabel 11. Verschillen per cluster voor unieke deelnemers tussen nul- en eindmeting.

Ook in termen van de persoonlijke situatie zijn de verschillen vergelijkbaar. Het aantal unieke deelnemers dat zelfstandig woont is van 60,9% naar 82,6% gestegen; de deelnemers met een voltijd baan van 8,7% naar 30,4%; het aantal deelnemers dat voltijd studeert is gedaald van 47,8% naar 26,1%; het aantal deelnemers dat geen schulden heeft is gestegen van 30,4% naar 56,5%.

De sterkste correlatie tussen de clusters bestaat tussen sociale relaties en empowerment met 0.71. Een mogelijke hypothese is dat hoe sterker netwerk iemand heeft hoe meer empowered iemand zich voelt (en vice versa). Er is overigens sprake van vrij lage correlaties tussen de financiële schaarste en de andere clusters. De sterkste correlatie is zichtbaar met empowerment (-0.41) en sociale relaties (-0.40), maar die correlatie is nog steeds te categoriseren als laag. Kortom, duidelijke samenhang en oorzaak-gevolg-relaties zijn moeilijk aan te tonen.

	empowerment	sociale relaties	vertrouwen	financiële schaarste	gezondheid
empowerment	1.00				
sociale relaties	0.71	1.00			
vertrouwen	0.25	0.34	1.00		
financiële schaarste	-0.41	-0.40	-0.07	1.00	-0.24
gezondheid	0.46	0.43	0.21	-0.24	1.00

Tabel 12. Correlatie tussen de verschillende clusters.

5.5 Variatie tussen preventief en curatief

Wanneer we kijken naar de verschillen tussen de preventieve en curatieve groep vallen een aantal aspecten op. Ten eerste is bij de tussenmeting een opvallend verschil in respons tussen de preventieve en curatieve groep: preventief heeft een respons van 100% (n=10/10) terwijl die van de curatieve groep 68% is (n=13/19). Ook alle vragenlijsten zijn compleet ingevuld door de preventieve groep, terwijl we meerdere incomplete vragenlijsten zien bij de curatieve groep. Bij de eindmeting is dit verschil echter wat meer rechtgetrokken: 80% (n= 8/10) bij de preventieve groep om 88% (n=15/17) bij de curatieve groep. Deze verschillen hebben impact op de interpretatie van mogelijke verschillen tussen de twee. De vergelijking is in eerste instantie dan ook illustratief en zou in de toekomst nader onderzocht kunnen worden met een hogere en meer evenwichtige onderzoekssample.

Ten tweede, scoort de preventieve groep bij de nulmeting op alle clusters lager dan de curatieve groep, oftewel, het gaat minder goed met hen. De eindmeting laat een vergelijkbaar beeld zien voor de clusters empowerment, sociaal netwerk en vertrouwen, al zijn de verschillen wat afgezwakt. Op twee clusters ontstaat echter een ander beeld: de financiële schaarste is nu lager bij de preventieve groep (2.07 bij preventief t.o.v. 2.59 bij curatief) en gezondheid is toegenomen (zie onderstaande tabel).

De financiële schaarste is bij de curatieve groep afgenomen met 12,7%, maar bij preventieve groep is dat 39,0% (een verschil van 26,3%). In het cluster gezondheid zien we ook duidelijke verschillen: de ervaren gezondheid bij de preventieve groep neemt gemiddeld sterker toe dan bij de curatieve groep. Terwijl de scores bij algemene gezondheidsvragen (zie item 'gezondheid a' in onderstaande tabel) met 45,5% omhoog gaan bij de preventieve groep, is dat 7,3% voor de curatieve groep (een verschil van 38,2%).

	Preventief					Curatief					Verskil	
	T0	T1	T2	gem. verschil T0-T2	% verschil T0-T2	T0	T1	T2	gem. verschil T0-T2	% verschil T0-T2	gem. verschil	% verschil
Empowerment	3.08	3.30	3.48	0.40	12.8%	3.60	3.44	3.90	0.30	8.3%	0.10	4.6%
Sociaal netwerk	3.08	3.30	3.31	0.24	7.7%	3.95	3.46	3.92	-0.03	-0.9%	0.27	8.6%
Vertrouwen	2.82	2.82	2.68	-0.14	-5.0%	2.86	2.55	2.70	-0.15	-5.4%	0.01	0.3%
Finan. schaarste	3.40	2.53	2.07	-1.33	-39.0%	2.97	2.74	2.59	-0.38	-12.7%	-0.95	-26.3%
Gezondheid (a)*	3.67	4.57	5.33	1.67	45.5%	5.45	5.28	5.84	0.40	7.3%	1.27	38.2%
Gezondheid (b)*	3.63	3.30	3.08	-0.55	-15.1%	2.67	2.89	2.69	0.02	0.8%	-0.57	-16.0%
Gezondheid (c)*	2.13	2.67	2.96	0.83	38.7%	3.23	3.00	3.31	0.08	2.6%	0.74	36.1%

* het cluster gezondheid is opgesplitst omdat in dit cluster zowel sprake is van positieve als negatieve scores. Voor A en C geldt: hoe hoger, hoe gezonder. Voor B geldt juist: hoe lager, hoe gezonder.

Tabel 13. Verschillen preventief en curatief naar cluster.

Ten derde, laat de mate van de schuldenproblematiek tussen de preventieve en curatieve groep een verschil zien: bij de nulmeting heeft het merendeel van de preventieve groep geen schulden of alleen schulden tot 1.500 euro schulden, terwijl de curatieve groep meer variatie en dus gemiddeld genomen ook hogere schulden kent.

Bovenstaande tabel geeft echter slechts een indicatie van de verschillen aangezien dit type vergelijking ingewikkeld is vanwege de verschillen in gehanteerde schalen. Het is interessant om tijdens vervolgonderzoek het verschil tussen de preventieve en curatieve groep meer te testen.

5.6 Samenvattend

Eigenlijk is over de gehele kwantitatieve linie een positieve wending te zien in de levens van de deelnemers: men is meer zelfstandig gaan wonen, meer gaan werken, heeft minder schulden, ervaren minder financiële schaarste en zit beter in hun vel, zowel op het vlak van empowerment als mentale en fysieke gezondheid. Deelnemers zijn wel minder voltijd gaan studeren, maar volgen juist meer deeltijdstudies. De mate van vertrouwen in mensen en instanties – dat al erg laag was – is iets verder afgenomen. Verder zien we een duidelijk verschil met de tussenmeting: niet alleen zijn positieve veranderingen gestegen, maar ook de stagnatie en daling op vier van de vijf clusters zijn in het restant van het Bouwdepot-jaar in de meeste gevallen verbeterd. Dit is een interessante observatie aangezien in de evaluatie van de tweede Bouwdepot-pilot in 2020 bleek dat de ervaren financiële schaarste bij de deelnemers tijdens de eindmeting juist toenam ten opzichte van de tussenmeting¹⁶.

Een belangrijke kanttekening bij deze constatering is wel dat 4 deelnemers de vragenlijst niet hebben ingevuld, waarvan de reële kans is dat zij de vragenlijst minder positief hadden ingevuld. Tevens zijn bij twee deelnemers de Bouwdepot-trajecten afgebroken, dus het is maar zeer de vraag hoe het deze deelnemers vergaat (zie paragraaf 3.5). Het complete beeld blijft helaas onduidelijk, waarbij de kans is dat het beeld een stuk minder rooskleurig is. Ook is cruciaal om te vermelden dat hoewel het beter lijkt te gaan met de deelnemers, de scores nog altijd niet hoog zijn, zo blijkt uit de kwantitatieve data dat men nog steeds stress ervaart en blijven de mentale situatie, de woonsituatie en de financiën punten van zorg. Ten slotte, is

¹⁶ Jungmann, N., Van Doorn, L. & Tonnon, S. (2021). Het Bouwdepot. De impact van financiële rust op thuisloze jongeren. Hogeschool Utrecht. Kenniscentrum Sociale Innovatie. Utrecht.

een interessant verschil zichtbaar tussen de preventieve en curatieve groep op het vlak van financiële schaarste en gezondheid. Financiële schaarste lijkt een stuk sterker af te nemen bij de preventieve groep terwijl bij hen de ervaren fysieke en mentale gezondheid lijkt toe te nemen. Dit duidt op een ander type effect van het Bouwdepot op de preventieve en curatieve groep. Ook dit is een punt om verder te bestuderen in vervolgonderzoek.

Intermezzo #3 /// Photo Voice x Bouwdepot

Photo Voice als methodiek

Photo Voice is een methode van actieonderzoek met een emancipatoire insteek. Het doel is om de geleefde ervaring van de deelnemers centraal te stellen en te kijken hoe samen sociale verandering nagestreefd kan worden. Wat speelt er in de levens van de deelnemers? Wat is voor hen betekenisvol en brengt hun (ont)spanning? En waar lopen ze tegenaan?

Door middel van het maken van foto's hebben zij zelf de regie in handen over hun eigen verhaal. Naast het maken van foto's komen de deelnemers samen om de foto's te bespreken waar mogelijk gemeenschappelijke thema's uit naar voren komen. Photo Voice draagt daarmee bij aan het inzichtelijk maken van wat er speelt in zowel de persoonlijke levens van de deelnemers als in de groep in z'n geheel. Dit levert nieuwe inzichten op voor de deelnemers zelf en maakt het mogelijk om de belangrijkste thema's te agenderen bij bijvoorbeeld beleidsmakers.

Het proces in Bouwdepot Eindhoven

In mei van het Bouwdepot-jaar zijn we van start gegaan met het Photo Voice project met acht deelnemers. De deelnemers gaven aan dat ze het maken van foto's een fijne manier vonden om hun verhaal te delen. Er werd onder andere benoemd dat de foto's een extra (emotionele) lading hebben en dat ze een waardevol moment direct konden vastleggen.

Er zijn vier foto-opdrachten uitgezet en twee bijeenkomsten georganiseerd om de foto's gezamenlijk te bespreken. De opkomst was tijdens de fysieke bijeenkomsten laag, maar de uitwisseling tussen de deelnemende jongeren bleek toch waardevol. De deelnemers stelden elkaar vragen waardoor er uitwisseling plaats vond en zich een rijker beeld vormde van de ervaringen van de jongeren.

Voor een mogelijk vervolg van Photo Voice in de vervolgpilot is het aan te raden om aan de start van het Bouwdepot al met Photo Voice te beginnen, zodat meer jongeren kunnen deelnemen. Daarnaast werd door de deelnemers benoemd dat Photo Voice creatiever zou kunnen worden ingevuld door bijv. het gebruik te maken van een analoge camera en workshops. Idealiter kunnen de foto's, met toestemming, in het vervolg ook worden tentoongesteld om een gesprek te faciliteren en de tentoonstelling open te stellen voor bijvoorbeeld beleidsmakers en andere geïnteresseerden

Resultaten Bouwdepot Eindhoven

Welke foto's stuurden de jongeren? En belangrijker: wat waren de verhalen achter de foto's? Een deelnemer stuurde een foto van een auto met de toevoeging, *"Ik heb eindelijk mijn droom kunnen waar maken."* De ander stuurde een foto van een diner waarbij stond, *"Mijn vriendin mee op date kunnen nemen."* Ook kwam er een foto van een kop koffie, waar meer achter schuil gaat dan het op het eerste gezicht doet vermoeden.

"Het lijkt maar een simpele foto, maar dat ik elke dag koffie kan halen betekent zo veel voor me."

De deelnemer legt uit, dat die dagelijkse koffie ervoor zorgde dat ze een vaste koffiëlek had om naartoe te gaan, wat goed was voor haar mentale gezondheid. Een plek waar mensen haar naam kende, waar ze rustig kon lezen en ze een gevoel van thuis had. Dat is iets wat niet vanzelfsprekend is geweest in het leven van de deelnemer, zo zegt ze zelf, *"ik ben altijd een 'straatkat' geweest."*

6. Welke doelen hebben de jongeren?

Voorafgaand aan de eerste Bouwdepot-maand zijn gesprekken gevoerd met alle deelnemers om in kaart te brengen hoe het nu gaat en wat zij uit het Bouwdepot willen halen. Wat zijn de belangrijkste doelen? Op de helft van het Bouwdepot zijn een deel van de deelnemers gesproken en aan het einde van het Bouwdepot-jaar zijn opnieuw alle deelnemers gesproken om inzicht te krijgen in de doelen waar de jongeren mee aan de slag zijn gegaan en hoe zij het Bouwdepot ervaren. Zoals beschreven in paragraaf 3.3 hebben we voor de start- en eindgesprekken een interactieve methode gebruikt waarin verschillende leefgebieden (wonen, werken, schulden, sociale netwerk, hobby's, etc.) de revue passeerden. Uit de startgesprekken komt een duidelijke rangorde naar voren over wat de jongeren uit het Bouwdepot-jaar willen halen. Daar gaan we hier als eerst op in.

6.1 De belangrijkste doelen voor komend jaar: rust, financiële stabiliteit en verhuizen

De belangrijkste doelen die uit de startgesprekken naar voren komen zijn: 1) rust, 2) financiële stabiliteit, en 3) verhuizen.

a) Rust

De behoefte aan rust is een overkoepelend doel voor alle deelnemers. Alle jongeren beschrijven aan het begin van het Bouwdepot dat ze stress of onrust ervaren, het wordt benoemd als: 'veel in m'n hoofd zitten,' 'piekeren' of 'slecht slapen'. De redenen dat de jongeren stress ervaren variëren en is bepalend voor de doelen die de deelnemers opstellen. Van de 29 deelnemers noemen 25 expliciet dat ze financiële zorgen hebben. Dit resulteert bij veel deelnemers in stress, 6-daagse werkweken of studieachterstand. Meerdere deelnemers geven ook aan dat ze fysieke klachten ervaren. Bij een aantal van de deelnemers komt dit doordat ze lange werkdagen hebben. Andere deelnemers geven aan depressieve klachten te ervaren of te gaan blowen. In een aantal van de gevallen worden deze klachten versterkt door openstaande schulden.

b) Financiële stabiliteit

Als eerste stap naar rust wordt dan ook financiële stabiliteit genoemd. Dit stelt de deelnemers in staat om mogelijk minder te gaan werken en zich ook op andere dingen te kunnen focussen. Zoals een van de deelnemers het verwoordt: "Ik hoop me door de financiële rust meer op mezelf te kunnen focussen en in de toekomst minder stress te ervaren." Een andere deelnemer zegt: "Eerste half jaar schulden afbetalen, daarna rust." Het Bouwdepot biedt idealiter een adempauze en de mogelijkheid om financiële stabiliteit op te bouwen. Een veel voorkomend doel is dan ook sparen, of zoals een van de deelnemers het zegt, "een buffertje opbouwen."

c) Verhuizen

Een andere belangrijke reden waarom de deelnemers stress ervaren is vanwege een onrustige woonsituatie. 8 van de deelnemers geeft aan zich in een onrustige familiesituatie te begeven, andere deelnemers geven aan dat ze een gebrek aan privacy ervaren doordat ze bijvoorbeeld bij vrienden verblijven en sommige deelnemers wonen in een slecht onderhouden huis of in een onveilige buurt. Meerdere deelnemers benoemen dat ze geen vrienden mee naar huis nemen, omdat ze zich thuis niet prettig voelen.

Doordat de thuissituatie van veel van de deelnemers onrustig is, is verhuizen een belangrijk doel. Verhuizen kan direct rust opleveren. Opvallend is daarbij de behoefte die meerdere jongeren voelen om 'een thuis te creëren'. Veel van de deelnemers geven aan dat ze het belangrijk vinden om een gezellig huis te hebben. Meerdere deelnemers willen dan ook sparen om hun huis in te richten. Een van de jongere benoemd dat hij dit jaar graag een kerstboom zou willen. Andere jongeren benoemen dat een huisdier hen een gevoel van thuis geeft.

6.2 Zodra er rust is, is het tijd om aan zichzelf te werken en te ontspannen

Zoals hierboven beschreven zijn de deelnemers primair op zoek naar rust en stabiliteit. De deelnemers zijn verder gevraagd wat ze uit het Bouwdepot-jaar willen halen. Daaruit komt naar voren dat deelnemers het Bouwdepot-jaar ook als een kans zien om aan zichzelf te werken en te ontdekken wat ze leuk vinden. Een van de jongere noemt het, "een kans om te werken aan doelen" en weer een andere jongere zegt, "klaar voor de volgende stap in mijn leven." Wanneer de jongeren het hebben over 'aan zichzelf werken' of 'lekker in je vel zitten' zijn er een aantal thema's die vaker terugkomen. Het meest voorkomend zijn: 1) werken aan mentale gezondheid, 2) gezond eten en sporten, en 3) ontdekken wat hij/zij/hen leuk vindt.

a) Werken aan mentale gezondheid

Werken aan de mentale gezondheid is voor veel deelnemers een belangrijk thema. De deelnemers hebben vaak al veel meegemaakt en geven aan dat ze vaak niet de rust vinden om ermee aan de slag te gaan. Een van de jongere zegt over het Bouwdepot, "Het biedt rust om minder te gaan werken en aan de slag te gaan met mijn mentale gezondheid." Sommige jongeren hebben als doel om met therapie te beginnen en andere willen de eerste stappen zetten om te ontdekken welke hulp voor hen geschikt zou zijn. Een van de jongeren zegt. "Ik wil aan de bel kunnen trekken wanneer dat nodig is." Gezondheid is voor bijna alle jongeren een belangrijk thema. Zoals eerder benoemd hebben veel van de deelnemers fysieke en mentale klachten en geven meerdere deelnemers aan dat ze moeilijk kunnen ontspannen en het lastig vinden om goed voor zichzelf te zorgen.

b) Gezond eten en sporten

Naast mentale gezondheid wordt gezond eten en sporten door bijna alle jongeren benoemd als doelen waar ze aan willen werken. Van de 29 deelnemers benoemen 14 specifiek dat ze aan een nieuwe sport willen beginnen, 3 deelnemers willen hun oude sport weer oppakken en 6 deelnemers benoemen expliciet dat ze een nieuwe hobby willen oppakken en willen ontdekken wat ze leuk vinden. Vrijwel alle jongeren die een nieuwe sport willen beginnen benoemen dat ze verwachten dat dit hen zal helpen met het vinden van een ritme. Een andere reden die wordt benoemd is het ontmoeten van nieuwe mensen. Andere vormen van ontspanning die worden genoemd zijn "een keer naar een festival gaan," "naar de winter Efteling" en veel voorkomend, "op vakantie gaan met vrienden."

c) Ontdekken wat ik leuk vind

Het 'ontdekkende' aspect komt vaak terug. Vanwege de stressvolle situatie waarin de jongeren zich begeven, blijft er vaak weinig tijd en energie over om te ontdekken wat de jongeren leuk vinden of daarnaar te handelen. Zeker de helft van de deelnemers geeft aan dit jaar te willen gebruiken om erachter te komen wat ze leuk vinden en daar een passende vervolgopleiding bij te vinden. Andere deelnemers reflecteren of hun huidige opleiding wel bij hen past en weer andere jongeren willen een baan zoeken die beter bij hun past. Zowel op het gebied van studie en werk als op het gebied van persoonlijke interesses geven de deelnemers aan dat ze beter inzicht proberen te krijgen in wat ze leuk vinden. Een van de

deelnemers geeft aan dat ze verwacht dat ze door de rust haar studie weer kan oppakken en zichzelf ook op andere vlakken kan ontwikkelen.

6.3 Naast aan zichzelf, ook aan het sociale netwerk werken

Tenslotte is het huidige sociale netwerk een aspect dat veelal terugkomt in de startgesprekken. Er zijn 13 deelnemers die aangaven dat ze een klein sociaal netwerk hebben. Daarnaast gaven 5 deelnemers aan dat ze zich regelmatig eenzaam voelen. De aard en de kwaliteit van de relaties verschillen. Onder de deelnemers die aangeven dat ze een klein sociaal netwerk hebben, wordt een aantal keer genoemd dat de deelnemers vrienden hebben die een negatieve invloed op hen hebben. Ook wordt gesteld dat deelnemers zich moeilijk emotioneel kunnen openen naar anderen. Daarnaast geeft een enkeling aan dat zij zelf te veel op een of twee vrienden leunen voor emotionele steun. Veel hebben een slechte relatie met een of beide ouders en in sommige gevallen zijn de ouders niet in beeld. Daarentegen zijn er ook 10 van de 29 deelnemers die aangaven dat ze een fijne vriendenkring hebben. Een aantal geven daarbij ook aan dat ze een hechte band hebben met een broer(tje) of zus(je).

Veel van de deelnemers geven aan dat hun gemoedstoestand effect heeft op hun sociale relaties. Een van de jongere zegt: "Ik wil eerst aan mezelf werken en hopelijk daarna weer nieuwe contacten opbouwen." Een andere jongere zegt: "Wanneer het niet goed gaat, heb ik de neiging om de deur dicht te doen." Hieruit blijkt dat de jongeren de neiging hebben om zich te isoleren. Het is dan ook interessant om na te gaan of de sociale situatie van de deelnemers verandert door de tijd heen. Voor een deel van de jongeren is nieuwe contacten leggen ook een doel op zichzelf, zoals een van de jongeren het verwoordt, "Ik wil tijd vrijmaken voor leuke dingen en nieuwe mensen leren kennen."

7. Halfjaarlijkse reflecties op het Bouwdepot

Op de helft van het Bouwdepot-jaar hebben we een zevental deelnemers gesproken om een beter beeld te krijgen van hoe het op dat moment met hen gaat. Hoe ervaren de deelnemers het Bouwdepot tot dan toe, wat halen ze er al uit en waar lopen ze tegenaan. Ook, zijn we benieuwd met welke doelen de deelnemers aan de slag zijn gegaan.

Het is belangrijk om te vermelden dat deze groep niet representatief is voor alle deelnemers. De analyse hieronder geeft een indruk van hoe het met individuele deelnemers is vergaan. Ook niet alle deelnemers die wij hebben benaderd voor een gesprek stonden ervoor open. We hebben in totaal 14 deelnemers benaderd. Daarvan hebben 5 deelnemers niet gereageerd of aangegeven dat ze niet wilden meedoen aan een gesprek. Verder is 1 van de gevraagde deelnemers gestopt met het Bouwdepot en met 1 deelnemer lukte het uiteindelijk niet om een geschikt moment te vinden voor het gesprek. Daarmee zijn we uitgekomen op een zevental gesprekken.

7.1 De eerste maanden van het Bouwdepot

“Ik geloofde het niet totdat het geld op mijn bankrekening stond.” Voor een aantal van de deelnemers was het moeilijk om te geloven dat ze mee mochten doen aan het Bouwdepot. Op het moment dat we de deelnemers spraken, konden we daarop terugblikken en vragen hoe dat voor ze was.

Zoals uit de enquête en uit de startgesprekken bleek zorgde financiële schaarste voor veel stress en onrust bij de deelnemers. Vanuit de tussentijdse gesprekken wordt duidelijk dat het Bouwdepot-geld dat de deelnemers ontvangen bij vrijwel alle deelnemers direct effect heeft op hun gemoedstoestand. Op de vraag, “Hoe was het om de eerste maand het geld te ontvangen?” werden onder andere de volgende reacties gegeven:

“Ik was heel blij, voor het Bouwdepot was ik alleen maar bezig met geld verdienen.”

“Ik dacht, oké, he, ik kan in ieder geval m'n huur betalen. Het gaf me rust, en maakte me vrolijker. Ik werd er wel blij van.”

“Het geeft rust.”

Van de 7 deelnemers die wij hebben gesproken, gaven 5 aan dat het geld hen direct een fijn gevoel gaf en rust bood. De twee andere gaven aan dat het geld het voor hen vooral mogelijk maakte om te gaan verhuizen. We zien dan ook dat in de eerste fase grote stappen worden gezet. Een aantal van de deelnemers verhuizen direct in de eerste maanden, andere deelnemers kiezen er direct voor om minder te gaan werken. Het zijn vooral deze twee stappen die ervoor zorgen dat de deelnemers na een tijdje de eerste rustmomenten ervaren.

Twee van de deelnemers vertellen dat ze regelmatig niet thuis konden slapen, omdat de situatie te onrustig was. Dit resulteerde in bankhoppen. Een van die jongere heeft nu een eigen woonplek gevonden, voor de ander staat een verhuizing op de planning. Het stelt hem gerust dat hij in gevallen van nood nu in staat is om een hotel te boeken voor 1 of 2 nachten. Naast deze twee jongeren, hebben nog twee van de deelnemers die wij hebben gesproken een eigen woonplek gevonden.

Naast verhuizen was het voor een aantal van de deelnemers ook een belangrijke verandering om minder te hoeven werken. Twee van de deelnemers die wij spraken gaven aan dat dit een groot verschil maakte. Een van de deelnemers gaf aan dat hij alleen maar bezig was met geld verdienen waardoor hij geen tijd had voor zijn studie en constant moe was. De andere deelnemer zei, "Door het Bouwdepot kon ik mijn rekeningen betalen en had ik even de tijd om te kijken wat ik echt wou."

7.2 De eerste uitgaven: terughoudend, sparen en verantwoordelijkheidsgevoel

Gevraagd naar de eerste uitgaven moeten de meeste deelnemers goed nadenken. Vrijwel alle deelnemers zijn direct begonnen met geld opzijzetten. Sommige deelnemers doen dit omdat ze ergens voor aan het sparen zijn, zoals voor een rijbewijs of vakantie. Andere deelnemers die wij hebben gesproken willen direct al 'een buffertje opbouwen.' Deels komt dit ook voort uit een zekere terughoudendheid en wantrouwen. Omdat in de eerste maanden niet duidelijk is of het Bouwdepot-geld als inkomen of als een schenking geldt, zijn zowel begeleiders als de jongeren bang dat ze mogelijk in de problemen komen met bijv. toeslagen, DUO, etc. Zodra hier opheldering over komt, er vertrouwen is opgebouwd en er gespaard is, durven jongeren langzaam wat meer geld uit te geven.

Wat ook duidelijk is in de eerste Bouwdepot-maanden is het verantwoordelijkheidsgevoel dat het bij de deelnemers oproept. Meerdere deelnemers geven aan dat ze het aan het begin spannend vonden om het geld uit te geven en dat ze er goed mee om willen gaan. Een van de deelnemers vertelde, "Eerste paar keer dacht ik wel, zal ik nou wat extra's kopen of niet en toen deed ik het toch niet." Een andere deelnemer geeft aan dat hij weinig voor zichzelf koopt en vooral spaart, ook omdat het geld is wat hij heeft gekregen, wil hij er goed mee omgaan, "Ik heb er meer respect voor (het geld)" zegt hij.

Uitgaven die in de eerste maanden worden gedaan zijn dan ook in veel gevallen praktisch van aard. Een aantal deelnemers geven aan dat ze het geld hebben gebruikt om hun woning in te richten (zoals een tapijt voor in de slaapkamer). Meerder malen worden ook gewoon dagelijkse boodschappen genoemd, waarbij sommige zich veroorloven om iets te kopen wat ze anders nooit hadden gekocht (zoals garnalenkroketjes). Een andere deelnemer verteld dat hij het geld heeft gebruikt om fysieke klachten te laten bekijken door de huisarts. Weer een andere deelnemer verteld dat hij nieuwe werkschoenen heeft gekocht. Zijn oude schoenen waren te klein, maar hij had eerder niet het geld om nieuwe schoenen aan te schaffen.

Later in het gesprek komt bij sommige deelnemers ook naar voren dat ze in het begin vaker eten bestelde via Thuisbezorgd. Het is goed mogelijk dat de jongeren niet volledig open durven te zijn over waar ze het geld aan hebben uitgegeven in de eerste maanden. Of dat zij bang waren dat ze het geld verkeerd uitgegeven zouden hebben en dat dit gevolgen zou hebben voor het ontvangen van het Bouwdepot. Mogelijk kan de setting van de gesprekken en/of het wantrouwen dat veel deelnemers voelen jegens andere mensen en instituties sociaalwenselijke antwoorden uitlokken.

7.3 De deelnemers zitten lekkerder in hun vel

Nadat de jongeren wat meer rust hebben ingebouwd voor zichzelf, volgen een aantal effecten uit die rust. Opvallend is het sociale aspect en dat er ruimte komt om af en toe iets leuks te gaan doen.

“Mensen vinden het leuker om rond mij te zijn, op een gegeven moment had ik zo veel stress dat ik tegen iedereen chagrijnig begon te worden. Ze zeggen ook, ‘je bent veel rustiger geworden man’ Dat is heel fijn en ik vind het ook fijn om dat terug te horen.”

In de quote hierboven beschrijft een van de deelnemers hoe zijn omgeving nu op hem reageert. Voor veel van de deelnemers heeft de financiële stabiliteit ervoor gezorgd dat ze zelf meer rust ervaren. Bijna alle deelnemers geven aan dat ze nu meer tijd hebben voor hun vrienden en geduldiger zijn, wat resulteert in sterkere banden. Een paar deelnemers geven ook aan dat ze nu andere vrienden hebben. Een deelnemer zegt, “Ik heb nu minder vrienden met een rugzakje” en een andere deelnemer geeft aan dat hij nu minder op straat is doordat hij een eigen woonplek heeft en meer rust in z’n hoofd.

Wat de jongeren ook goed doet is dat ze nu meer ‘ja’ kunnen zeggen. Veel van de jongeren moesten eerder constant afwegen of ze wel met vrienden mee konden, omdat ze financieel krap zaten. De meeste geven aan dat ze na een paar maanden Bouwdepot zichzelf meer durven te gunnen. Veel van de jongeren gaan dan af en toe uit eten of wat leuks doen met vrienden. Daarnaast is het voor veel jongeren ook belangrijk dat ze nieuwe kleren kunnen kopen die ze echt leuk vinden. De helft van de deelnemers die wij hebben gesproken gaven aan dat ze soms onzeker waren over hoe ze eruit zagen, omdat ze niet konden kopen wat ze mooi vonden.

“Het is wel fijn om zo nu en dan iets leuks te kunnen kopen voor jezelf zonder dat je hoeft te stressen of je de maand niet redt.”

7.4 Reflectie en ruimte voor nieuwe uitdagingen

Na een aantal maanden is te merken dat er bij veel van de jongeren ruimte komt om op zichzelf te focussen en na te denken over waar ze staan en welke stappen ze nog zouden willen zetten. Meerdere jongeren gaven aan het begin van het Bouwdepot aan dat ze aan hun mentale gezondheid wilden werken. Uit de tussentijdse gesprekken wordt duidelijk dat ze daar vaak mee aan de slag gaan wanneer de eerste stappen zijn gezet en er wat rust is ingedaald.

“Mijn verwachting was dat ik de tijd die ik niet hoefde te werken, op mezelf kon focussen, op m’n mentale gezondheid.”

De jongeren die aan de slag gaan met hun mentale gezondheid, geven ook aan dat dit veel tijd en energie kost. Een van de jongeren verteld dat ze iets minder van haar opleiding heeft kunnen inhalen, omdat de therapie wat zwaarder was dan verwacht. Een van de andere jongere verteld in het tussentijdse gesprek dat hij nu aan de slag gaat met therapie en daar tijd voor wilt nemen en daardoor ook nog niet zo goed weet hoe het tweede half jaar van het Bouwdepot er uit zal zien. Wel geven de deelnemers aan dat het ze goed doet dat ze nu aan hun mentale gezondheid kunnen werken.

Een aantal van de jongeren die zijn verhuisd ervaren ook nieuwe uitdagingen doordat ze voor het eerst op zichzelf wonen. Meerdere jongeren vinden het in het begin ook lastig om goed hun boodschappen te doen, (gezond) te koken en zoeken daarvoor advies bij hun begeleiding.

8. Terugblik op het jaar: geleerde lessen, (niet) behaalde doelen en vooruitblikken

In de laatste maand van het Bouwdepot-jaar zijn alle deelnemende jongeren benaderd voor een eindgesprek. Dit gesprek bestond uit een van de Bouwdepot-teamleden (waaronder de onderzoekers), de begeleider van de deelnemende jongere en de jongere zelf. Tijdens de gesprekken is besproken hoe de jongere het Bouwdepot-jaar heeft ervaren, wat de jongere uit het jaar heeft gehaald en hoe de jongere er nu bij zit. Net zoals aan het begin van het Bouwdepot-jaar hebben we ook bij de eindgesprekken werkvellen ingevuld. Bij de start van het Bouwdepot-jaar schreven de jongere hun doelen op in de Bouwplannen, nu vroegen we hen om onder andere op te schrijven welke persoonlijke doelen ze hebben behaald, waar ze trots op waren en wat ze hebben geleerd van het Bouwdepot. Zie figuur 6 voor een illustratie van de werkvellen. Er hebben uiteindelijk 24 van de 27 gesprekken plaats gevonden (zie paragraaf 3.5).

Een jaar later

Wat is er veranderd sinds het Bouwdepot?
Aan welke doelen heb je gewerkt?

Hobbies / ontspanning

Relaties

Studie / werk

Geld

Overig

Gezondheid

het Bouwdepot

Wat heb je geleerd?

Waar ben je trots op?

Waar gaf je het bouwbudget aan uit?

Waar wil je nog aan (verder) bouwen?

Wat kan er beter aan het Bouwdepot?

Figuur 6. Gespreksvellen tijdens de eindinterviews.

8.1 Waar de jongeren het geld aan uitgeven

In de eindgesprekken is onder andere stilgestaan bij waar de deelnemers het Bouwdepot vooral aan besteed hebben. Als we kijken naar de uitgaven van de deelnemers komen veel dezelfde uitgaven terug. Er is een duidelijke top-3: vaste lasten, ontspanning en sparen. Overige uitgaven die veelal terugkomen zijn het halen van een rijbewijs en het theorie-examen (wat sociale relaties en arbeidskansen ten goede komt) en het gezonder gaan eten (in plaats van bijvoorbeeld veel eten af te halen).

Een eigen woning en vaste lasten

Veel geld gaat naar de vaste lasten, de inrichting van de woning, eten en wekelijkse boodschappen. Meerdere jongeren wonen gedurende het Bouwdepot-jaar voor het eerst op zichzelf. Sommige woonden bij aanvang van het Bouwdepot al in een eigen kamer, studio of appartement, anderen zijn dat gedurende het jaar gaan doen. Een enkeling heeft slapen op de bank bij anderen vervangen door slapen in een eigen bed. Het op zichzelf wonen gaat met nogal wat uitdagingen gepaard: van verhuizen, tot een leeg huis inrichten zonder veel eigen spullen, van zelf eten koken tot alle voorzieningen regelen (energie, internet, etc.). De vaste lasten lopen al snel hoog op, tevens geeft een jongere dat boodschappen echt heel duur zijn geworden in het afgelopen jaar (vanwege de inflatie), evenals de kosten voor de energierekening. Het gros van het Bouwdepot gaat op aan deze vaste lasten.

Een woning moet ook ingericht worden. Van basisbenodigdheden zoals een bed of een koelkast, tot voorwerpen om de woning eigen te maken, zoals een vloerkleed, tv of kaarsen. Een van de deelnemers geeft bijvoorbeeld aan dat ze de woning meer 'verwelkomend' wilde maken, "zodat ik me er blijer voel". Een eigen woning hebben doet de jongeren goed. Zo stelt een van de deelnemers: "Je voelt je meer gezien". Ze kan bijv. mensen uitnodigen en zit lekkerder in haar vel. Een ander stelt: "Het is een plek waar ik me terug kan trekken". Overigens is een woonplek vinden waar de deelnemers zich fijn vinden niet voor iedereen weggelegd. Door de huidige woningkrapte en hoge huurprijzen is de keuze in Eindhoven beperkt.

Tijd en geld voor ontspanning

Een andere categorie aan uitgaven die vaak terugkomt is ontspanning, zoals het kopen van kleding en het investeren in een hobby of passie. Door de rust die de deelnemers ervaren van de financiële stabiliteit komt er ruimte om te investeren in ontspanning. Veel deelnemers geven aan dat ze eerder geen geld en/of tijd hadden voor hobby's. Een nieuwe hobby beginnen of een oude hobby oppakken was veel genoemd als doel voor het Bouwdepot-jaar en kwam ook regelmatig terug in de eindgesprekken als nieuwe ontwikkeling in het leven van de jongeren.

Van de 24 jongeren gaven 10 deelnemers expliciet aan dat ze een hobby hebben opgepakt. Hieronder viel onder andere muziek maken, zanglessen, sporten, koken en video-editen. Een van de deelnemers vertelde, "door het Bouwdepot ervaarde ik meer rust waardoor ik weer creatiever geworden ben en mijn oude hobby heb opgepakt." Tijd hebben voor een hobby bleek heel belangrijk voor deze deelnemers, enkele vertelde er geëmotioneerd over.

Naast tijd hadden de deelnemers dit jaar ook geld om te investeren in hun hobby. Bijna alle deelnemers geven aan dat ze nu ook geld hadden om leuke dingen te doen met vrienden of te investeren in hun hobby. Een van de deelnemer verteld dat het Bouwdepot ervoor heeft gezorgd dat hij een skateboard en een fiets kon kopen zodat hij die dingen met zijn vrienden kan doen. Een andere deelnemer zegt, "Geld is de uitweg naar alles, je kan veel meer dingen doen, voor je hobby, werkt motiverend." Drie jongeren hebben dit jaar ook ontdekt dat ze van hun hobby hun werk willen maken. Een van hen heeft zich ook al ingeschreven bij de Kamer van Koophandel.

Geld sparen

Alle deelnemers hebben geld gespaard, hoeveel ze hebben gespaard en hun tevredenheid varieert echter. Ongeveer een derde van de deelnemers geven aan dat ze, naar eigen zeggen,

aan het begin niet altijd hun geld verstandig uitgaven. Een van de jongere zegt dat haar slechtste uitgave 'honderd nieuwe kleren' waren, ze voegt eraan toe, 'op je geld letten is belangrijk, want het hoeft niet altijd op.' Een andere deelnemer verteld dat ze soms dingen voor zichzelf kocht wanneer ze niet lekker in haar vel zat. Ze vertelt daarover dat het haar wel hielp dat ze deze dingen aan zichzelf kon gunnen en het geld daarvoor had. "Het Bouwdepot heeft me door die tijd heen geholpen."

Voor veel van de deelnemende jongeren geldt dat ze meer hadden willen sparen dan ze uiteindelijk hebben kunnen doen. Dit heeft verschillende redenen. Voor sommige jongeren hebben bijvoorbeeld gezondheidsredenen ervoor gezorgd dat ze niet zo veel hebben kunnen werken als gedacht. Andere geven aan dat ze het nog serieuzer zouden nemen als ze nog een keer de kans kregen. Die tip geven ze dan ook mee aan andere jongeren, 'een jaar is zo voorbij,' werd er vaak gezegd.

Zeker de helft van de deelnemers is aan het einde van het Bouwdepot op zoek naar een baantje voor de periode wanneer het Bouwdepot stopt. Van de deelnemers geven 5 jongeren aan dat ze het spannend vinden en nog niet zo'n goed zicht hebben op de periode na het Bouwdepot. De meeste zien het Bouwdepot-jaar echter als een fijne opstap en zijn extra gemotiveerd om verder te studeren en te werken.

8.2 Waar de jongeren trots op zijn

Tijdens het eindgesprek zijn de jongeren gevraagd waar ze het meest trots op zijn, reflecterend op het afgelopen jaar. De volgende drie dingen werden het meest genoemd:

1. Trots op mezelf
2. Aflossen van schulden & financiële groei
3. Nieuwe baan of opleiding voortzetten

Trots op mezelf en persoonlijke groei werden het meest genoemd, 12 deelnemers vulden dit expliciet in. Voor sommige deelnemers stond dit als een paal boven water. Een deelnemer vulde met grote letters MEZELF in op het werkvel. In veel gevallen ging dit om de groei die ze hadden doorgemaakt, hiermee werd onder andere bedoeld, "voor mezelf opkomen," "trots op mijn discipline," "emoties beter in de hand" en "steviger in mijn schoenen staan."

Het tweede waar veel van de deelnemers trots op zijn is de financiële groei of de schulden die ze deels of volledig hebben afbetaald. Een aantal van de deelnemers hebben meegedaan aan budgetbeheer en zijn daar ook erg tevreden over. Ondanks het feit dat veel deelnemers meer hadden willen sparen, zijn ze vaak toch blij dat ze een kleine buffer hebben kunnen opbouwen en er geen nieuwe of extra schulden zijn ontstaan. Een klein deel van de deelnemers had minder ruimte om gebruik te maken van het Bouwdepot-geld, doordat het meeste geld naar de afbetaling van schulden ging. Een van die jongere zei dan ook dat hij niet per se trots is, maar dat hij blij is dat de rekeningen zijn betaald en zijn schulden deels zijn afbetaald.

Naast trots zijn op de financiële groei en de persoonlijke groei geven meerdere jongeren aan dat ze trots zijn dat ze door hebben gezet of aan iets nieuws zijn begonnen. Veel deelnemers geven aan dat ze trots zijn dat ze met een nieuwe baan zijn begonnen en zoals een van de jongere zegt, 'niet zo snel de handdoek in de ring gooien.' Een andere jongere geeft aan dat ze trots is dat ze haar studie heeft voortgezet ondanks alle tegenslagen.

8.3 Wat de jongeren geleerd hebben

We hebben de deelnemers ook gevraagd te reflecteren op wat ze hebben geleerd in het afgelopen jaar. De volgende drie antwoorden kwamen het meest voor:

1. Geleerd om met geld om te gaan
2. Geleerd wat ik waard ben
3. Geleerd om zelf stappen te zetten

Voor veel van de deelnemende jongeren was het nieuw om een vast maandelijks inkomen te ontvangen. Dit in combinatie met voor het eerst op jezelf wonen was voor veel van de jongere heel leerzaam. Een van de jongere zegt, "1050 euro is zo op als je op jezelf woont," een andere jongere zegt, "ik heb geleerd hoe het is om geld te hebben en hoe je dit kan uitgeven." Een andere jongere verteld ook dat hij heeft geleerd om zijn baan pas op te zeggen totdat hij weer wat anders heeft.

De volgende twee punten hangen nauw samen met waar de jongeren trots op zijn. De deelnemers zijn vaak trots op zichzelf door de groei die ze zelf hebben doorgemaakt en de stappen die ze op basis daarvan hebben gemaakt. De verworven zelfkennis heeft in veel gevallen geleid tot meer zelfvertrouwen waardoor ze meer stappen durven te zetten of zoals een van de jongere zegt, "zelf initiatief nemen." Een andere jongere geeft aan dat ze heeft in gezien dat ze geen 'werkslaaf' is en een andere deelnemer gaf aan dat ze zichzelf nu ook mag gunnen om fouten te maken.

8.4 Familiebanden herstellen

Naast de uitgaven en de geleerde lessen is een ander opvallend facet in de eindgesprekken de sociale relaties die herijkt worden. Aan het begin van het Bouwdepot blijkt dat veel jongeren een moeilijke relatie hebben met hun ouders. Het opbouwen van een sociaal netwerk of banden aanhalen met andere familieleden is dan ook belangrijk voor veel van de deelnemers. Een van de deelnemers verteld dat ze een familielid in het buitenland kon opzoeken, waarover ze zegt, 'hij was de enige die voor me klaar stond toen ik het moeilijk had.' Een andere deelnemer kon haar moeder opzoeken in het buitenland, iets wat ze al heel lang graag wou doen.

Naast het opzoeken van familieleden geven ook zeker 7 deelnemers aan dat de band met hun ouders is verbeterd in het afgelopen jaar. Veel van hen hebben afstand genomen waardoor ze beter voor zichzelf konden opkomen en zoals een van de jongere zegt, 'aan de relatie werken op afstand.'

8.5 De periode na het Bouwdepot

Zoals eerdere gesteld is er bij de deelnemende jongeren sprake van complexe problematiek die niet in een jaar op te lossen valt. Voor de meeste deelnemers is de persoonlijke groei en de ruimte die ze hebben ervaren tijdens het Bouwdepot-jaar belangrijk geweest voor de manier waarop ze naar de toekomst kijken. Veel jongeren geven aan dat het Bouwdepot-jaar motiverend werkt ook al is de feitelijke situatie niet altijd veranderd.

De doelen die open blijven staan zijn onder andere verhuizen naar een eigen woning, opleiding afronden of vervolgen, verder met therapie en werk zoeken. Daar komen doelen als een hobby verder ontwikkelen en rijbewijs halen vaak vlak achterna. Voor de meeste van deze doelen is het voor de deelnemers nodig om meer geld te genereren. Veel deelnemers geven

dan ook aan dat ze meer geld willen sparen om hun doelen te kunnen realiseren. Er zijn er slechts een paar die aan het einde van het Bouwdepot echt tevreden zijn met de financiële buffer die ze hebben opgebouwd en zonder zorgen naar de nabije toekomst kijken.

De meeste deelnemers hebben minder kunnen sparen dan ze hadden gehoopt. Dit kwam onder meer doordat deelnemers wisselde van banen of niet lekker in hun vel zaten waardoor ze minder konden werken dan verwacht. De meeste deelnemers geven aan dat ze alsnog blij zijn met het Bouwdepot-jaar en zich niet al te veel bezighouden met hoe de toekomst zal gaan. Ze zitten er redelijk rustig bij. De meeste zijn op zoek naar een baantje of hebben sollicitatiegesprekken lopen en hopen vooral hun persoonlijke groei door te zetten: "Er gaat nog heel veel komen, ik ga heel veel leren en ik wil nog heel veel meer leren."

De meeste zorgen gaan over de vraag of de deelnemers een stabiel inkomen weten vast te houden met een baantje en voor sommige speelt de vraag of ze mentaal weerbaar zijn. Een enkeling geeft aan dat ze het spannend vinden dat het Bouwdepot ophoudt en maakte zich zorgen over de toekomst. Twee van deze deelnemers zijn hierdoor in aanmerking gekomen voor verlenging van het Bouwdepot met een half jaar. Andere deelnemers gaan met hun begeleiders in gesprek om een financieel overzicht en stappenplan te maken voor de periode na het Bouwdepot.

Intermezzo #4 /// Het Bouwdepot als kostenbesparing?

Kan het Bouwdepot ook een financieel voordeel hebben voor gemeenten? Op dit moment werkt een adviesbureau aan een maatschappelijke kosten- en batenanalyse voor het Bouwdepot. De resultaten daarvan worden begin 2023 verwacht. Om daar alvast op vooruit te lopen: de kans is heel groot dat een preventieve aanpak als het Bouwdepot het bestaande systeem ook veel (verboden) kosten kan schelen en baten kan opleveren.

Zo hebben Cebeon, Impuls en XpertiseZorg onlangs een maatschappelijke kosten- en batenanalyse uitgevoerd rondom het programma 'Brede aanpak van dakloosheid' van het ministerie van VWS. Zij hebben uitgerekend wat een aanpak financieel oplevert wanneer dakloosheid wordt aangepakt door direct woonruimte met begeleiding beschikbaar te stellen aan mensen (oftewel Housing First). De uitkomst: 1 euro investering zou in de orde van 2,5 euro aan (im)materiële baten kunnen opleveren (Cebeon 2022). Nu gaat Housing First om direct een woning beschikbaar te stellen en het Bouwdepot om direct een financiële basis beschikbaar te stellen, dus deze uitkomst is niet 1-op-1 te vertalen. Wel licht de uitkomst van het rapport in lijn met eerdere analyses rondom een preventieve aanpak van dak- en thuisloosheid¹⁷. Zo heeft DRIFT ook al eerder een analyse uitgevoerd. De conclusie van dit rapport ligt in lijn met de eerdergenoemde studie: 1 euro investering zou in de orde van 2,4 euro aan (im)materiële baten kunnen opleveren (Oxenaar & Van Steenberghe 2018).

Het is echter logisch dat preventie loont, de vraag is vooral wanneer loont het (economisch, moreel en sociaal gezien) genoeg om een systeem ingrijpend te hervormen? En hoe ziet zo'n menselijker en rechtvaardiger systeem er dan uit? Het garanderen van bestaanszekerheid is uiteindelijk niet enkel een financieel kostenplaatje, maar een politiek en ethisch vraagstuk. Ons verliezen in dit soort kostenplaatjes dreigt te leiden tot een uitstel van de hervormingen die juist zo noodzakelijk zijn voor jongeren in een overlevingsmodus.

¹⁷ Ook alle andere analyses van Cebeon rondom interventies binnen de 'Brede aanpak van dakloosheid' (zoals transformatie nachtopvang, ervaringsdeskundige ondersteuning of vroegsignalering van financiële problemen) hebben een positief resultaat (verschillend van 1,5 euro tot 8 euro aan baten per geïnvesteerde euro), zie <https://www.cebeon.nl/projects/maatschappelijke-kosten-en-baten-brede-aanpak-dakloosheid/>

9. Hoe de jongeren het Bouwdepot ervaren

Bij de interviews en de enquêtes tijdens de tussenmeting en eindmeting is stilgestaan bij hoe de jongeren hun deelname aan het Bouwdepot ervaren. Hoe kijken zij terug op hun deelname? En wat heeft hun deelname aan het Bouwdepot voor hen betekent? Ook hebben we gevraagd naar mogelijke aanpassingen aan de Bouwdepot-methode.

9.1 Het Bouwdepot biedt rust en financiële stabiliteit

Zoals benoemd in de voorgaande hoofdstukken, bevinden veel van de deelnemende jongeren zich aan het begin van het Bouwdepot in een stressvolle situatie waarin ze veel verantwoordelijkheden dragen en hun best doen om bijvoorbeeld werk en school te combineren. Een aantal van de jongeren geven aan dat ze in een overlevingsstand stonden. Een van de jongere zei hierover het volgende tijdens het eindgesprek: "Ik werkte 6 dagen per week en had weinig tijd voor andere dingen. Het voelde alsof ik stil stond." Dat gevoel van stil staan en vastzitten kwam in meerdere gesprekken terug.

Zoals in hoofdstuk 6 beschreven waren twee van de hoofddoelen bij de start van het Bouwdepot-jaar: rust in het leven krijgen en financiële stabiliteit realiseren. Uit voorgaande hoofdstukken blijkt dat de meeste van de deelnemers deze doelen heeft behaald. Zo bleek een sterke afname zichtbaar in de ervaren financiële schaarste (zie hoofdstuk 5). De meeste deelnemers zijn het eens op de stelling 'Het Bouwdepot brengt rust en stabiliteit in mijn leven' (een gemiddelde score was een 4.04 op een vijfpuntschaal). Een deelnemer geeft in de tussenmeting bijvoorbeeld het volgende aan: "*Het is fijn dat ik me op dit moment geen zorgen hoeft te maken over mijn inkomen en alles eromheen wat met geld te maken heeft [...] Het geeft je rust in je hoofd.*" Een andere deelnemers geeft aan heel blij te zijn met de Bouwdepot-deelname en dat het een keerpunt voor haar was: "Je gaat van een leven met heel veel vraagtekens en twijfels naar een deur die open gaat waardoor je je leven weer kan opbouwen." Het Bouwdepot blijkt ook een breuk met situaties waarin jongeren daarvoor een uitkering ontvingen. Een van de jongeren vond het Bouwdepot bijvoorbeeld minder stressvol aangezien er geen voorwaardes aan hangen. Ook vond de jongere de consistentie van het Bouwdepot fijn want dat zorgde voor structuur en stabiliteit. Die stabiliteit is vooral welkom in een turbulente levensfase. Een van de deelnemers verteld bijvoorbeeld dat het best veel is als je 18 jaar bent en zelfstandig bent en de huur moet betalen. "Het Bouwdepot maakt het lichter." Ze zegt ook, "Het zorgt ervoor dat je harder gaat werken." Door het Bouwdepot raakte de deelnemer gemotiveerd om iets op te bouwen. "Zonder het Bouwdepot kun je wel werken, maar niet ook nog een studie of hobby doen." Dat het Bouwdepot motiveert om stappen te zetten wordt onderschreven door de enquête: de meeste deelnemers zijn het roerend eens met de stelling 'Het Bouwdepot motiveert mij om stappen te zetten in mijn leven' (een gemiddelde score was een 4.13 op een vijfpuntschaal).

Stelling over deelname Bouwdepot	gem. T1	gem. T2	verschil T1-T2
Hoe tevreden ben je met het Bouwdepot? (schaal 0-10)	9.14	9.17	0.04
Hoe tevreden ben je met het behalen van je doelen? (schaal 0-10)	-	7.48	-
Het Bouwdepot brengt rust en stabiliteit in mijn leven*	4.05	4.04	0.00
Het Bouwdepot motiveert mij om stappen te zetten in mijn leven*	4.18	4.13	-0.05
Het Bouwdepot geeft mij meer vrijheid om eigen keuzes te maken*	4.09	4.13	0.04
Het Bouwdepot helpt mij om beter om te gaan met geld en mijn financiën*	3.95	3.91	-0.04

Door het Bouwdepot heb ik meer vertrouwen in mijn toekomst*	-	4.09	-
1050 euro per maand is voor mij voldoende om van rond te komen*	3.41	3.57	0.16
Ik maak mij zorgen over mijn inkomen na afloop van het Bouwdepot-jaar*	4.23	3.52	-0.71

*Vijfpuntschaal

Tabel 13. Waardering van het Bouwdepot door de deelnemers.¹⁸

Ondanks dat niet alle doelstellingen behaald zijn, zijn de deelnemers uitermate tevreden met hun deelname aan het Bouwdepot. Zij geven een score van een dikke 9 uit 10. Dit terwijl ze een 7.5 geven voor de tevredenheid aangaande het behalen van hun doelen. De deelnemers hebben de behoefte om hun dankbaarheid uit te spreken (zie onderstaande tekstvak voor enkele dankgetuigenissen).

Dankgetuigenissen van Bouwdepot-deelnemers:

- “Het heeft mij geholpen in alle opzichten.”
- “Het Bouwdepot heeft mijn leven veel positiever gemaakt!”
- “Ten alle tijden dankbaar dat ik ben meegenomen in jullie project en hopen dat ik stap bij stap mijn leven verder op een rijtje kan zetten.”
- “Het heeft me gewoon zo veel ruimte gegeven om even wat minder na te denken over geld.”
- “Ik ben erg tevreden over wie ik ben geworden en hoe sterk ik in mijn schoenen sta. Erg bedankt.”
- “Dankzij het Bouwdepot vind ik zelf dat ik goed voorruit ben gegaan.”
- “Dankjewel voor dat ik mee mocht deelnemen aan het Bouwdepot. Hierdoor ervaarde ik veel minder druk/stress en kon ik beter andere dingen oppakken dan alleen mijn geldproblemen.”
- “Mijn ervaring met Bouwdepot is top. Het heeft me ruimte gegeven voor persoonlijke ontwikkeling.”
- “Ik ben het Bouwdepot heel erg dankbaar! Hartelijk bedankt voor jullie hulp en jullie hebben mij heel erg op weg geholpen om mijn leven weer op te pakken. Hopelijk mogen jullie nog meer jongeren helpen in de toekomst. Succes verder!”
- “Ik vond het super tof om mee te doen en het heeft echt veel veranderd in mijn leven!”
- “Ik ben blij dat ik de kans heb gekregen van het Bouwdepot.”

9.2 Het Bouwdepot biedt de vrijheid om keuzes te maken

Op de vraag, wat er is veranderd in het afgelopen jaar, werd dan ook geantwoord dat het Bouwdepot de mogelijkheid bood om keuzes te maken. Van de 24 jongeren die we hebben gesproken, geven 10 jongeren aan dat ze zijn gewisseld van baan of verschillende baantjes hebben uitgetoetst en 3 jongeren zijn van studie gewisseld. Andere jongeren zijn juist minder gaan werken om zich op hun opleiding te kunnen focussen of om met hun mentale gezondheid aan de slag te gaan. Van alle deelnemers geven twee deelnemers aan te zijn

¹⁸ Voor deze scores is overigens een uitsplitsing gemaakt naar de preventieve en curatieve groep respondenten. Het blijkt dat beide groepen de vragen vrijwel identiek beantwoorden en daarmee het Bouwdepot op eenzelfde manier waarderen.

gestopt met hun studie om van dit jaar gebruik te kunnen maken om een financiële buffer op te bouwen door meer te gaan werken.

In alle gevallen werd de ruimte om meer eigen keuzes te maken als positief ervaren en sommige deelnemers hadden hier al lang behoefte aan. Een aantal deelnemers gaven aan dat ze geen plezier meer haalde uit het werk dat ze deden aan het begin van het Bouwdepot, maar dat ze niet zomaar van baan durfde te wisselen. Het maandelijks inkomen van het Bouwdepot zorgde ervoor dat ze durfde te stoppen met hun baan en even de tijd hadden om een nieuwe baan te vinden. Een van de jongere zegt hierover, "Ik kon het me permitteren om iets te doen wat ik leuk vond." Het uitproberen van verschillende baantjes zorgt er ook voor dat de jongeren erachter kunnen komen wat ze leuk vinden en waar ze goed in zijn. Meerdere jongeren geven aan dat ze blij zijn met de werkervaring die ze hebben opgedaan tijdens het Bouwdepot-jaar.

Meerdere deelnemers benoemen dat het Bouwdepot een vorm van zelfstandigheid en vrijheid biedt. Ze geven aan dat het Bouwdepot de mogelijkheid biedt om stappen te zetten om aan je leven te bouwen. Ook de enquête onderschrijft dit beeld: met de stelling 'Het Bouwdepot geeft mij meer vrijheid om eigen keuzes te maken' is een sterke consensus (een gemiddelde score was een 4.13 op een vijfpuntschaal). Een eigen woonplek en financiële rust brengt nieuwe mogelijkheden met zich mee en een stukje vrijheid. De deelnemers benoemen het als "een stukje zelfstandigheid" of "een stap naar volwassenheid." Een andere deelnemer zegt, "Zelf met geld omgaan geeft een bepaalde soort vrijheid. Fijn om niemand anders dan mezelf aan te hoeven kijken als ik het 'fout' doe." Naast die vrijheid geven jongeren ook aan dat ze leren om met geld om te gaan. Met de stelling 'Het Bouwdepot helpt mij om beter om te gaan met geld en mijn financiën' is het merendeel het eens (een gemiddelde score was een 3.91 op een vijfpuntschaal). Een deelnemer geeft aan: "Het Bouwdepot helpt me op een makkelijke manier om te begrijpen hoe geld komt en gaat, dus het maakt dat ik harder werk voor mijn eigen geld dan hiervoor."

9.3 Het Bouwdepot biedt meer vertrouwen in de toekomst

Meerdere deelnemers geven ook aan dat ze nu meer vertrouwen hebben in de stappen die nog komen. Doordat de deelnemers meer rust ervaren, uitten ze ook meer vertrouwen in bijvoorbeeld het afronden van hun opleiding. Met de stelling 'Door het Bouwdepot heb ik meer vertrouwen in mijn toekomst' is wederom een sterke consensus zichtbaar (een gemiddelde score was een 4.09 op een vijfpuntschaal). Een enkeling gaf tijdens de eindmeting aan dat de tussentijdse Bouwdepot-gesprekken als fijn had ervaren, omdat deze perspectief boden voor waar de deelnemer op dat moment stond in haar ontwikkeling. De enige stelling waar men minder positief op reageerde was de stelling 'Ik maak mij zorgen over mijn inkomen na afloop van het Bouwdepot-jaar'. Tijdens de eindmeting was men het hier licht mee eens (een gemiddelde score was een 3.52 op een vijfpuntschaal). Interessant is dat men het hier sterker mee eens was tijdens de tussenmeting (een gemiddelde score van 4.23), oftewel de deelnemers maken zich richting het einde van het Bouwdepot minder zorgen over hun inkomen. Mogelijk komt dat doordat in de laatste weken/maanden samen met hun begeleiders is toegewerkt naar een overbruggingsplan. Maar goed, ten tijde van de eindmeting is nog niet iedereen gerust over hun financiële situatie zoals blijkt uit het volgende citaat: "Ik heb alleen nu dat het afloopt wel moeite met de overbrugging aangezien ik een nieuwe woning krijg en bezig ben met een bbl-opleiding, en opzoek naar een leerbedrijf ben. En omdat dat tijd duurt voor dat dat alles rond is, is de overbrugging dus erg moeilijk" (zie ook paragraaf 8.5).

9.4 Mogelijke aanpassingen aan het Bouwdepot

Reflecterend op mogelijke aanpassingen aan het Bouwdepot werden door de jongeren twee mogelijke punten genoemd: de duur en de vrijblijvendheid van het Bouwdepot. Een deel van de jongeren stelt dat ze meer hadden kunnen bereiken wanneer het Bouwdepot iets langer had geduurd. “Nu heb ik de dingen gedaan die ik moet doen,” zegt een van de jongere. Daarmee wordt bedoeld dat sommige jongeren tijdens het Bouwdepot focussen op de urgente dingen in hun leven zoals geld sparen, schulden aflossen of fysieke of mentale gezondheidsuitdagingen aanpakken. Het duurt vaak langer dan een jaar voordat de jongeren een baan hebben gevonden, financieel stabiel zijn of zich mentaal stabiel voelen dan voorheen. Een van de jongere zegt dat, “een jaar genoeg is om de noodzakelijke dingen te doen, daarna kan je pas nieuwe dingen ontdekken.” Tegelijkertijd is er ook een consensus dat een jaar wel voldoende is om stappen te zetten. Zo blijkt uit het volgende van een van de deelnemers: “Je kan er echt iets mee doen, een jaar is best veel”. Weer een ander stelt: “[Het is] genoeg om iemand bij elkaar te rapen om zelf stappen te zetten.” Of zoals een ander stelt: “Het Bouwdepot is echt iets, voor als je leven ervoor niet op orde is of slecht loopt, een jaar tijd is echt fijn om je leven op orde te krijgen.” Over het algemeen waren deelnemers blij met het jaar dat ze hebben gehad.

Anderzijds benoemd een klein aantal deelnemers dat ze wat meer ‘tips & tricks’ hadden willen hebben over hoe ze het beste met geld konden omgaan. Deze deelnemers geven aan dat ze dan mogelijk meer uit het jaar hadden kunnen halen en verstandiger met het geld waren omgegaan. Dat het fijner was geweest om duidelijker verwachtingen te hebben tijdens de start. De vraag is echter of zij dan ook zoveel hadden geleerd in het jaar. Juist de jongeren die meededen met budgetbeheer of nog onder bewindvoering stonden hadden meer moeite om de vragen over trots en geleerde lessen te beantwoorden.

Opvallend was dat de hoogte van het bedrag niet ter discussie stond in de eindinterviews. Dit terwijl in de enquête minder consensus bleek op de stelling ‘1050 euro per maand is voor mij voldoende om van rond te komen’ (een gemiddelde score was een 3.57 op een vijfpuntschaal). In het vorige hoofdstuk werden bijvoorbeeld de dure woonlasten en boodschappen genoemd (zie paragraaf 8.1). Het is geen vetpot, maar problematisch vinden de jongeren dat niet. Een deelnemer stelt bijvoorbeeld dat 1050 euro zo op is als je op jezelf woont. Omdat deze deelnemer niet afhankelijk wil zijn van anderen en van het Bouwdepot, nam deze er een baan bij om zo meer financiële ruimte te hebben. Het Bouwdepot vormt vanuit die optiek een basis om op verder te bouwen.

Op de vraag of alle jongeren een Bouwdepot moeten ontvangen is een sterke consensus onder de deelnemers: ja. Veel van hun levensgenoten worstelen ook met geldproblemen en een Bouwdepot is “een zorg minder” en “helpt ze flink vooruit met bepaalde zaken zoals net op jezelf wonen of studies”. Zo stelt een deelnemer: “Zeker, ruimte hebben om keuzes te maken is in mijn ogen super belangrijk voor jongeren”. Een andere deelnemer stelt: “Op zo’n jonge leeftijd hoort het niet dat je je zo’n zorgen moet maken, zeker als je al zoveel problemen met je meedraagt. Brengt meer schade dan je denkt.” Andere antwoorden zitten in de richting van “Ik vind van wel want het kan helpen met de ontwikkelingen van de jongeren”, “Ja, het brengt rust en stabiliteit” of “Voor jongeren is het een goede opstap naar volwassen worden”.

Toch denken meerdere deelnemers dat het Bouwdepot niet voor iedereen geschikt is. Het ligt ook vooral aan iemand situatie en of iemand het echt nodig heeft. Een van de deelnemers zegt daarover, “Als meerdere jongeren die in mijn situatie zitten geholpen worden, dan kunnen ze ook een eigen leven opbouwen.” Jongeren moeten het volgens sommige deelnemers “echt

nodig hebben” en “de mensen die het echt nodig hebben [moeten] voorrang krijgen”. Een van de deelnemers geeft een rij van voorwaarden: “Ja, dat ligt aan de situatie. Aangezien ik geloof dat als jongeren bijvoorbeeld vanuit de jeugdwet komen, en of geen ouders hebben, of misschien gevlucht zijn zeker hulp als dit kunnen ontvangen.” Over het algemeen moet er sprake zijn van financiële problemen bij jongeren, want “niet alle mensen hebben hulp in geld nodig”. Of zoals een andere deelnemer stelt: “Ik vind dat alleen alle jongeren die financiële problemen hebben dit moeten ontvangen, want het Bouwdepot heeft mij motivatie gegeven om het leven verder op te bouwen en niet op te geven.”

DEEL III

LEREN OVER HET EFFECT OP INSTITUTIONEEL EN SYSTEEMNIVEAU

De doelen van het Bouwdepot zijn gelaagd en meervoudig.

Naast de doelstellingen op het deelnemersniveau, heeft het Bouwdepot ook doelstellingen op institutioneel en systeemniveau. Op die laatste twee niveaus reflecteren we in deel 3 van deze evaluatie. Dat doen we op basis van de interviews en leersessies met directbetrokkenen bij het Bouwdepot Eindhoven. De centrale vragen voor dit deel luiden: in hoeverre leidt het Bouwdepot tot een wijziging in het handelen en denken van betrokken begeleiders en instanties? En in hoeverre leidt het Bouwdepot tot structurele omslagen in het stimuleren van bestaanszekerheid en ontplooiingskansen voor jongeren zonder (t)huis?

In hoofdstuk 10 gaan we dieper in op de doelstellingen op systeemniveau en verkennen we de achterliggende 'transitie naar vertrouwen'. In hoofdstuk 11 beschrijven we hoe de institutioneel betrokkenen vormgeven aan de notie van vertrouwen en hoe zij hun nieuwe rol ervaren. Hoofdstuk 12 behandelt de (niet) behaalde doelstellingen van het Bouwdepot vanuit de optiek van institutioneel betrokkenen. Hoofdstuk 13 en 14 beschrijven de spanning die het Bouwdepot ervaart om in te breken op het bestaande systeem.

10. Een 'transitie naar vertrouwen'

In de eerste leersessie met institutioneel betrokkenen zijn de doelen en assumpties van het Bouwdepot doorgelicht. De centrale vraag was 'wanneer is het Bouwdepot (niet) geslaagd?' Deze oefening heeft geleid tot de volgende doelstellingen:

- **Deelnemers:** ten eerste wordt hier het doel genoemd van (financiële) rust en stabiliteit. Een fijn jaar is al heel waardevol voor de deelnemers. Naast dit basale doel met het Bouwdepot de deelnemers in staat stellen om aan hun persoonlijke ontwikkeling en zelfontplooiing (of veerkracht) te werken. Een ander doel van het Bouwdepot is dat de deelnemers vrijheid ervaren in hun doen en laten en dat het Bouwdepot hen in staat stelt om zelf de regie te hebben over hun leven. Het Bouwdepot moet deelnemers vooral kansen geven.
- **Institutioneel:** ook hier komt het werken vanuit vertrouwen meermaals terug dat gekoppeld wordt aan de notie van maatwerk. Het Bouwdepot kan inzichtelijk maken hoe de behoeften van jongeren meer centraal staan en daarop ingespeeld kan worden. Een ander doel van het Bouwdepot is om de werklast van begeleiders te verlichten: omdat ze zich niet in allerlei bochten hoeven te wringen om te zorgen dat jongeren financieel hun hoofd boven water hoeven te houden, ontstaat ruimte voor kwalitatief hoogwaardiger begeleiding en coaching. Een ander doel is om de samenwerking tussen de betrokken organisaties te verbeteren.
- **Systeemniveau:** het Bouwdepot moet bijdragen aan een systeem dat meer geënt is op de overkoepelende notie van vertrouwen. Een tweede doel van het Bouwdepot dat meerdere malen terugkomt is een benodigde versimpeling van het systeem. De eenvoud van het Bouwdepot moet ook leiden tot een kostenbesparing in het huidige complexe systeem. Een derde doel is het anders nadenken over 18-jarigen zonder vangnet en dat noties als 'steun', 'uitkering', 'werken voor je geld', etc. voor deze levensfase een andere invulling krijgen.

Veel van de aanwezigen tijdens de leersessie zijn zich bewust van bredere institutionele en systemische veranderingen die gerelateerd zijn aan het Bouwdepot. Al geeft ook een iemand aan dat het Bouwdepot simpelweg pas geslaagd is als "de client de doelen heeft behaald".

10.1 Het belang van vertrouwen

Directbetrokkenen bij het Bouwdepot zien naast het bieden van bestaanszekerheid en maatwerk ook de noodzaak voor een bredere 'systeemverandering'. Hierin staat de notie van vertrouwen centraal. De huidige omgang met jongeren zonder (t)huis – alsmede mensen in de bijstand in bredere zin – is volgens hen geënt op wantrouwen en controle. Een van de respondenten zegt over het systeem rondom uitkeringen:

"Het is streng, er wordt uitgegaan van een soort repressie. Als je één ding verkeerd aanlevert dan krijg je je uitkering gewoon niet, dan zoek je het maar uit."

Het beeld van gemarginaliseerde jongeren zouden volgens de initiatiefnemers moeten kantelen naar normale jongeren die in een cruciale levensfase een steun in de rug kunnen gebruiken, als jongeren om in te investeren zodat ze hun potentieel kunnen benutten. De notie van vertrouwen wordt daarin vertaald naar de insteek dat jongeren 'zelf aan het roer staan' en zelf de regie hebben over hoe zij hun leven willen leiden en hoe zij het Bouwdepot willen gebruiken. Jongeren moeten daarom niet gesanctioneerd worden als zij een inkomen hebben

naast het Bouwdepot (zoals diverse toeslagen, DUO en bijbanen). Een van de respondenten omschrijft het als volgt:

“[Met jongeren] moet je een ander gesprek mee hebben dan met een volwassene: om het vertrouwen terug te geven dat je iets kan maken van je leven, dat je talenten hebt waarin je je kan ontwikkelen, dat je hulp kan krijgen, dat je stappen kan zetten om je leven weer op orde te krijgen. De sleutel zit in: JIJ hebt een budget, JIJ hebt de regie in handen en JIJ gaat een plan maken. Je krijgt alle hulp en een beetje onconventioneel, maar JIJ bepaalt wat je met je leven wil. Voor een selecte groep jongeren is dat de game changer.”

Op dit moment stuiten veel jongeren op de complexiteit van het bestaande systeem. Volgens een respondent is de combinatie van de Participatiewet, de Wet Maatschappelijke Ondersteuning en de Jeugdwet moeilijk verenigbaar voor gemeenten. Volgens respondenten kan het Bouwdepot een eenvoudige oplossing bieden voor gemeenten voor de complexe problemen van een groep inwoners, en een innovatieve manier om met meer maatwerk een alternatief te bieden voor “de systemen waarin zij vastlopen”.

De omslag naar vertrouwen is een proces van lange adem, volgens de initiatiefnemers. Zo laat het recente toeslagenschandaal zien dat dit werken vanuit vertrouwen verre vanzelfsprekend is binnen het handelen van de overheid. Vandaar dat continu geleerd moet worden over de opschaling van deze aanpak aangezien het volgens de initiatiefnemers het ‘nieuwe normaal’ moet worden.

10.2 De contouren van de transitie

Met de initiatiefnemers is tijdens de eerste Bouwdepot-pilot een oefening uitgevoerd hoe zo’n ‘transitie naar vertrouwen’ in de omgang met jongeren zonder (t)huis eruit kan zien (zie tabel 14). Een transitie speelt zich af op de volgende drie niveaus: structuur (e.g. wetten, procedures en regels), cultuur (manieren van denken en opvattingen) en werkwijzen (dagelijks handelen)¹⁹.

	Van	Naar
Structuur	Bijstand jongeren 255 euro per maand	Leergeld jongeren 1050 euro per maand
	Voorwaardelijk inkomen	Onvoorwaardelijk inkomen
	Focus op toeleiding naar school/werk	Focus op leven op orde en toekomst
	18 jaar is volwassen met eigen verantwoordelijkheid en plichten	18 jaar is een jongvolwassene die nog volop aan het leren en ontwikkelen
	Niet mogen sparen in de bijstand	Wel mogen sparen in de bijstand
	Tegenprestatie	Leergeld
	Geld naar professionals	Geld direct naar jongere
Cultuur	Universeel beleid	Specifiek beleid (maatwerk)
	Wantrouwen	Vertrouwen
	Eigen verantwoordelijkheid	Solidariteit, breed draagvlak samenleving
	Versplinterde verantwoordelijkheid	Gemeenschappelijke verantwoordelijkheid
	(On)gelijke behandeling	Kansen(on)gelijkheid
	Regie bij instellingen	Eigen regie, jongere aan het stuur
	Reprimande op fouten	Falen als leerervaring
Mensen behandelen als probleem	Menselijke behandeling & contact	
Werkwijzen	Genezen	Voorkomen
	Budgetbeheer	Besteden geld naar eigen invulling
	Focussen op heden	Focussen op toekomst
	Regels zijn leidend	‘Artikel 5’ hanteren (‘door de vingers zien’)
	Controleren	Stimuleren
	Projectie/oordeel op gewenst gedrag	Open gesprek voeren over eigen handelen

¹⁹ Grin, J., Rotmans, J., & Schot, J. (2010). Transitions to sustainable development: new directions in the study of long term transformative change. Routledge.

	Afrekenen op 'fout'/verdacht gedrag	Reflectie op leerproces
	Niet flexibel in contactmomenten	Persoonlijk contact
	Veel loketten	Vast aanspreekpunt/begeleider
	Beleids-/ambtenarenlogica	Ontwerperslogica
	'Objectief' effectonderzoek	'Empathisch' actieonderzoek

Tabel 14. Uitkomst workshop 'transitie naar vertrouwen' in de omgang met jongeren zonder (t)huis (zie Van Steenberghe 2020).

Daarnaast wordt het Bouwdepot ook gezien als een preventieve aanpak. Door jongvolwassenen die steun nodig hebben direct op hun 18e kansen te geven, denken de betrokkenen te voorkomen dat zij langdurig in de opvang of zorg terechtkomen, en ervoor te zorgen dat zij eerder zelfstandig in het leven kunnen staan. Investeren in deze jongeren zou een positief effect (kunnen) hebben op hun levens en tevens een preventieve werking hebben in het voorkomen van geïntensiveerde zorg, opvang en hulpverlening.

Kortom, onder de gewenste transitie die het Bouwdepot nastreeft liggen meerdere assumpties, waaronder:

- De huidige bijstandsuitkering werkt onvoldoende voor jongeren zonder stabiele thuissituatie.
- Financiële rust en herstel is cruciaal voor ontplooiingskansen van jongeren zonder (t)huis.
- Regie hebben over eigen (financiële) levenskeuzes is een waardevolle leerervaring.
- Preventie loont: investeren op jonge leeftijd voorkomt complexe problemen op latere leeftijd.
- Een ontwerperslogica heeft meerwaarde in de aanpak van persistente problemen.

De gewenste transitie beslaat meerdere (sub)systemen wat het Bouwdepot ongrijpbaar kan maken. Het is primair gericht op een omslag in het sociale zekerheidssysteem, maar het raakt ook systemen als het maatschappelijke opvangsysteem, het hulpverlenings- en welzijnssysteem en het gemeentelijke dienstverleningssysteem. Tevens morrelt het aan het onderwijs- en arbeidssysteem. Oftewel, het Bouwdepot is gericht op een overkoepelende transitie die ingrijpt op tal van met elkaar interacterende (sub)systemen. Ondanks deze complexiteit, probeert het Bouwdepot een systeeminterventie te plegen gebaseerd op eenvoud en vertrouwen.

11. Het Bouwdepot als lerende omgeving

Hoe gaan de institutioneel betrokkenen om met deze transitie? In de leersessies is vertrouwen een kernconcept. Het wordt uitvoerig besproken door de institutioneel betrokkenen. Vooral de vraag hoe dit tot uiting komt in de begeleiding is een veel besproken thema. Waar loop je tegenaan in het loslaten van de jongeren? Hoe niet te oordelen of te controleren over waar het geld aan wordt uitgegeven en niet te oordelen over de levenskeuzes van de deelnemers? Ingewikkelde materie, want zo blijkt dat het contact tussen de begeleiders en de jongeren kan verwateren, doordat “ze je niet meer nodig hebben”. In de tweede sessie zijn een aantal vragen behandeld die gaan over het type begeleiding dat past bij het Bouwdepot:

1. Hoe bereid je jongeren voor op het einde van het Bouwdepot?
2. In hoeverre laat je los in de begeleiding?
3. Wat ‘moeten’ de uitkomsten zijn van een individueel Bouwdepot-traject?
4. Hoe krijgen we de doelgroep scherper (of niet)?
5. Wat hebben de begeleiders nodig van ‘het Bouwdepot’?

Het handelen naar vertrouwen blijkt voor de betrokken begeleiders niet eenduidig en gemakkelijk te zijn. Het ‘loslaten’ van de jongeren en het werken vanuit ‘vertrouwen’ wordt wisselend ingekleurd door begeleiders en gaat iedereen anders af. Waar de een het contact met de jongere laat verwateren, kan de ander zich niet inhouden om de jongere toch in de gaten te houden en te controleren. En waar de een soort mentor en vriendelijk klankbord is, is de ander nog altijd de sturende begeleider aan wie verantwoording afgelegd moet worden. Een meer controlerende en sturende invulling wordt veelal gevoed door eisen en targets die de betrokken organisaties hanteren (en deels ook opgelegd krijgen van de gemeente). Het wantrouwen is ook zichtbaar tussen de verschillende betrokken organisaties die met elkaar concurreren om publieke gelden waardoor samenwerking wordt belemmerd²⁰. Het Bouwdepot ondervindt daar niet zozeer hinder van, maar het maakt wel duidelijk dat ‘werken vanuit vertrouwen’ niet vanzelfsprekend is. Dit inzicht onderschrijft het belang van een lerende aanpak: ook begeleiders en de betrokken organisaties zitten – net als de jongeren – midden in een sociaal leerproces.

Tijdens de eerste leersessie zijn drie centrale leervragen geformuleerd door de aanwezigen. Twee van drie centrale leervragen zijn gericht op ‘het systeem’: Hoe krijgen we “het systeem” mee in het verhaal van het Bouwdepot (= werken vanuit vertrouwen)? En hoe kunnen we “het systeem” versimpelen zodat het Bouwdepot erin past? Ook zijn sommige al bezig met de opschaling van het Bouwdepot: hoe te gaan van een pilot naar het Bouwdepot als regulier aanbod? De derde centrale leervraag luidt: hoe kunnen de behoeften van jongeren leidend zijn? En hoe kunnen jongeren zelf aan het roer komen en initiatief nemen?

Overige praktische leervragen voor het Bouwdepot zijn:

- Is 1 jaar voldoende? Plus kan ook sprake zijn van eerdere uitstroommomenten? Kan het Bouwdepot soms verlengd worden? En kan het soms ook maar een paar maanden duren, bijv. enkele maanden bij een bijna 21-jarige als overbrugging tot de reguliere bijstandsnorm.

²⁰ Zo ontstond onenigheid over de hoeveelheid en het type jongeren die geselecteerd waren per betrokken hulporganisatie. Hadden ‘hun’ jongeren met een bepaalde ‘zorgindicatie’ geen prioriteit moeten hebben bij de selectie?

- Staat het huidige Bouwdepot-bedrag vast of is meer maatwerk nodig (kijken wat nodig is)? Kan het Bouwdepot ook twee jaar lang duren, maar met een bedrag van 500 euro?
- Wat zijn de voorwaarden om mee te doen? Oftewel: wie is de doelgroep?

Volgens de aanwezigen is het ook interessant om de langetermijneffecten van het Bouwdepot in kaart te brengen en om jongeren dus ook na het Bouwdepot-jaar te blijven volgen.

Ook bestaat discussie over de doelgroep van het Bouwdepot. De deelnemers aan de tweede sessie concluderen dat de doelgroep voor het Bouwdepot breed moet blijven.

Huisvestingsproblematiek blijft een belangrijke aanleiding voor de ontwrichting in het leven van de jongeren, dit kan zijn omdat iemand dakloos is, maar dit kan ook komen door een instabiele thuissituatie. Verder zijn de problemen waar jongeren tegenaan lopen complex en is niet alles bij aanvang duidelijk. We moeten dus preventief en breed aan de slag gaan, aldus de deelnemers aan de sessie. De doelgroep moet niet worden versmald of dichtgetimmerd. Men komt tot ongeveer de volgende beschrijving: het Bouwdepot richt zich op de groep van 18-21 jaar met complexe problematiek, vooral op het vlak van huisvesting/thuissituatie. Daarbij wordt ook aangegeven dat jongvolwassenen boven de 21 jaar wellicht ook gebaat zijn bij het Bouwdepot (in plaats van bijv. een reguliere uitkering).

12. De (niet) behaalde doelen van het Bouwdepot

Net als in deze evaluatie gaat het in de leersessies met de directbetrokkenen vooral over het effect van het Bouwdepot op het deelnemersniveau, de jongeren moeten er tenslotte wat aan hebben. Het voornaamste doel van de begeleiders is dat de jongeren financiële rust en stabiliteit ondervinden. Hoe kijken de betrokkenen naar het effect van het Bouwdepot? En hoe ervaren zij dat het Bouwdepot is geslaagd in de doelstellingen?

12.1 Het Bouwdepot als 'durfkapitaal'

Wat moeten de jongeren eigenlijk met die financiële rust en stabiliteit rust doen? De insteek van de institutioneel betrokkenen is dat jongeren ervaren dat ze meer 'perspectief' hebben in het leven na afloop van het Bouwdepot-jaar. Dat ze meer 'vertrouwen hebben in de toekomst', 'gelukkiger en zelfstandiger' zijn en dat ze 'beter in hun vel zitten'. Het verwachte effect van het Bouwdepot op de levens van de jongeren is dat ze eerste stappen zetten op verschillende leefgebieden (zoals wonen, baan, opleiding, inkomen). Het is vooral belangrijk dat ze er aan het eind van het jaar beter voorstaan dan aan het begin. Een hoger zelfvertrouwen is daarin cruciaal volgens de respondenten. Waar de een aangeeft dat het Bouwdepot pas geslaagd is als een jongeren de afspraken nakomt en alle doelen behaald uit het Bouwplan, geeft de ander aan dat het Bouwdepot al geslaagd is als de jongere even tot rust komt en ruimte heeft om obstakels in het leven aan te pakken. Een doel is ook dat de jongeren op zoek gaan naar hun krachten en passies, want dat betaalt zich altijd terug, aldus een van de respondenten.

Het meest basale doel van het Bouwdepot is volgens de respondenten dat de jongeren zich ontwikkelen in het jaar. Dat ze erachter komen wat ze willen en dat ze daar ook meer naar kunnen handelen. Dat ze keuzes gaan maken die ze anders niet zouden maken. En dat ze gemotiveerd zijn om stappen te zetten die ze zelf willen zetten. Of zoals een van de respondenten stelt:

“Het [Bouwdepot] gaat vanuit een andere gedachte, het gaat vanuit de gedachte van je verder kunnen ontwikkelen en mogelijkheden krijgen om je te kunnen ontwikkelen en daar zelf initiatief toe kunnen nemen.”

Een van de respondenten noemt het Bouwdepot een soort 'groeikapitaal' en 'durfkapitaal'. Het Bouwdepot moet volgens hem rust en zekerheid bieden om vanuit daar te groeien. Hij noemt de “angst dat mensen op de bank gaan liggen en niks gaan doen” ongegrond. Doordat de stress weg is, willen “de meeste mensen [...] zich nuttig maken. Ze gaan doen waar ze blij van worden, waar ze goed in zijn. Dat is voor jongvolwassenen een geweldig gegeven.”

12.2 Tevredenheid alom

De begeleiders uit de derde en vierde leersessie zijn zeer tevreden over de werking van het Bouwdepot. Een van de begeleiders geeft aan dat een jongere zonder het Bouwdepot was uitgevallen op school omdat ze anders terug zou moeten naar haar ouders elders in het land. Bovendien zou deze jongere dan in een ingewikkelde situatie zijn gekomen vanwege de moeizame relatie met de ouders. Ze geeft aan dat de jongere stappen heeft gemaakt, maar ook nog een weg te gaan heeft: “De veerkracht om het vol te houden in deze maatschappij, die heeft ze nog niet, maar ze zit wel een stuk beter in haar vel.”

In de vierde leersessie is teruggeblikt op de geformuleerde doelen die tijdens de eerste leersessie zijn geformuleerd door de aanwezige begeleiders en andere betrokkenen bij het Bouwdepot Eindhoven. De doelen waren op een zogenaamde 'Bouwdoelen-kaart' (zie figuur 7) verzameld en de aanwezigen (n=7) konden stickers plakken op wel en niet behaalde stickers alsmede een sticker plakken voor het belangrijkste doel. De doelen waarover de meeste consensus bestond dat die behaald waren, zijn:

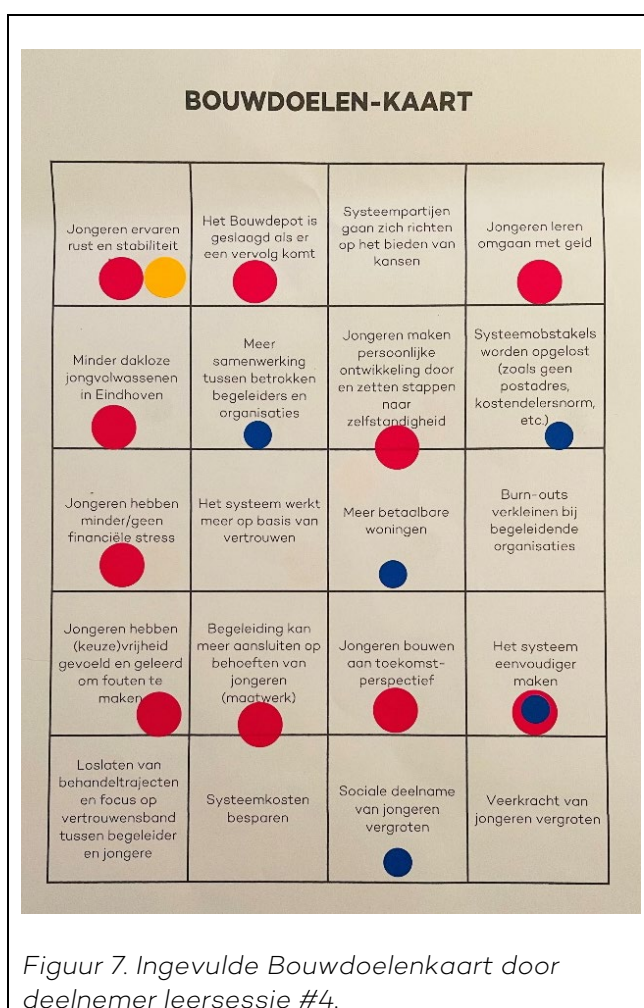
- Jongeren ervaren rust en stabiliteit
- Jongeren hebben minder/geen financiële stress
- Jongeren maken persoonlijke ontwikkeling door en zetten stappen naar zelfstandigheid
- Jongeren bouwen aan toekomstperspectief

Daarnaast gaan de meest behaalde doelen over de directe levenssfeer van de jongeren (e.g. toegenomen veerkracht, geleerd om om te gaan met geld, geleerd om fouten te maken, etc.).

Wanneer het gaat om niet-behaalde doelen is de consensus dat het doelen zijn die niet direct in de beïnvloedingssfeer liggen van het Bouwdepot. Denk aan het creëren van meer betaalbare woningen, het oplossen van systeemobstakels (zoals het ontbreken van een postadres, kostendelersnorm, etc.), het systeem eenvoudiger maken en minder dakloze jongvolwassenen in Eindhoven. Dit zijn meer achterliggende doelstellingen die meer op systeemniveau spelen dan directe uitvloeiselen uit het Bouwdepot.

Kortom, begeleiders tijdens de derde en vierde leersessie zijn zeer te spreken over de behaalde doelstellingen van het Bouwdepot. Op deelnemersniveau lijkt het Bouwdepot geslaagd volgens de aanwezigen. Zo stelt een van de aanwezigen tijdens de derde leersessie: "Een jongere een jaar lang rust te gunnen, dan denk ik dat het Bouwdepot daar echt wel in geslaagd is. Dat is een doelstelling die zeker gehaald is." Dat beamen de aanwezigen en ze vullen aan "en dat ze daardoor ook op andere levensgebieden kunnen gaan werken" en "ze nemen zelf de regie terug".

Sommige begeleiders geven aan dat zij door de werking van het Bouwdepot meer toekomen aan hun daadwerkelijke baan. Zo geeft een van de begeleiders tijdens de derde leersessie aan dat ze nu meer een 'helikopterrol' heeft in haar relatie met de jongeren. In plaats van brandjes blussen, deelden de jongeren persoonlijke ervaringen en de dingen die ze hadden ondernomen en trots op waren. Het was volgens de begeleider meer een soort mentorrol of

zelfs een vriendin of grote zus. Over haar veranderde rol zegt ze: "Dat is eigenlijk hoe mijn werk hoort, maar hoe het vaak niet gaat."

13. In conflict met de complexiteit, de wetgeving en het Rijk

Alle respondenten onderschrijven de urgentie van het Bouwdepot. Van de begeleiders, tot gemeentebestuurders en ambtenaren op landelijk niveau: niemand bevroegt of iets gedaan moet worden aan de nijpende financiële positie van jongvolwassenen in de leeftijd 18-21 jaar. In de leersessies delen de institutionele betrokkenen ook de angst dat veel meer jongeren in Eindhoven kampen met financiële problemen en dat die alleen maar zullen verergeren door de coronapandemie, energiecrisis en huidige economische inflatie.

Ook delen zij hun zorgen over de complexiteit in het systeem (denk aan tegenstrijdige regels, regelingen, procedures, etc.) dat het Bouwdepot blootlegt, maar die zij deels ook al kenden. Het Bouwdepot oogt zo simpel, maar de realiteit ligt vol systeemobstakels op zowel lokaal als landelijk niveau. Een respondent stelt:

“Ik ben nu bezig met de jongeren in het Bouwdepot en ELKE casus levert problemen op, door hoe wij het georganiseerd hebben met elkaar: belasting, DUO, wonen, toeslagen... Moet je voorstellen als je 18-20 bent en dit helemaal alleen moet doen. Dan laat je het ook op een gegeven moment zitten en dan raak je het vertrouwen kwijt in die instellingen.”

Na het besluit van de gemeente om te starten met het Bouwdepot, kwam het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid in actie om vragen te stellen over de legitimiteit van het Bouwdepot. De gemeente mocht niet zelf aan ‘inkomenspolitiek’ doen, want dat is een verantwoordelijkheid van de Rijksoverheid. Waar in eerste instantie de landelijke overheid dreigde met een negatief advies van de Landsadvocaat en dus een stopzetting van het Bouwdepot in de gemeente Eindhoven, is inmiddels sprake van een gedoogconstructie.

Opvallend is dat de gemeente Eindhoven om een second opinion heeft gevraagd bij een jurist gespecialiseerd in decentrale overheden. De second opinion concludeert dat: “het standpunt van de staatssecretaris en de onderliggende bevindingen van de landsadvocaat voorshands bepaald niet overtuigen.” Niet alleen zouden gemeenten sinds de decentralisaties uit 2015 dit soort aanvullingen op de Participatiewet moeten nastreven, maar de crux van het Bouwdepot zit volgens de second opinion vooral in de invalshoek van ‘zorg-met-bestaanszekerheid’ in plaats van ‘bijstand-zonder-voorwaarden’. Het Bouwdepot is in die zin geen categoriaal inkomensbeleid, maar primair een zorginterventie. Het Bouwdepot is daarmee geen ‘omzeiling’ van de Participatiewet, maar is daar een ‘toelaatbare aanvulling’ op.

De gevoeligheid rondom inkomenspolitiek komt ook tot uiting bij vergelijkingen met het idee van een basisinkomen. Deze vergelijking wordt stelselmatig uit de weg gegaan vanwege de politieke gevoeligheden. Een respondent stelt dat het Bouwdepot “gewoon een basisinkomen [is], maar dat is een term die wij continu vermeiden omdat het discussies oproept”. Door het “low-profile’ in de vorm van een pilot te gieten wordt het Bouwdepot – en daarmee een basisinkomen – mogelijk. Een respondent stelt daarover: “deze pilot begeeft zich wat dat betreft op het scherpst van de snede, want het gaat over bestaanszekerheid, dus dat is geen klein ding.”

Het Bouwdepot botst daarmee met de reguliere inkomenspolitiek binnen de Participatiewet, die volgens de respondenten is gebaseerd op controle en wantrouwen. Nu is binnen de Participatiewet wel ruimte om te experimenteren, maar die ruimte blijkt in de praktijk moeilijk te realiseren. Ook wordt deze volgens een van de respondenten weinig gebruikt. Inmiddels

bestaan binnen de landelijke politiek ambities om meer experimenteerruimte toe te laten binnen de Participatiewet zodat het gemakkelijker moet worden om interventies als het Bouwdepot te initiëren. Tot op heden hebben die ambities echter niet geleid tot een Kamermeerderheid. Los van die experimenteerruimte is ook professionele ongehoorzaamheid vereist volgens enkele respondenten, want “niks [is] zo makkelijk als de wet gewoon hanteren”. De respondent voegt toe: “Als we allemaal iets recalcitranter zouden zijn kun je in veel gevallen aan die randen echt wel alternatieven opzoeken, zonder dat je alles met voeten treedt.” In de derde leersessie wordt gesteld door de aanwezigen dat alle complexiteit en het onrecht die dat met zich meebrengt hen juist ook “strijdvaardig” maakt.

Het is overigens niet een doel op zich om tegen de wetgeving in te gaan of om de wetgeving aan te passen. Een van de respondenten stelt:

“We willen niet in strijd zijn met de wet. Het is puur om aan te tonen dat dit een beter effect creëert dan wanneer je fragmentarisch met deze inwoners omgaat”.

De respondent spreekt de hoop uit dat andere gemeenten ook aansluiten en er dan misschien wel meer beweging ontstaat: “een pilot leidt niet meteen tot borging, maar opschaling, uitbreiding naar meer steden, en dan over een paar jaar passen ze misschien eindelijk de wet aan.” In 2022 zijn inmiddels drie andere gemeenten gestart met het Bouwdepot en er volgen wellicht nog meer gemeenten.

14. Het Bouwdepot als ‘zetje in de rug’

Het Bouwdepot wordt door een van de respondenten ook wel een ‘katalysator’ genoemd voor de bredere systeemverandering. Het legt niet alleen systeemobstakels bloot, maar weet ze ook te omzeilen. Een van de omzeilingen is dat het Bouwdepot momenteel gedoogd wordt en een ‘toelaatbare aanvulling’ is op de Participatiewet. Een andere omzeiling is om het Bouwdepot-geld als een schenking te oormerken, vooral omdat er anders mogelijk negatieve gevolgen ontstaan voor de jongeren (denk aan het terugbetalen van toeslagen). Door dit soort omzeilingen weet het Bouwdepot in te breken op het bestaande systeem. Echter, dit soort omzeilingen zijn geen duurzame oplossing aangezien momenteel bijvoorbeeld een flink bedrag moet worden betaald aan schenkbelasting. Hoe dan ook, het Bouwdepot framen als een ‘katalysator’ of breekijzer is een productieve zienswijze aangezien institutioneel betrokkenen het Bouwdepot nog wel eens platslaan in de zin dat het een oplossing moet zijn voor alle systeemfouten en complexiteit. Dit maakt het Bouwdepot onnodig fragiel voor allerlei kritiek, waardoor het transformatieve potentieel verwaterd.

Deze valkuil wordt ook zichtbaar in de leersessies: er bestaat een neiging om alle systeemobstakels op te hangen aan het Bouwdepot. Bijvoorbeeld dat het Bouwdepot ook ten doel heeft om uithuisplaatsingen te stoppen, de kostendelersnorm op te heffen of de jeugdzorg te transformeren. Of dat het Bouwdepot leidt tot een aanpassing van de meerderjarigheidsleeftijd van 18-jaar, de oplossing is voor allerlei wachtlijsten in de ggz, meer betaalbare woningen kan realiseren, en kan leiden tot een algehele vermindering van dak- en thuisloosheid. Geen enkele interventie kan al deze obstakels slechten. Ook de oefening met (niet) behaalde doelen (zie hoofdstuk 12) onderschrijft dit, aangezien de niet-behaalde doelen de doelen waren op systeemniveau die buiten de directe beïnvloedings sfeer liggen van het Bouwdepot.

Kortom, de systeemverandering begint of eindigt niet met een realisatie van het Bouwdepot. “Het duurt wel jaren totdat het écht tot verandering leidt”, stelt een van de respondenten. Het Bouwdepot is in deze zin meer een aanjager van de gewenste en veelomvattende systeemverandering. Of zoals een van de respondenten tijdens de tweede leersessie stelt: “met dit soort speldenprikjes wil je een bijdrage leveren aan een groter maatschappelijk debat.” Het Bouwdepot geeft “roering” stelt een begeleider tijdens de derde leersessie en “je hebt roering nodig om dingen te veranderen”. Het Bouwdepot is te zien als een “zetje in de rug” stelt een van de aanwezigen tijdens de eerste leersessie. Dit zetje in de rug is dus niet alleen bedoeld voor de jongeren, maar ook voor de betrokken instanties en het gehele systeem.

Intermezzo #5 /// Inkomensexperimenten in Nederland

In de afgelopen jaren is de belangstelling in het thema bestaanszekerheid – en in het verlengde daarvan armoede en (kansen)ongelijkheid – in sterke mate toegenomen. Vooral ook de rol van beleid en wetgeving in het versterken en verdiepen van bestaansonzekerheid en kansenongelijkheid is aan kritiek onderhevig. Denk bijvoorbeeld aan het toeslagenschandaal, maar ook de controlerende uitvoering van de Participatiewet. De overheid wantrouwt de burgers die het niet breed hebben, vanuit de angst dat zij misbruik maken van publiek geld, een onderbuikgevoel dat gevoed wordt door breed uitgemeten incidenteel misbruik (denk aan de Bulgarenfraude die een katalysator was van het toeslagenschandaal). Het idee dat een enkeling onterecht publiek geld zou kunnen ontvangen is een reden om meerderen het recht op bestaanszekerheid te ontnemen.

In reactie op de strikte Participatiewet alsmede de complexe bureaucratie en het wantrouwen rondom het socialezekerheidsstelsel, worden de afgelopen jaren meerdere interessante inkomensexperimenten uitgevoerd. Zo werden in 2017-2019 meerdere **bijstandsexperimenten** uitgevoerd in Groningen, Nijmegen, Utrecht, Tilburg, Deventer en Wageningen. De experimenten bestonden uit het verlenen van een ontheffing van de arbeids- en re-integratieverplichtingen in de bijstand, een intensievere begeleiding naar werk of een hogere en langere vrijlating voor bijverdiensten. In het onderzoek is voornamelijk gekeken naar de uitstroom naar betaald werk²¹ en 'brede baten' (Wmo-gebruik, gezondheid en problematische schulden)²². Los van de overkoepelende onderzoeken is door verschillende universiteiten en hogescholen onderzoek verricht rondom de verschillende interventies in de zes gemeenten. In deze onderzoeken is breder gekeken naar het effect op deelnemers, zo is ook gekeken naar het effect op welbevinden, sociale relaties, mate van vertrouwen, etc.

Ook in Rotterdam is geëxperimenteerd met een interventie die de inkomenssituatie van jongeren raakt, namelijk **ProjectO10**²³. Rotterdamse dak- en thuisloze jongeren namen zowel in 2019 (10 deelnemers) als in 2020 (10 deelnemers) deel aan het project dat uit drie pijlers bestaat: (1) een eigen huis bij de start van het traject, (2) een netwerk van begeleiders die maatwerk leveren en (3) een Individueel Keuzebudget. De betrokken onderzoekers stellen het project "jongeren op korte termijn een basis [biedt] om vanuit verder te werken. Daarmee kan een lange(re) periode van dakloosheid worden voorkomen. Op langere termijn biedt het jongeren de mogelijkheid om te werken aan een stabiele situatie en een betere overgang naar volwassenheid." Ook stellen zij dat "een jaar te kort is om te werken aan structurele verbetering van de situatie van de deelnemende jongeren."²⁴ Project O10 is per 2022 een vast onderdeel van het gemeentelijk ondersteuningsaanbod.

In Den Helder is geëxperimenteerd met een **resocialisatiebudget** waar 14 cliënten in de forensische psychiatrie tussen 2019-2021 aan meededen. Het doel was te onderzoeken of het doorbreken van het geldtekort waarmee zij leven een positief effect heeft op hun kwaliteit van leven, het delictgedrag, en de maatschappelijke overlast. Het netto-inkomen van de deelnemers werd gedurende deze drie jaar opgehoogd tot 1350 euro per maand. De onderzoekers concluderen dat tijdens de pilot het delictrisico van de deelnemers gemiddeld met bijna een kwart af nam. Drie factoren zorgden voor deze afname: "het kunnen voorzien in

²¹ Verlaat, T. & Zulkarnain, A. (2022) Vervolgonderzoek experiment Participatiewet. CPB, Den Haag.

²² Verlaat, T. & Zulkarnain, A. (2022) Evaluatie experimenten Participatiewet: effecten op brede baten. CPB, Den Haag.

²³ <https://www.rotterdam.nl/project-010>

²⁴ Bruggeling, D. & Hoekstra, L. (2022) Eindrapport Project O10. De jongeren een jaar later. Gemeente Rotterdam, afdeling Onderzoek en Business Intelligence (OBI).

basale behoeften, het gevoel iets te verliezen te hebben en de toegenomen mentale ruimte om rationele beslissingen te nemen. Dit leidde tot een vermindering van agressie en prikkelbaarheid.”²⁵

Een vierde experiment dat interessant is om een vergelijking mee te maken is **Collectief Kapitaal**²⁶. Dit is een sociaal-financieel experiment waarin een burgercollectief zelf de bestaanszekerheid organiseren en een alternatief en solidair systeem willen opbouwen. In de zomer van 2021 ging het project van start: 100 mensen legden ieder 400 euro in, om vijf andere mensen voor acht maanden lang 1000 euro te bieden. Aan de besteding van dit inkomen worden, naast de wettelijke kaders, geen voorwaarden verbonden. Na een eerste pilot in Amsterdam, breidt Collectief Kapitaal haar activiteiten vanaf 2022 ook uit naar Rotterdam. Onderzoeksrapporten zijn er (nog) niet, maar een interview met een van de deelnemers op de Correspondent stelt: ‘Het extra geld gaf me ruimte om een negatieve spiraal te doorbreken, om te ontdekken en te durven falen.’²⁷

Ten slotte is er nog **Gewoon Geld Geven**²⁸ waarin het Kansfonds gezinnen in de bijstand twee jaar lang een structurele gift geeft van maandelijks 150 euro. In 2021 is het experiment gestart in Zaanstad. Het lectoraat Armoede Interventies aan de Hogeschool van Arnhem is betrokken bij het onderzoek.

Naast de Nederlandse experimenten, zijn nog tal van inkomensexperimenten in het buitenland uitgevoerd en/of gaande. Het is interessant om in vervolgonderzoek een comparatieve analyse te verrichten om te kijken waar overeenkomsten en verschillen geïdentificeerd kunnen worden. Tevens is het interessant om bijvoorbeeld een kennis- en uitwisselingsprogramma op te richten met de Nederlandse experimenten zodat zij kennis en ervaringen met elkaar kunnen delen aangezien ze eenzelfde doelstelling nastreven: het gezamenlijk garanderen van het recht op bestaanszekerheid.

²⁵ Berg, J. & Mul, D. (2022) Pilot ‘Resocialisatiebudget’ Den Helder. Eindrapportage 2022, Bureau Berg Onderzoek.

²⁶ <https://www.collectiefkapitaal.nl/>

²⁷ <https://decorrespondent.nl/13444/wat-shasha-31-ervoer-na-8-maanden-basisinkomen-als-je-de-kans-krijgt-om-te-falen-kom-je-verder>

²⁸ <https://www.kansfonds.nl/artikelen/gewoon-geld-geven-helemaal-zo-gewoon-nog-niet/>

DEEL IV

CONCLUSIES & AANBEVELINGEN

In het laatste deel van deze evaluatie presenteren we onze centrale inzichten en reflecties op het Bouwdepot Eindhoven. Hoofdstuk 15 gaan we in op het effect en de geleerde lessen van het Bouwdepot Eindhoven om vervolgens in hoofdstuk 16 onze aanbevelingen te presenteren voor de verdieping, verbreding en verankering van het Bouwdepot.

15. Centrale inzichten & reflecties

Het doel van het Bouwdepot is om gemarginaliseerde jongeren tussen de 18-21 jaar financiële rust te laten ervaren in de hoop dat zij toekomstperspectief kunnen ontwikkelen. Daarbij is het ethische uitgangspunt dat het Bouwdepot kansengelijkheid moet stimuleren door jongeren te selecteren die een stabiel en adequaat inkomen het hardst nodig hebben. Het middel daartoe is een onvoorwaardelijk inkomen (oftewel 'leef- en leergeld') van 1050 euro per maand voor een jaar lang. Jongeren hebben in dat jaar geen bijkomende verplichtingen zoals bijvoorbeeld in de reguliere bijstand het geval is, zij mogen bijvoorbeeld extra inkomsten genereren uit werk of leningen en hebben geen sollicitatieplicht. Vertrouwen is een kernbegrip in het Bouwdepot, niet alleen in de omgang met de jongeren, maar ook in de bredere systeemverandering die het Bouwdepot nastreeft.

Eind 2021 is in de gemeente Eindhoven een Bouwdepot-pilot gestart met 30 jongeren. Aan DRIFT is gevraagd het Bouwdepot Eindhoven te evalueren. In dit hoofdstuk worden de centrale inzichten uitgelicht. We starten met het terughalen van het doel van het Bouwdepot en de onderzoeksopzet (paragraaf 15.1 en 15.2) en een belangrijke disclaimer bij het interpreteren van de resultaten (paragraaf 15.3). Vervolgens beschrijven we de belangrijkste inzichten, ten eerste op het effect van het Bouwdepot Eindhoven op de deelnemende jongeren (paragraaf 15.4). Ten tweede, kijken we naar hoe de jongeren het Bouwdepot ervaren hebben en wat zij hebben geleerd van het jaar (paragraaf 15.5). Ten slotte, presenteren we de geleerde lessen op institutioneel en systeemniveau (paragraaf 15.6). Dit alles vormt de basis voor de aanbevelingen die we in het volgende hoofdstuk doen.

15.1 Het Bouwdepot Eindhoven

Eind 2021 is in de gemeente Eindhoven een Bouwdepot-pilot gestart met 30 jongeren. Zij hebben bij het begin een Bouwplan opgesteld met daarin hun doelstellingen voor het komende jaar. Het Bouwdepot is ingebed in de bestaande hulpverleningscontext, wat betekent dat de reguliere begeleiders van de jongeren ook het Bouwdepot-traject begeleiden. Gaandeweg reflecteren de begeleiders met de jongeren over de voortgang van de doelen. Aan het einde van het Bouwdepot vindt een eindgesprek plaats waarin wordt stilgestaan bij de huidige situatie van de jongeren, hun (niet) behaalde doelstellingen en hun geleerde lessen en ervaringen.

Alle deelnemers aan het Bouwdepot hebben een 'bewogen jeugd' gehad en dragen in hun relatief jonge leven al flink wat bagage met zich mee. Hoewel er gradaties zijn qua heftigheid, zijn de deelnemers allen beschadigd door gebeurtenissen uit het verleden. In meerdere aanmeldingen wordt gesproken van mentale stress, depressie en trauma's, waardoor de overgang naar een zelfstandige volwassene uitdagend is. Zonder uitzondering is sprake van instabiele thuissituaties tijdens de jeugdijaren. Van gebroken gezinnen tot ouders die er überhaupt niet of nooit zijn of ouders met verslavingsproblematiek of psychiatrische problematiek. Ook is meermaals sprake van een migratie- of vluchtelingverleden. Aan de financiële onderhoudsplicht die ouders hebben voor hun kinderen in de leeftijd 18-21 jaar heeft deze groep jongeren geen boodschap. Het gaat bij de jongeren veelal om een ingewikkelde ketting aan problematiek op het vlak van huisvesting, inkomen, schulden, gezondheid, netwerk, etc. Een normale staat van zijn is in de context van deze jongeren: een kort termijnperspectief, lage eigenwaarde, stress en paniek. Het enige dat echt verschilt tussen de deelnemers aan het Bouwdepot is dat de situatie bij de jongeren die via het

maatschappelijk werk en de wijkteams in Eindhoven zijn aangemeld, wat meer preventief van aard zijn. Deze groep kan afgezet worden tegen de meer geïnstitutionaliseerde jongeren die al intensieve opvang-, hulp- en begeleidingstrajecten achter de rug hebben of daar nog middenin zitten. Het verschil tussen preventief en curatief zit dus vooral in het zorgverleden van de jongere en de mate waarin deze reeds geïnstitutionaliseerd is.

15.2 Leren van het Bouwdepot op drie niveaus

Qua onderzoeksopzet is gekozen voor een lerende evaluatie gezien het experimentele karakter en de meervoudige doelstelling van het Bouwdepot. Zoals aangegeven is de ambitie van het Bouwdepot om ook een bredere systeemverandering na te streven (een 'transitie naar vertrouwen'), naast de levens van de jongeren te stimuleren. In deze evaluatie zijn daarom onderstaande leerniveaus onderscheiden (zie tabel 15).

Leerdimensie	Centrale vraag	Subvragen	Data
Leren op het deelnemersniveau	In hoeverre leidt het Bouwdepot tot een wijziging in het handelen en denken van de deelnemers?	<ul style="list-style-type: none"> - Welke jongeren krijgen het Bouwdepot wel/niet? - Welke doelen hebben de jongeren? - Waar lopen deelnemers tegenaan? Wat werkt wel/niet voor de jongeren - Wat zijn de effecten geweest van de pilot op de levens van de jongeren? 	<ul style="list-style-type: none"> - Deskstudie - Enquêtes - Interviews jongeren - Interviews begeleiders - Visuele etnografie (Photo Voice) - Participerende observaties
Leren op institutioneel niveau	In hoeverre leidt het Bouwdepot tot een wijziging in het handelen en denken van betrokken begeleiders en instanties?	<ul style="list-style-type: none"> - Hoe selecteren begeleiders potentiële deelnemers? - Wat is het doel van het Bouwdepot volgens begeleiders? - Hoe ervaren zij het Bouwdepot vanuit hun rol? - Hoe geven zij vorm aan de notie van vertrouwen? 	<ul style="list-style-type: none"> - Interviews begeleiders en betrokken partijen - Leersessies - Participerende observaties
Leren op systeemniveau	In hoeverre leidt het Bouwdepot tot systemische omslagen in het stimuleren van bestaanszekerheid en ontplooiingskansen voor jongeren zonder (t)huis?	<ul style="list-style-type: none"> - In hoeverre maakt de pilot de gewenste verandering in structuur, cultuur en werkwijzen in de omgang met jongeren zonder thuis zichtbaar? - Wat zijn kritische omslagpunten in de daadwerkelijke uitvoer van de pilot? 	<ul style="list-style-type: none"> - Deskstudie - Leersessies - Interviews begeleiders en betrokken partijen

Tabel 15. Analyseschema naar leerniveaus.

De nadruk ligt in deze lerende evaluatie op het deelnemersniveau: het Bouwdepot moet ten slotte nut opleveren voor de jongeren die het maandelijkse Bouwdepot-geld ontvangen. Het gros van de dataverzameling en -analyse heeft op dit niveau plaatsgevonden. De centrale vraag van de lerende evaluatie luidt:

In hoeverre slaagt het Bouwdepot in het creëren van financiële stabiliteit en het bieden van toekomstperspectief voor jongvolwassenen tussen de 18 en 21 jaar in een marginale positie?

Gedurende een nulmeting, tussentijdse meting en eindmeting zijn een mix aan kwantitatieve en kwalitatieve onderzoeksinstrumenten (enquêtes, interviews, observaties, etc.) gebruikt om data te verzamelen bij zowel de jongeren als hun begeleiders en andere directbetrokkenen bij

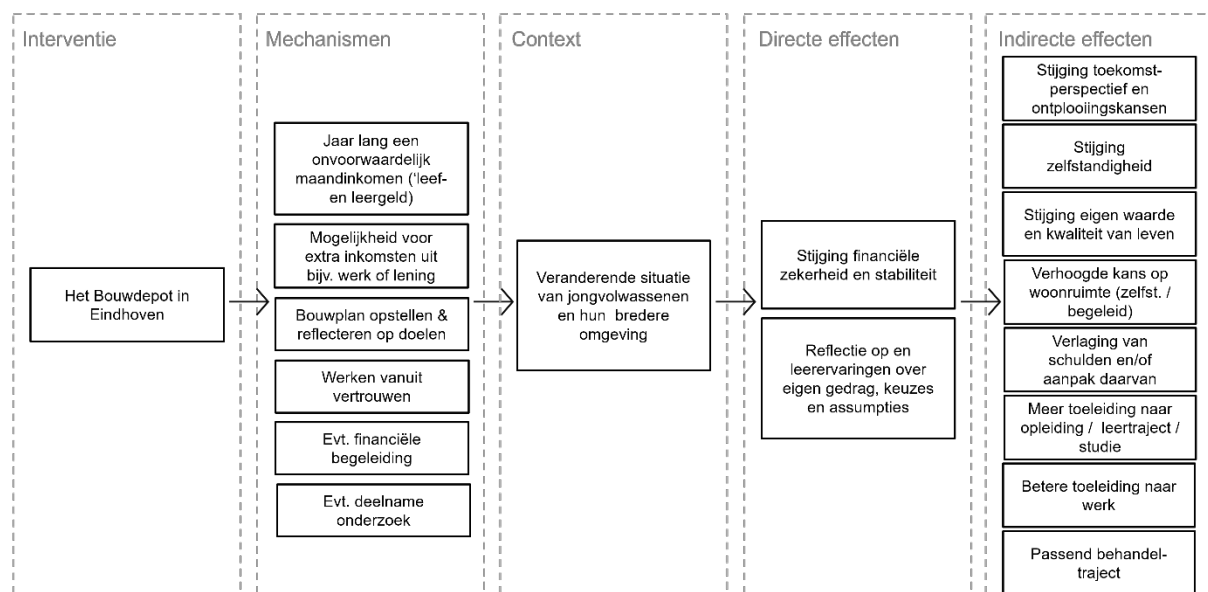
het Bouwdepot. De eerdergenoemde drie leerniveaus hebben de kapstok gevormd bij het analyseren en ordenen van de data.

15.3 Disclaimer: belangwekkende non-respons en een gebrek aan causaliteit

Een belangrijke disclaimer bij het interpreteren van de inzichten bestaat uit twee elementen. Ten eerste moet bij het lezen van dit rapport de mogelijke invloed van de non-respons in acht worden genomen. Een cruciale vraag is: wat zeggen de deelnemers die we *niet* in de tussenmeting en eindmeting hebben gesproken? Hoe gaat het nu met hen? En wat zijn hun ervaringen met het Bouwdepot? Het gaat hier om een deelnemer die niet meedeed aan het onderzoek, vier deelnemers die niet hebben deelgenomen aan de eindmeting, en twee personen waarvan het Bouwdepot-traject vroegtijdig is stopgezet. Non-respons komt ook voor bij de begeleiders. Wat hebben de begeleiders die niet zijn aangesloten tijdens (een deel van) de leersessies te zeggen? Wat zijn hun ervaringen? Een tweede disclaimer is dat causaliteit in deze evaluatie niet te bewijzen is. Mogelijke veranderingen in de levens van de jongeren zijn niet direct toe te kennen aan het Bouwdepot. Er verandert veel in de levens van de jongeren wat niet altijd een direct gevolg is van het ontvangen van het Bouwdepot. Bovendien is er ook sprake van een sterk veranderende maatschappelijke context die veel invloed heeft (denk aan de huidige pandemie, energiecrisis en economische inflatie). We varen in onze analyse vooral op hoe de jongeren en begeleiders zelf aangeven het Bouwdepotjaar te hebben ervaren. We doen daarom zo min mogelijk uitspraken over statistisch onderbouwde causale relaties en aantoonbaar directe effecten van het Bouwdepot.

15.4 Het effect van het Bouwdepot op de deelnemers

Om het mogelijke effect van het Bouwdepot inzichtelijk te maken is onderstaande visualisatie ontwikkeld. Aan de hand van de enquêtes, interviews, observaties en visuele etnografie is geprobeerd om te achterhalen of de directe en indirecte effecten van het Bouwdepot gerealiseerd worden.

Figuur 8. Visualisatie effectmeting.

Zowel volgens de deelnemende jongeren als de begeleiders en institutioneel betrokkenen slaagt het Bouwdepot in haar centrale doelstelling: het creëert financiële rust en stabiliteit gedurende het jaar (ook al blijven zorgen over inkomen bestaan) en het geeft de meeste jongeren meer vertrouwen in de toekomst. Deze conclusie is niet vanzelfsprekend voor de doelgroep van het Bouwdepot.

Een sterke afname van financiële schaarste en meer toekomstperspectief

Eigenlijk is over de gehele kwantitatieve linie een positieve wending te zien in de levens van de deelnemers: veel van hen zijn zelfstandig gaan wonen, ze zijn meer gaan werken, hebben minder schulden, ervaren minder financiële schaarste en zitten beter in hun vel, zowel op het vlak van empowerment als mentale en fysieke gezondheid. De afname van ervaren financiële schaarste valt het meest op, gemiddeld zien we een daling van 23%. Qua indirecte effecten zien we een duidelijke verschuiving in de fysieke en mentale gezondheid van de jongeren. De deelnemers zitten over het algemeen beter in hun vel: ze waarderen hun gezondheid hoger, zijn meer tevreden met hun leven en vinden wat ze doen zinvoller. Tevens ervaren ze minder stress.

Ook de gesproken begeleiders zijn het unaniem eens dat de kerndoelen van het Bouwdepot zijn behaald. Volgens hun hebben jongeren rust en stabiliteit ervaren en hebben ze minder financiële stress gehad. Tevens hebben ze een persoonlijke ontwikkeling doorgemaakt en stappen gezet naar zelfstandigheid, ze hebben gebouwd aan toekomstperspectief.

Meer deelnemers zijn zelfstandig gaan wonen en ook de schulden van de deelnemers zijn afgenomen. Minder deelnemers zijn voltijd gaan studeren, maar meer van hen volgen deeltijdstudies. De mate van vertrouwen in mensen en instanties – dat al erg laag was – is iets verder afgenomen wat mogelijk meer te maken heeft met het huidige tijdsgewricht dan de deelname aan het Bouwdepot.

Een kanttekening bij de resultaten is de non-respons, waardoor het complete beeld onduidelijk blijft, waarbij de kans is dat het beeld een stuk minder rooskleurig is. Ook is cruciaal om te vermelden dat hoewel het beter lijkt te gaan met de deelnemers, zij nog steeds stress hebben, te kampen hebben met mentale uitdagingen en zorgen hebben over hun huisvesting en inkomen. Dit blijkt ook uit de eindgesprekken waarin soms pijnlijk duidelijk wordt dat sprake is van een nog immer precare levenssituatie. Het is dus niet zo dat de deelnemers hun leven compleet hebben omgegooid en een nette en zelfstandige volwassene zijn geworden, maar de begeleiders geven ook aan dat dit helemaal niet verwacht kan worden aangezien de deelnemers in een overlevingsstand stonden.

Een sterker preventieve werking van het Bouwdepot?

Uit de resultaten lijkt een verschil naar voren te komen tussen de preventieve en curatieve groep deelnemers op enkele gemeten leefgebieden. Met name op het gebied van het thema financiële schaarste en gezondheid zijn duidelijke verschillen zichtbaar. Zo neemt de financiële schaarste bij de preventieve groep met 39% af ten opzichte van een afname van 12,7% bij de curatieve groep. Bij enkele onderdelen op de ervaren gezondheid is zelfs sprake van een verschil van 38,2% tussen de preventieve en curatieve groep. Een kanttekening bij dit effect is dat de preventieve groep tijdens de nulmeting negatiever was ingesteld dan de curatieve groep. Bovendien is de reeds geringe onderzoekspopulatie verder opgedeeld in subgroepen, wat de betrouwbaarheid van deze illustratie niet ten goede komt. Dit verschil in

effect tussen de preventieve en curatieve groep dient dan ook nader verkend en getest te worden in vervolgonderzoek bij eventuele vervolgpilots.

15.5 Hoe de jongeren het Bouwdepot hebben ervaren

Op het deelnemersniveau is ook gekeken naar hoe de jongeren het Bouwdepot-jaar hebben ervaren. Het gaat daarin meer om de geleerde lessen van de jongeren op basis van de interviews en vragenlijsten, dan een eindafrekening in directe of indirecte effecten. Welke proces hebben zij in het jaar doorgemaakt en hoe kijken zij daar zelf op terug?

Op zoek naar rust en 'adempauze'

Uit de gesprekken met de jongeren komt een ding heel duidelijk naar voren, de behoefte aan rust. Dat is wat de jongeren uit het Bouwdepot willen halen en verwachten van het Bouwdepot jaar. Hun stress heeft verschillende oorzaken. Financiële stress is een belangrijke factor, maar ook een onrustige woonsituatie en het balanceren van werk en studie worden door bijna alle jongeren benoemd. De meeste deelnemers stellen dat het Bouwdepot hen rust en stabiliteit brengt en dat dit hen motiveert om stappen te zetten in het leven. Ondanks dat niet alle doelstellingen behaald zijn, zijn de deelnemers uitermate tevreden met hun deelname aan het Bouwdepot. Zij geven een score van een dikke 9 uit 10. Dit terwijl ze een 7.5 geven voor de tevredenheid over het behalen van hun doelen.

De eerste maanden: voorzichtige uitgaven, belangrijke stappen en eerste rustmomenten

Het is duidelijk te zien dat de jongeren in de eerste maanden van het Bouwdepot actief bezig zijn met stappen zetten om hun doelen te bereiken. In de eerste maanden worden belangrijke keuzes gemaakt en grote stappen gezet. De jongeren die kunnen verhuizen, verhuizen direct, andere veranderen van baan of gaan direct minder uren werken. Ook zien we dat de jongeren direct stappen ondernemen om aan fysieke klachten te werken en schulden af te lossen (daar een begin aan te maken). Deze stappen zorgen bij alle jongeren direct voor meer rust.

De jongeren kunnen zichzelf wat gunnen en zitten lekkerder in hun vel

Er zijn een aantal effecten die volgen nadat de jongeren wat meer rust hebben ingebouwd voor zichzelf. Opvallend is het sociale aspect, dat de jongeren af en toe iets leuks gaan doen en dat er gedurende het jaar ruimte komt voor nieuwe doelen. Alle jongeren geven aan dat de rust die het Bouwdepot heeft gebracht effect heeft op hun gemoedstoestand en dat dit wordt opgemerkt door hun omgeving. De meeste jongeren geven ook aan dat ze na een paar maanden Bouwdepot zichzelf meer durven te gunnen. Veel van de jongeren gaan dan af en toe uit eten of met vrienden drankjes doen. Daarnaast is het voor veel jongeren ook belangrijk dat ze nieuwe kleren kunnen kopen die ze echt leuk vinden. Voor sommige is dit een van de eerste dingen die ze aanschaffen, voor andere komt dat iets later, maar voor alle jongeren blijkt dat een belangrijk aspect.

Na een tijdje vindt vertraging plaats, focus op nieuwe uitdagingen en tijd voor reflectie

Na een aantal maanden is te merken dat er bij veel van de jongeren ruimte komt om op zichzelf te focussen en na te denken over waar ze staan en welke stappen ze nog zouden willen zetten. Meerdere jongeren gaven aan het begin van het Bouwdepot aan dat ze aan hun mentale gezondheid wilden werken. Uit de tussentijdse gesprekken wordt duidelijk dat ze

daar vaak mee aan de slag gaan wanneer de eerste stappen zijn gezet en er wat rust is ingedaald. De jongeren die aan de slag gaan met hun mentale gezondheid, geven ook aan dat dit veel tijd en energie kost. Het doet de jongeren goed dat ze dit eindelijk kunnen aanpakken, maar soms gaat het ten koste van andere doelen. Een aantal van de jongeren die zijn verhuisd ervaren ook nieuwe uitdagingen doordat ze voor het eerst op zichzelf wonen: van koken tot rekeningen betalen en van inboedel aanschaffen tot klussen en verhuizen.

Een 'stukje' zelfstandigheid en vrijheid

Alle deelnemers benoemen dat het Bouwdepot een vorm van zelfstandigheid en vrijheid biedt. Ze geven aan dat het Bouwdepot de mogelijkheid biedt om stappen te zetten om aan je leven te bouwen. Meerdere deelnemers geven ook aan dat ze nu meer vertrouwen hebben in de stappen die nog komen. Een jongere zegt over die zelfstandigheid dat het 'een stap naar volwassenheid' is. Een ander benoemt het als een vorm van vrijheid: de vrijheid om fouten te maken en daarvan te leren.

Terugblik op een jaar Bouwdepot: Geleerde lessen en trots op zichzelf

Aan het einde van het Bouwdepot komt één reflectie regelmatig terug, namelijk dat de deelnemers trots zijn op zichzelf. De meeste deelnemers geven aan dat het Bouwdepot-jaar gepaard ging met 'ups' en 'downs.' Alle deelnemers hebben nieuwe stappen gezet, zoals het beginnen van een nieuwe baan, verhuizen of aan de slag met hun mentale gezondheid. Het zijn stappen waar de jongeren veel van hebben geleerd. Door het uitproberen van een nieuwe baan of tijd investeren in een hobby hebben de jongeren kunnen ontdekken wat ze leuk vinden. Daarnaast gingen de nieuwe stappen vaak gepaard met uitdagingen, zoals leren omgaan met je geld of tegenslagen op werk of studiegebied. De jongeren geven aan dat ze hierdoor ook zichzelf beter hebben leren kennen en er sprake is van persoonlijke groei.

Alle deelnemende jongeren zijn trots op zichzelf en zien als grootste lessen dat ze hebben leren omgaan met geld, dat ze zichzelf beter hebben leren kennen en dat ze hebben geleerd om zelf stappen te zetten.

De periode na het Bouwdepot

Voor de meeste deelnemers geldt dat ze er vrij rustig bij zitten aan het einde van het Bouwdepot jaar. De meeste deelnemers hadden een grotere financiële buffer willen opbouwen, maar zijn alsnog dankbaar voor het afgelopen jaar. De deelnemers zijn gemotiveerd om hun groei door te zetten en te werken om meer geld te sparen. Een enkeling kijkt ertegenop dat het Bouwdepot stopt en twee deelnemers zijn aanmerking gekomen voor een half jaar verlenging van het Bouwdepot.

Unaniem positief over het Bouwdepot, maar zorgen over de toekomst

De jongeren reageren positief op het effect van het Bouwdepot op hun leven. De jongeren geven het Bouwdepot een dikke 9 als cijfer (op een schaal van 10). Ze zien het als een unieke kans om hun leven op orde te brengen en stappen te zetten in hun leven. Ze vinden het ook een geschikt middel voor andere jongeren die in een vergelijkbare situatie zitten als hunzelf. Een kanttekening is dat meerdere jongeren zorgen hebben over hoe het verder moet na afloop van het Bouwdepot, want hun financiële situatie in op de lange termijn nog niet stabiel. Twee van deze deelnemers zijn door deze zorgen in aanmerking gekomen voor

verlenging van het Bouwdepot met een half jaar. Andere deelnemers gaan met hun begeleiders in gesprek om een financieel overzicht en stappenplan te maken voor de periode na het Bouwdepot.

15.6 Hoe het Bouwdepot het huidige systeem weet op te schudden

Naast het niveau van de deelnemers, heeft het Bouwdepot ook meer institutionele en systemische doelstellingen. Hoe werkt het Bouwdepot door op institutioneel niveau? En in hoeverre weet het Bouwdepot in te breken in het bestaande systeem. Op basis van de leersessies, deskstudie en interviews met begeleiders en directbetrokkenen komen een aantal centrale inzichten naar voren.

De eensgezinde transitie naar vertrouwen stuit op bekende obstakels

Zoals jongeren unaniem positief zijn over het Bouwdepot, zijn alle institutionele respondenten ook eensgezind over het nut en de noodzaak van het Bouwdepot. De principes van het Bouwdepot worden erkend, net als de achterliggende transitie naar een systeem dat meer gebaseerd is op vertrouwen. Alle respondenten onderschrijven de urgentie van het Bouwdepot, van de begeleiders, tot gemeenteambtenaren en ambtenaren op landelijk niveau. Niemand bevraagt of iets gedaan moet worden aan de nijpende financiële positie van jongvolwassenen in de leeftijd 18-21 jaar. In de leersessies delen de institutionele betrokkenen ook de angst dat veel meer jongeren in Eindhoven kampen met financiële problemen en dat die alleen maar zullen verergeren door de recente pandemie, energiecrisis en de huidige economische inflatie. Ook delen zij hun zorgen over de complexiteit in het systeem (denk aan tegenstrijdige regels, regelingen, procedures, etc.) dat het Bouwdepot blootlegt, maar die zij deels ook al kenden.

Leren los te laten en te vertrouwen

Dat men eensgezind is over de 'transitie naar vertrouwen', wil echter niet zeggen dat het handelen naar vertrouwen eenduidig en gemakkelijk is. Het 'loslaten' van de jongeren en het werken vanuit 'vertrouwen' wordt wisselend ingekleurd door begeleiding en gaat iedereen anders af. Zo kon het voorkomen dat het contact met de jongere verwaterde, en konden andere begeleiders zich niet inhouden om de jongere toch in de gaten te houden en te controleren. En waar de een meer een mentor en vriendelijke klankbord is, is de ander nog altijd de begeleider waar verantwoording aan afgelegd dient te worden. Het maakt uit hoe en waar iemand in begeleiding is, bijvoorbeeld of het Bouwdepot ook gekoppeld is aan intensieve begeleiding, huisvesting of een begeleid wonen-traject. Het kan ervoor zorgen dat twee van de Bouwdepot-principes, te weten vertrouwen en onvoorwaardelijkheid, naar de achtergrond verdwijnen. Ook was sprake van wantrouwen tussen de verschillende organisaties waardoor onderlinge samenwerking wordt belemmerd. Het Bouwdepot ondervindt daar niet zozeer hinder van, maar het maakt wel duidelijk dat 'werken vanuit vertrouwen' niet vanzelfsprekend is. Dit inzicht onderschrijft het belang van een lerende aanpak: ook begeleiders en de betrokken organisaties zitten – net als de jongeren – in een sociaal leerproces. Hoewel begeleiders soms even moesten wennen aan hun nieuwe 'helikopterrol' in plaats van een 'brandjesblusser' valt deze uiteindelijk in de smaak: ze geven aan dat ze eindelijk hun werk kunnen doen zoals het bedoeld is.

Het Bouwdepot als succesvol breekijzer

Dat het Bouwdepot Eindhoven überhaupt heeft plaatsgevonden is blijk van een systeemdoorbraak. De doorgang van de pilot was allesbehalve vanzelfsprekend. Door een aantal creatieve systeeminterventies kon – na een juridisch geschil met de landsadvocaat – het experiment toch plaatsvinden. Uiteindelijk is sprake van een gedoogconstructie vanuit de Rijksoverheid en heeft de gemeente Eindhoven de tijd en ruimte om te experimenteren met het Bouwdepot.

Het Bouwdepot lijkt daarmee succesvol ingebroken te hebben binnen het huidige systeem. Inmiddels zijn in 2022 ook drie andere gemeenten gestart met het Bouwdepot en er volgen wellicht nog meer gemeenten. De gemeente Eindhoven is tevens voornemens om een vervolgpilot uit te voeren met wederom 30 jongeren. Het Bouwdepot wordt door een van de respondenten ook wel een ‘katalysator’ genoemd van de transitie naar vertrouwen. Het legt niet alleen systeemobstakels bloot, maar weet bestaande structuren en werkwijzen ook te omzeilen. Een voorbeeld hiervan is de gedoogconstructie door de landelijke overheid. Een andere omzeiling is om het Bouwdepot als een schenking te oormerken, vooral omdat er anders mogelijk negatieve gevolgen ontstaan voor de jongeren (denk aan het terugbetalen van schenkbelasting). Dergelijke constructies zijn niet altijd een duurzame oplossing. Maar door het Bouwdepot te zien als katalysator en niet een directe oplossing te laten zijn voor alle systeemfouten en complexiteit, ontstaat ruimte dit project verder door te ontwikkelen en het transformatieve potentieel te behouden.

Maar er is nog een lange weg te gaan...

Uiteindelijk is het doel van de Bouwdepot-initiatiefnemers dat het Bouwdepot een standaard interventie wordt binnen gemeentelijk beleid in plaats van een pilot. Op termijn is de ambitie dat het Bouwdepot niet meer nodig is, omdat de inkomenspositie van jongvolwassenen structureel verbeterd is en dat deze groep in een cruciale levensfase de kans krijgt om te leren en zich te ontplooiën. Deze doelen zijn echter nog ver weg. Binnen de landelijke politiek zijn ambities om meer experimenteeruimte toe te laten binnen de Participatiewet, maar die ruimte blijft vooralsnog marginaal en maakt ook een interventie als het Bouwdepot tot een uitzondering. Ook de komende jaren blijft het Bouwdepot vooralsnog een relatief kleine pilot binnen het gehele socialezekerheidssysteem.

Drie vragen vatten de uitdagingen voor de komende tijd samen: ten eerste is het de vraag hoe lang de gedoogconstructie door de Rijksoverheid standhoudt. Ten tweede is het Bouwdepot nog altijd maar een pilot met een beperkt aantal jongvolwassenen, dus in hoeverre vindt een verdere verankering plaats en wat wordt er gedaan met de geleerde lessen? Ten derde is het de vraag of de deelnemers geen negatieve gevolgen ervaren na afloop van het Bouwdepot (e.g. in de vorm van het terugbetalen van toeslagen of het betalen van extra belastingen).

Inmiddels is begin 2023 duidelijk dat het Bouwdepot zich in de komende jaren blijft doorontwikkelen. Niet alleen is sprake van een vervolgpilot in Eindhoven, maar ook andere gemeenten zijn geïnteresseerd om te (blijven) experimenteren met de aanpak. De ambitie is om in 2024 naar 150-200 jongeren door te groeien in 6 à 8 gemeenten. Ook krijgt de aanpak veel belangstelling vanuit de media en politiek en worden connecties gelegd met andere inkomensexperimenten in het land. Het is zaak meer massa op te bouwen en na te denken over een duurzame verankering van het Bouwdepot. In het volgende hoofdstuk schetsen we hoe zo’n stap in de doorontwikkeling van het Bouwdepot eruit kan zien.

Intermezzo #6 /// Het verhaal van Sien

Brief 1 – De eerste maanden

Beste Lezer,

Eigenlijk keek ik tot voor kort altijd dezelfde films, dat was vertrouwd, ik wist precies wat er ging gebeuren. Ik ben vaak bang nieuwe dingen te beginnen, omdat ik niet weet hoe het zal aflopen.

Door wat ik vroeger heb meegemaakt ben ik nooit echt stabiel geweest in mijn mentale gezondheid. Professionele hulp stond nu niet bepaald op nummer één aangezien ik vaak niet eens genoeg geld had voor de huur of om mezelf te voorzien van eten.

Het Bouwdepot geeft me ademruimte die ik nu nodig heb. Ruimte om mezelf te herontdekken. Ruimte om nieuwe dingen aan te gaan, zonder dat ik weet hoe die zullen eindigen.

Brief 2 – Halverwege het Bouwdepot

Zoals ik je in de vorige brief vertelde, durfde ik vroeger geen nieuwe dingen te beginnen, omdat ik niet wist hoe het af zou lopen. Nu kijk ik regelmatig nieuwe films en lees nieuwe boeken. Ik voel me comfortabel genoeg om verschillende genres uit te proberen. Ik wil later verder in de filmwereld of als creatief schrijver aan de slag, dus ik hoop dat dit me daarbij helpt.

Ik ben trots dat mijn andere doel uit het Bouwplan, die van therapie starten, is behaald. Dit is de eerste keer dat ik zelf om hulp heb gevraagd. De combinatie van het Bouwdepot en naar therapie gaan zorgt ervoor dat ik sterker in mijn schoenen sta.

Iets waar ik eigenlijk ook heel graag over wil vertellen zijn mijn vakanties deze zomer, maar ik voel me er ook verlegen over. Dit is de eerste keer dat ik zelf op vakantie kan gaan. Dat voelt eng om toe te geven want er zijn ook mensen die het niet kunnen betalen. Die persoon ben ik zelf altijd geweest.

Dit jaar is tijd om aan mezelf te werken maar ik heb nu ook weer motivatie om zelf geld te gaan verdienen.

Brief 3 – De laatste maanden

Door therapie kwamen er allerlei dingen naar boven. Door Bouwdepot kon ik even afstand nemen van werk. Bouwdepot had van mij wel langer door mogen gaan. Ik wist goed wat ik had tijdens het Bouwdepot, maar ik wist het nog veel beter toen ik het niet meer had.

Ik merk het ook aan mensen om mij heen, die niet die ruimte hadden om aan zichzelf te werken, om even pauze te nemen. Dat voelt scheef; jonge mensen die al op jonge leeftijd zulke grote verantwoordelijkheden krijgen die ze niet kunnen dragen, of dat nooit hebben geleerd.

Voor nu neem ik de ruimte om aan mezelf te werken. Ik zoek naar een nieuwe fijne woonplek. Vanaf daar wil ik graag mijn studie weer oppakken. Ik denk dat het wel goed gaat komen financieel, ook al zal het nu wel lastiger worden. Ik ga in de komende tijd kijken of ik een uitkering aan zou kunnen vragen.

Vier deelnemers hebben gedurende het jaar deelgenomen aan een brievenproject. In drie brieven vertellen ze hun verhaal en lichten zij toe hoe zij het Bouwdepot ervaren in hun eigen woorden. Hoe gaat het met hen aan het begin, halverwege en aan het einde van het Bouwdepot? Bovenstaande passages komen uit de brieven van een van de jongeren. De naam is vanwege privacyredenen gefingeerd.

16. Aanbevelingen voor vervolgpilots en vervolgonderzoek

Hoe kunnen we nadenken over de toekomst van het Bouwdepot? Zeker nu de gemeente Amersfoort, Groningen en Rijnstreek zijn gestart met een Bouwdepot-pilot. De gemeente Eindhoven gaat een volgende pilot starten in 2023 met weer 30 jongeren en ook in andere gemeenten zijn plannen voor de start en opschaling van het Bouwdepot. Hoe kan deze doorontwikkeling van het Bouwdepot mogelijk worden ingericht?

Om onze reflecties onder te verdelen maken we onderscheid van een driedeling die in de literatuur wel vaker wordt toegepast in het denken over transitie-experimenten²⁹, te weten: verdiepen, verbreden en verankeren.

16.1 Een verdieping van het Bouwdepot

Bij verdieping gaat het in de doorontwikkeling om het inhoudelijk verrijken van het experiment op basis van ervaringen in de praktijk. Hoe kan het Bouwdepot worden aangepast om zowel het effect beter in kaart te brengen als de impact te vergroten?

1. Onderzoekspopulatie: 30 jongeren is nog heel weinig om harde uitspraken te doen over het effect en de impact van het Bouwdepot, zeker omdat de verschillen tussen de deelnemers te groot zijn om echt duidelijke conclusies te trekken. Het zou interessant zijn om een vervolg te geven aan de pilot en wederom de effecten van het Bouwdepot te onderzoeken en de voorlopige inzichten te testen.
2. Doelgroep: het is interessant om meer jongeren te includeren in een vervolgpilot uit de preventieve groep, oftewel de groep minder geïnstitutionaliseerde jongeren. Om vervolgens te testen of inderdaad sprake is van een ander type effect van het Bouwdepot.
3. Technische aspecten: het is interessant om andere pilot-parameters te hanteren zonder aan de principes van het Bouwdepot te morrelen. Experimenteer bijvoorbeeld met een Bouwdepot dat korter/langer duurt dan een jaar; een Bouwdepot dat meer/minder is dan 1050 euro per jaar; of een Bouwdepot dat een flexibele instroom kent (i.p.v. iedereen zelfde startmoment). Ook kan gedacht worden aan een oprekking van de leeftijd (21+ jaar).
4. Langetermijneffecten: het is interessant om te kijken wat de langetermijneffecten zijn van het Bouwdepot op de jongeren door hen ook na afloop van het Bouwdepot-jaar te blijven volgen. Momenteel vindt een eerste studie plaats naar de 10 jongeren uit de eerste twee pilots uit 2019-2021 en tevens wordt in de vervolgpilot in Eindhoven ook gekeken naar de uitstroom van de 30 deelnemers uit deze evaluatie.
5. Ervaringen van jongeren: in het onderzoek zijn de jongeren soms moeilijk te motiveren om hun ervaringen te delen. Op toch recht te doen aan de rijkheid van hun ervaringen, heeft een laagdrempeliger manier van dataverzameling (dan een interview of workshop) mogelijk meer effect. Ons experiment met Photo Voice was in die zin veelbelovend (zie intermezzo 3).
6. Ethische reflectie: op een aantal ethische facetten dient nadrukkelijker gereflecteerd te worden, zoals de selectieprocedure (wie mag wel/niet meedoen), de vraag of

²⁹ Van den Bosch, S. (2010). Transition experiments: exploring societal changes towards sustainability. DRIFT: Erasmus University Rotterdam.

iemand wel/geen verlenging krijgt en de vraag wanneer een Bouwdepot gestopt (of 'bevoren') wordt. Bij de stopzetting van de twee Bouwdepot-trajecten was voornamelijk sprake van een vertrouwensbreuk tussen begeleider en jongere. De vraag is of dit voldoende reden is om een Bouwdepot stop te zetten en of hier niet eerst gekeken moest worden naar andere oplossingen dan een drastische keuze te maken voor stopzetting. Het is een cruciaal thema, omdat het de onvoorwaardelijkheid en het werken vanuit vertrouwen van het Bouwdepot bevreemdt, twee van de kernprincipes van het Bouwdepot.

16.2 Een verbreding van het Bouwdepot

Bij het verbreden van experimenten gaat het om een uitbreiding van het experiment naar meer plaatsen, domeinen en mensen. Hoe kan meer massa gemaakt worden in andere gemeenten en met meer deelnemers en betrokken partijen? Denk ook aan het leggen van koppelingen met andere inkomensexperimenten alsmede innovaties op het vlak van huisvesting of het onderwijssysteem.

1. Bovenlokaal leren: doordat nu ook in andere gemeenten wordt geëxperimenteerd met het Bouwdepot is het interessant om inzichten uit te wisselen tussen de verschillende gemeenten. Stichting het Bouwdepot is van plan om dit leren in 2023 te gaan organiseren.
2. Comparatief onderzoek: leg verbanden met vergelijkbare inkomensexperimenten zoals Collectief Kapitaal, Project010, resocialisatiebudget, het programma Gewoon Geld Geven (zie intermezzo 5).
3. Linken met andere thema's: financiële schaarste raakt veel andere leefgebieden, mogelijk zijn interessante connecties te maken met aanverwante systeeminnovaties zoals op het vlak van huisvesting of op het vlak van de uitstroom uit de jeugdzorg, mentale gezondheid van jongeren, innovatieve arbeidsexperimenten voor jongeren, etc.

16.3 Een verankering van het Bouwdepot

Bij het verankeren van experimenten gaat het om het teweegbrengen van veranderingen in de dominante structuur, cultuur en praktijken van het huidige socialezekerheidsstelsel. Het gaat hier om het institutionaliseren van het Bouwdepot, zodat het van een uitzondering en marginaal verschijnsel kan doorgroeien tot een gangbare praktijk of zelfs de nieuwe norm.

1. Type effect van begeleiding en institutionele inbedding: de type begeleiding en de institutionele inbedding van het Bouwdepot lijkt een sterke rol te spelen, oftewel het effect van het Bouwdepot lijkt te correleren met de mate waarin een jongere een intensief zorgverleden heeft. De begeleiders hebben een sterke impact op het verloop van het Bouwdepot. Handelen zij in termen van vertrouwen? Of controleren zij de jongere juist? Hoe verloopt de selectie? Wie krijgt wel/geen verlenging? Wat is de frequentie van het contact tussen begeleider en deelnemer? Etc.
2. Doorontwikkeling van de Bouwdepot-methode: in hoeverre kan het Bouwdepot slagen zonder overkoepelende projectleiding of extra begeleiding in een gemeente? Het is interessant om hier nadrukkelijker bij stil te staan en om ook te kijken naar de Bouwdepots in andere gemeenten. Het doel van stichting het Bouwdepot is ten slotte om zichzelf op termijn overbodig te maken.
3. Systemische borging en verankering: hoe kan het Bouwdepot een standaard worden in het bieden van bestaanszekerheid bij jongvolwassenen? Welke systemische

omslagpunten moeten gerealiseerd worden (denk aan schenkbelasting, inkomen met zorg, etc.)?

4. Juridische en fiscale reflectie: om verdere systeemdoorbraken te realiseren is een ander type kennis en expertise vereist dan gangbaar in dit soort interventies. Juist het thema 'inkomen' trekt een blik aan complexiteit open en dat vraagt in het bijzonder om juridische en fiscale expertise.

De nadruk lag in deze evaluatie op het deelnemersniveau. Wellicht kan echter in toekomstig onderzoek de nadruk meer verschuiven naar het institutionele en systeemniveau.

Bijvoorbeeld wanneer de dataverzameling op het deelnemersniveau een verzadigingspunt heeft bereikt en juist behoefte is om meer te leren over de institutionele en systemische inbedding. Met een gerichte strategie op het verdiepen, verbreden en verankeren van het Bouwdepot, kan het transformatieve potentieel van het Bouwdepot worden vergroot.

Bijlagen

Bijlage 1. Ethiek, privacy & AVG

Dit evaluatieonderzoek dat gekoppeld is aan het Bouwdepot Eindhoven kent geringe ethische dilemma's. Vanuit stichting het Bouwdepot, de gemeente en begeleidende organisaties wordt bewaakt dat de deelnemende jongeren geen schade ondervinden aan hun deelname. Tevens trachten de initiatiefnemers van het Bouwdepot de mogelijke voordelen van hun deelname te maximaliseren (door e.g. extra begeleiding aan te bieden). De jongeren worden tevens uitgebreid geïnformeerd over hun vrijwillige deelname aan het Bouwdepot-onderzoek en kunnen te allen tijde hun deelname opzeggen.

DRIFT en haar medewerkers onderschrijven de 'Verklaring Wetenschappelijke Onafhankelijkheid' zijn gebonden aan 'De Nederlandse Gedragscode Wetenschapsbeoefening' (www.vsnu.nl/wetenschappelijke_integriteit.html) en aan de Integriteitscodes van de Erasmus Universiteit en haar werkmaatschappijen (www.eur.nl/over-de-eur/strategie-en-beleid/integriteit en www.eur.nl/over-de-eur/eur-holding/integriteitsbeleid/het-integriteitsbeleid).

Alle deelnemers (zowel de jongvolwassenen als de andere directe betrokkenen) zijn op de hoogte gesteld van het onderzoek en hoe we met (gevoelige) data omgaan middels een informatie- en toestemmingsformulier. Zij hebben dit formulier ondertekend om toestemming te verlenen voor (geanonimiseerd) datagebruik. Zie het informatie- en toestemmingsformulier als bijlage.

Alle privacygevoelige data die we ophalen van de jongvolwassenen hebben we geanonimiseerd. Elke deelnemer heeft een nummer aangewezen gekregen, en de data is opgeslagen onder dat respondentennummer (kenmerkende karakteristieken zijn zoveel mogelijk verwijderd). De lijst met respondentennummers is alleen toegankelijk voor de onderzoekers, en is op een andere locatie opgeslagen dan de overige data.

Om de onderzoeksdata toegankelijk te houden voor alle betrokken partijen bij het onderzoek (DRIFT, We Are Social Rebels, Afdeling Buitengewone Zaken), gebruiken we hiervoor Google Drive. DRIFT gebruikt voor minder gevoelige data (bijv. gespreksverslagen leersessies) ook de eigen interne schijf, beveiligd door de Erasmus Universiteit (maar wel toegankelijk voor andere medewerkers van DRIFT). Voor de opnames van interviews gebruiken we Microsoft Teams en recorders.

Om contact met de jongvolwassenen en begeleiders te onderhouden gebruiken we mobiele telefoons en WhatsApp. Na het uitwisselen van gevoelige informatie (bijv. foto's) worden deze door de onderzoekers na verwerking weer van hun telefoon verwijderd.

Bijlage 2. Toestemmingsformulier participatie onderzoek

Informatieformulier onderzoek Bouwdepot

Naam hoofdonderzoeker*:	Frank van Steenbergen & Sophie Buchel
Erasmus Universiteit Rotterdam/ specifieke faculteit*:	DRIFT
Naam financierende organisatie*:	Gemeente Eindhoven
Projectnaam en versie*:	Bouwdepot Eindhoven 2021-2022

Introductie

Wij doen namens DRIFT (Erasmus Universiteit Rotterdam) onderzoek naar de effecten van het Bouwdepot. Dit toestemmingsformulier kan woorden bevatten die u niet begrijpt. U kunt ons om uitleg vragen wanneer iets onduidelijk is.

Het doel van het Bouwdepot is om financiële rust te bieden aan jongeren die dit kunnen gebruiken, en hen te ondersteunen om zelf volgende stappen te zetten richting een zelfstandige toekomst. Met dit onderzoek willen we leren in welke mate het Bouwdepot hierin slaagt. U wordt uitgenodigd om aan dit onderzoek deel te nemen omdat u met uw ervaring als ontvanger van een Bouwdepot veel kunt bijdragen aan ons inzicht in de effecten van het bieden van financiële rust aan jongeren. U kunt ons helpen door ons te vertellen over uw ervaringen.

Onderzoeksactiviteiten en tijdsbeslag

Er zijn verschillende onderdelen van het onderzoek, en u kunt voor elk onderdeel zelf bepalen of u hieraan mee wil doen of niet. Aan het begin en het einde van het Bouwdepot vragen we u een vragenlijst in te vullen, wat elke keer ongeveer 10 minuten in beslag zal nemen. Tussentijds kunt u vrijwilliger deelnemen aan interviews die ca. 1,5 uur duren, een workshop van 2-4 uur of het maken van foto's en video's, waarin u zelf kunt bepalen hoeveel tijd u hieraan wil besteden.

Vrijwillige deelname

U beslist zelf of u al dan niet aan dit onderzoek deelneemt. De keuze die u maakt staat volledig los van uw ontvangst van het Bouwdepot en uw relaties met partijen die bij het Bouwdepot betrokken zijn. U kunt later van gedachten veranderen en uw deelname beëindigen, al heeft u eerder toestemming gegeven. Wanneer u besluit zich terug te trekken uit dit onderzoek, hoeft u dit niet te beargumenteren. Aan de deelname van het onderzoek zitten geen noemenswaardige risico's of voordelen verbonden.

Privacy en vertrouwelijkheid

Tijdens dit onderzoek vragen wij u enkele persoonsgegevens te verstrekken, zoals uw naam. We zullen die persoonsgegevens anonimiseren zodat de onderzoeksgegevens (bijvoorbeeld een vragenlijst) niet kunnen worden teruggeleid naar uw persoon. We zullen uw persoonsgegevens alleen delen met mensen die rechtstreeks bij dit onderzoek betrokken zijn. We bewaren de gegevens van het onderzoek tot maximaal 5 jaar na afloop van het project.

Tijdens dit onderzoek worden geluidsopnamen gemaakt zodat de onderzoekers die kunnen terugluisteren. In tekst omgezette fragmenten kunnen worden gebruikt in gepubliceerde vorm (zoals in rapporten of wetenschappelijke artikelen). Als we een citaat gebruiken, dan gebruiken we hierbij een pseudoniem (niet uw echte naam). We publiceren na afloop van het project rapportages over de onderzoeksresultaten zodat geïnteresseerden hiervan kennis kunnen nemen.

Uw privacyrechten en contactgegevens

U heeft het recht om toegang tot uw persoonsgegevens te verzoeken en om rectificatie, wissing, beperking en gegevensoverdraagbaarheid te verzoeken en in bepaalde gevallen bezwaar te maken tegen de verwerking van uw persoonsgegevens.

Als u zich wilt beroepen op uw rechten of als u een vraag heeft over privacy in verband met dit onderzoek, kunt u via fg@eur.nl contact opnemen met de functionaris voor gegevensbescherming (FG) van de Erasmus Universiteit.

Als u een klacht wilt indienen in verband met privacy, kunt u dit doen bij de nationale toezichthoudende instantie inzake persoonsgegevens in Nederland (Autoriteit Persoonsgegevens).

Met wie contact opnemen

Als u vragen heeft, kunt u deze nu stellen of er later op terugkomen. Als u later vragen wilt stellen, kunt u contact opnemen met Frank van Steenbergen f.s.vansteenbergen@drift.eur.nl 010-4088777

Toestemmingsverklaring

Ik heb het informatie- en toestemmingsformulier gelezen en ik begrijp wat het doel van het onderzoek is en dat er gegevens van mij zullen worden verzameld. Het onderzoek is duidelijk aan mij uitgelegd en ik kreeg de gelegenheid vragen te stellen.

Neem op wat van toepassing is:

Door dit formulier te ondertekenen geef ik

1. toestemming voor deelname aan dit onderzoek;
2. bevestig ik dat ik ten minste 18 jaar oud ben;
3. geef ik aan dat ik begrijp dat deelname aan dit onderzoek geheel vrijwillig is; en
4. geef ik aan dat ik begrijp dat mijn gegevens zullen worden geanonimiseerd met het oog op verder onderzoek en publicatie, tenzij ik uitdrukkelijk toestemming geef voor het citeren van mijn woorden en het vermelden van mijn werkelijke naam (zie de opties Citaten en Werkelijke naam hieronder).

Uitdrukkelijke toestemming

Ik geef uitdrukkelijk toestemming voor het verzamelen, verwerken, gebruiken en opslaan van mijn persoonsgegevens ten behoeve van de doelen van dit onderzoek.

Geluid

Hierbij geef ik toestemming voor het maken van geluidsopnamen tijdens het onderzoek en voor het omzetten van mijn antwoorden in geschreven tekst.

Citaten

Hierbij geef ik toestemming voor het citeren van mijn antwoorden in onderzoekspublicaties. Wanneer citaten worden gebruikt, zullen deze worden geanonimiseerd.

Verder onderzoek

Hierbij geef ik toestemming voor het opslaan en het gebruik van mijn gegevens voor educatieve doeleinden en voor toekomstig onderzoek, ook op andere onderzoeksterreinen dan dit onderzoek.

Naam van de deelnemer:

Handtekening van de deelnemer:

Datum:

Bijlage 3. Methodologische verantwoording enquête

De enquête heeft als doel om de wisselende situatie van de deelnemende jongvolwassenen in kaart te brengen. Tijdens de nul-, tussen- en eindmeting wordt telkens een vragenlijst afgenomen zodat een beeld ontstaat van de situatie waarin de deelnemers zich bevinden en hoe zij in het leven staan. Gezien de beoogde effectmeting (zie paragraaf 2.4) worden de volgende thema's (i.e. indices) uitgevraagd in de enquête:

- Persoonlijke situatie (woonsituatie, opleiding, werk en inkomen, etc.)
- Zelfbeschikking en zelfvertrouwen
- Sociale relaties
- Vertrouwen in netwerk en instituties
- Financiële situatie
- Mentale en fysieke gezondheid
- Ervaringen met het Bouwdepot (alleen bij tussen- en eindmeting)

In de enquête wordt voortgebouwd op eerdere onderzoeken waarin gevalideerde vragenlijsten zijn gehanteerd. Er is gekozen voor een enquête met een zeer beknopt aantal vragen. De motivatie hiervoor is om de deelnemers niet te overvragen. Op basis van ervaring ketst deze doelgroep af op lange vragenlijsten en leidt dit tot een hoge non-respons. Daarbij is het arbeidsintensief om de deelnemers te motiveren om de vragenlijst (compleet) in te vullen.

Ten eerste op diverse bijstandsexperimenten binnen de Participatiewet. In het bijzonder de zogenaamde "Experimenten Participatiewet" die in 2017-2019 hebben plaatsgevonden in Deventer, Groningen, Nijmegen, Tilburg, Utrecht en Wageningen. Daarin kregen deelnemers (in vergelijking met de reguliere regelgeving) meer ruimte om bij te verdienen, minder verplichtingen of meer ruimte om hun re-integratie met ondersteuning op hun eigen manier vorm te geven. De bedoeling van die experimenten was om de effectiviteit van alternatieve interventies in de Participatiewet te toetsen, zowel in termen van de uitstroom naar betaald werk alsmede de verbetering van de gezondheid, het welbevinden en de sociale participatie van de deelnemers. Voor het meten van variabelen als vertrouwen, sociale relaties, gezondheid en welbevinden is in deze onderzoeken zoveel mogelijk gebruik gemaakt van gevalideerde standaardvragen afkomstig van onder andere: Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), World Value Survey (WVS), European Social Survey (ESS), en EU Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC). Door voort te bouwen op de intellectuele arbeid van deze onderzoeken wordt een vergelijking met deze experimenten mogelijk. Zo'n vergelijking is echter geen onderdeel van de huidige studie, maar kan dus in de toekomst wel uitgevoerd worden.

Daarnaast bouwen we voort op eerder onderzoek binnen de tweede pilot van het Bouwdepot (in Eindhoven in 2020-2021). Daarin werd gewerkt met een gevalideerde vragenlijst die de ervaring met financiële schaarste in kaart brengt: de Psychological Inventory of Financial Scarcity (PIFS)³⁰. Aan de hand van 12 stellingen wordt deelnemers gevraagd hun ervaringen te rangschikken op een vijfpuntsschaal.

Een laatste bouwsteen van de enquête, gaat over de mate van zelfbeschikking en zelfvertrouwen van de deelnemers. We hanteren daarin de zes dimensies van 'empowerment'

³⁰ Van Dijk, W., Van Dillen, L. F. & Van der Werf, M. The Psychological Inventory of Financial Scarcity (PIFS): A psychometric evaluation. Under review (2022).

zoals beschreven door Avelino (2011): autonomie, veerkracht, verbondenheid, betekenis, impact en competentie. Dit is een niet gevalideerde vragenlijst. Hiervoor is gekozen vanwege het ontbreken van een adequate en korte vragenlijst rondom deze thematiek.

Deze bouwstenen hebben geleid tot een enquête met 16 vragen (zie onderstaande tabel voor de vragenlijst en toelichting). Bij de tussentijdse en eindmeting wordt tevens een categorie evaluatieve vragen opgenomen die expliciet gaan over de ervaringen met het Bouwdepot. De duur voor het invullen van de enquête is +/- 10 minuten.

Thema	Vraag	Omschrijving
Persoonlijke situatie	Wat is je voornaam?	Open vraag
	Wat is je leeftijd?	Open vraag
	Op dit moment heb ik onderdak	Ja, een eigen woning/kamer Ja, bij ouders/familie/vrienden Ja, in de opvang/begeleid wonen/beschermd wonen Nee Anders, namelijk
	Op dit moment heb ik werk	Ja, een voltijd baan Ja, een bijbaan/deeltijd baan Ja, meerdere bijbanen/deeltijd banen Nee
Zelfbeschikking en zelfvertrouwen	Op dit moment volg ik een opleiding	Ja, voltijd Ja, deeltijd Nee
	Ik kon in de afgelopen maand beslissen wat ik ging doen	Vijfpunt-schaal (helemaal mee oneens – helemaal mee eens) gebaseerd op zes dimensies van 'empowerment' zoals beschreven door Avelino (2011): autonomie, veerkracht, verbondenheid, betekenis, impact en competentie.
	Ik ben trots op de dingen die ik in de afgelopen maand heb bereikt	Idem
	Ik weet waar ik zelf goed in ben	Idem
	Ik kan goed omgaan met tegenslagen in het leven	Idem
Sociale relaties	Ik ben in staat om invloed uit te oefenen op mijn eigen situatie en de levens van anderen	Idem
	Ik voel me verbonden met andere mensen	
	Ik heb regelmatig contact met mijn familie	Gebaseerd op vragen over sociale contacten uit CBS Enquête Sociale Samenhang en Welzijn (S&W 2012–2014). Vraagstelling en antwoordcategorieën aangepast i.v.m. taalniveau.
	Ik heb regelmatig contact met vrienden, vriendinnen of goede kennissen	Idem
Vertrouwen	Ik ben tevreden over het aantal sociale contacten dat ik heb	Idem
	Ik kan bij andere mensen terecht als dat nodig is	Idem
	De meeste mensen vind ik te vertrouwen	European Social Survey (ESS) vraag over 'Social trust'. Officiële vertaling. Vraagstelling en vijfpuntsschaal aangepast i.v.m. taalniveau.
	Ik kan NIET voorzichtig genoeg zijn in de omgang met andere mensen	Idem
Financiële schaarste	Wil je voor elk van de volgende groepen aangeven hoeveel vertrouwen je in hen hebt? De landelijke overheid (regering, Tweede Kamer, etc.) De gemeente De pers/media Hulpverleners in het algemeen Mijn begeleider(s) Mijn familie Mijn vrienden	Vragen over institutioneel vertrouwen gebaseerd op vragen uit CBS Enquête Sociale Samenhang en Welzijn (S&W 2012–2014). Vergelijkbare vragen in ESS. Vraagstelling en antwoordcategorieën (vierpuntschaal) aangepast i.v.m. taalniveau.
	Ik kom vaak geld tekort	Psychological Inventory of Financial Scarcity (PIFS). 12 stellingen die deelnemers beantwoorden aan de hand van een vijfpuntsschaal (Van Dijk et al, 2022)
	Ik kan vaak mijn rekeningen niet op tijd betalen	Idem

	Ik heb vaak geen geld voor de dingen die ik echt nodig heb	Idem
	Ik vraag me de hele tijd af of ik wel genoeg geld heb	Idem
	Ik vind het vaak lastig om over iets anders na te denken dan over mijn geldzaken	Idem
	Ik maak me vaak zorgen over geld	Idem
	Ik ben alleen bezig met wat ik op dit moment moet betalen. De rest zie ik later wel	Idem
	Door de hoeveelheid geld die ik krijg en die ik uitgeef, leef ik van dag tot dag	Idem
	Ik houd GEEN rekening met dingen die ik over een tijdje moet betalen	Idem
	Ik heb het gevoel dat ik weinig controle heb over mijn geldzaken	Idem
	Ik denk NIET dat ik mijn geldzaken goed zelf kan regelen	Idem
	Als ik aan mijn geldzaken denk, dan voel ik mij machteloos	Idem
	Op dit moment heb ik schulden	Vijfpuntschaal, mede gebaseerd op definitie (niet-)problematiese schulden
	Op dit moment krijg ik financiële begeleiding	Vraag te beantwoorden met een ja of nee
Gezondheid en welzijn	Wat vind je van je gezondheid?	Eerste vraag uit RAND SF-36. Officiële vertaling van RAND. Vraagstelling en vijfpuntsschaal aangepast i.v.m. taalniveau.
	Kun je op een schaal van 0 tot 10 aangeven hoe tevreden je bent met je leven nu?	Wold Value Survey V23. Officiële vertaling. Schaal aangepast van 1 t/m 10 naar 0 t/m 10. Vraagstelling aangepast i.v.m. taalniveau. Zit ook in EU-SILC 2013.
	Vind je de dingen die je doet in je leven zinvol?	Vraag over zinvolheid van het leven uit de EU Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC2013) ad-hoc module 'welbevinden'. Officiële vertaling. Vraagstelling aangepast i.v.m. taalniveau. Schaal van 0 t/m 10.
	In de afgelopen maand, voelde ik me erg zenuwachtig?	Mental Health Inventory 5 (MHI 5). Vertaling van CBS Gezondheidsenquête. Schaal aangepast van 1 t/m 6 naar 1 t/m 5.
	In de afgelopen maand, zat ik zo erg in de put dat niets me kon opvrolijken?	Idem
	In de afgelopen maand, voelde ik me somber en neerslachtig?	Idem
	In de afgelopen maand, voelde ik me fit en energiek	Vraag zelf toegevoegd, om meer balans aan te brengen met negatief ingestoken vragen
	In de afgelopen maand, voelde ik me kalm en rustig?	Mental Health Inventory 5 (MHI 5). Vertaling van CBS Gezondheidsenquête. Schaal aangepast van 1 t/m 6 naar 1 t/m 5.
	In de afgelopen 4 weken, voelde ik me gelukkig?	Idem
	Op dit moment krijg ik mentale begeleiding	Vraag te beantwoorden met een ja of nee
Ervaringen met Bouwdepot (alleen bij tussen- en eindmeting)	Hoe tevreden je bent met het Bouwdepot?	Schaal van 0 tot 10
	Het Bouwdepot brengt rust en stabiliteit in mijn leven	Stelling aan de hand van een vijfpuntschaal
	Het Bouwdepot motiveert mij om stappen te zetten in mijn leven	Idem
	Het Bouwdepot geeft mij meer vrijheid om eigen keuzes te maken	Idem
	Het Bouwdepot helpt mij om beter om te gaan met geld en mijn financiën	Idem
	1050 euro per maand is voor mij voldoende om van rond te komen	Idem

	Ik maak mij zorgen over mijn inkomen na afloop van het Bouwdepot-jaar	Idem
--	---	------

drift

for transition

Dit is een publicatie van DRIFT.

Wij werken met 30+ experts aan fundamentele verandering richting een duurzame en rechtvaardige samenleving. Als maatschappelijke onderneming ondersteunen wij hierin mensen, steden, bedrijven en sectoren.

Dat doen we door het ontwikkelen en delen van transitiekennis en -kunde via onderzoek, onderwijs, advies en activisme.

Meer weten? Ga naar <http://www.drift.eur.nl>